ՄԵՌԵԼՆԵՐՆ ԱՆՈՆՔ ԵՆ, ՈՐՈՆՑ ՀԱՄԱՐ
ՄԵՆՔ ՄԵՌԱՆՔ... ՍԻԱՄԱՆԹՕ

ՆԵՐԿԱՅ

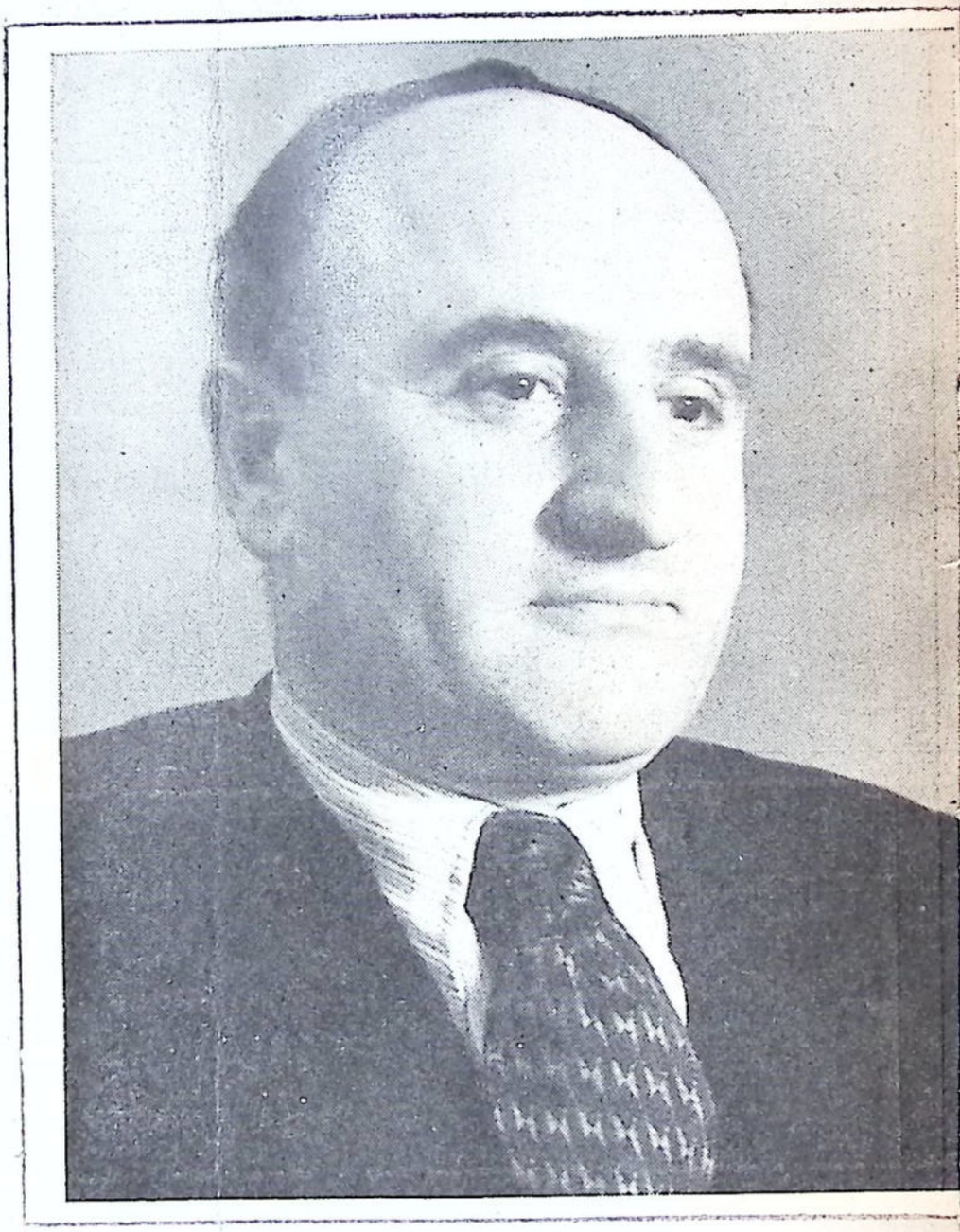

ՎԱԽՏԱՆԿ ԱՆԱՆԵԱՆ

Մեծաւուռն գրողը, որուն
ծննդեան 60ամեակը
նշուեցաւ հայրենիքի մէջ

A-D HIS
BAHV
1965

"NERGA" (PRESENTE) • Año V No. 54 55 • Noviembre - Diciembre 1965

ԽԱՋՈՒԱԾԻՆ ՄԱՀ ՉԿԱՅ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

Dr. ALBERTO ANTRANIK EURNEKIAN

(NEUROCIRUJANO)

Especializado en F. Unidos, Inglaterra y Suecia

Atiende en su consultorio de 16 a 20 hs

LUNES, MIERCOLES y VIERNES

JOSE A. PACHECO DE MELO 2483 esq. Av. Pueyrredón

TEL. 80 - 5323 PARTICULAR 72 - 0808

DR. NICOLAS HERMES

CIRUGIA GENERAL

LUNES MIERCOLES Y VIERNES DE 16 A 19

NUEVA DIRECCION

AUSTRIA 1754

(ALT. SANTA FE 3000)

T. E. 82 - 3063 PEDIR HORA

Eneka Argentina

Sociedad Anonima I. C. F. e I

- IMPORTACION
- EXPORTACION
- REPRESENTACIONES
- FINANCIACION
- RADIO - TELEVISION
- ACCESORIOS

Eneka

TUCUMAN 299 - BUENOS AIRES Rep. Argentina

T. E. 31 - 3363 – 32 - 9539 Cables "ENEKAR" Baires

Ե· ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 54–55 ՆՈՅԵՄԲԵՐ–ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1965

ՆԵՐԿԱ՛Յ

"NERGA" (PRESENTE!")
PERIODICO ARMENIO MENSUAL
Reg. Nacional de la Prop. Intelectual 782788 - 4-10-63
Año V, Nos. 54-55 Noviembre-Diciembre de 1965

DIRECTOR
V. BAHADRIAN
SARMIENTO 2615
T. E. 48 - 9645
BUENOS AIRES

◇

Տարեկան Բաժնեգին
Արժանքին Փ· 500
Առտասահման Տլ· 3

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ

Թէեւ պատրաստ չէինք Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակը պատշաճ ձեւով նչելու եւ արտաքին թէ ներքին ճակատներու վրայ առաւելագոյն չափով արժեցնելու, սակայն տօնակատարութիւնները ունեցան իրենց դրական նուազագոյն արդիւնքները:

Յիսնամեակի առթիւ տեղի ունեցած բոլոր ձեռնարկներէն ամենէն տպաւորիչը եւ դրական հետք ձգող երեւոյթը կը նկատենք ժողովրդական լայն զանգուածներու յայտնաբերած միահամուռ թիւնը, լուրջ ու ծանրախոհ, միահամուռ ոտքի կանգնիլը:

Արդարեւ, Հայաստանէն մինչեւ Ֆրանսա, Ամերիկաներ, Միջին Արեւելք, Աֆրիկեան երկիրներ եւ հեռաւոր Աւստրալիա, ամէն տեղ հայութիւնը արժանապատուութեան զգացումով, պատկառանքով տոգորուն թափօրներ կազմեց եւ խոնարհեցաւ միլիոնաւոր նահատակներու յիշատակին առջեւ, ողջ աշխարհին զգայցնելով, թէ կա՛յ անխրաւուած, պարտապահանջ ժողովուրդ մը, որ տրամադիր չէ հրաժարելու իր բռնագրաւուած հայրենի դարաւոր հողերէն, հատուցումներու պահանջէն, մարդկային, նիւթական եւ մշակութային իր անհաշուելի կորուստներուն համար:

Բոլորին համար յստակօրէն պարզուեցաւ, որ միջազգային մամուլի յիշողութիւնը կարճուածին չափ տակաւ չէ: Աշխարհի մամուլը, դրեթէ միաձայնութեամբ, արձագանգ տուաւ համահայկական ցոյցերուն, անաչառութեամբ վերարծարծելով պատմական տխուր եղելութիւնները, որոնց զոհ տուինք միլիոնաւոր կեանքեր, պատմական հայրենիքի մեծագոյն մասը եւ նիւթական ու մշակութային անհաշուելի կորուստներ:

Թուրքերն իսկ, համաժողովրդական ցոյցերու եւ միջազգային մամուլի ուղղամիտ կեցուածքին ազդեցութեան տակ, հարկադրուեցան ընդունիլ պատմական անհերքելի իրականութիւնը, առաջ քշելով պատմութիւնը իրենց ալ կորուստներուն, որոնց պատասխանատուութիւնը մեր վրայ կարելի չէ բեռցնել:

Յիսնամեակը հայ իրականութեան մէջ ունեցաւ անդրադարձներ, որոնցմէ մէկ քանիին անդրադառնանք:

Այս առթիւ էր, որ վերջնականապէս համահայկական գիտակցութեան մէջ տեղ գրաւեց Ապրիլ 24ը՝ Թրքական նախճիրները, իրենց լրիւ տարողութեամբ: Ցարդ ժողովրդական խոնարհ խաւերու սրտին եւ մտքին մէջ միայն տեղ ունէր Եղեռնը, իր ահաւորութեամբ: Յիսնամեակը եկաւ ցնցելու եւ զգացնելու փլուզումին ահեղութիւնը անխտիր բոլոր հայերուն – մանաւանդ աղէտէն նուազագոյն կորուստով եւ կամ անվնաս փրկուող բարեկեցիկ ազգայիններուն, որոնք լրիւ գիտակցութիւնը չունէին աղէտին մեծութեան:

Յիսնամեակը իր բարերար անդրադարձը ունեցաւ Հայրենիքի մէջ եւս: Հոն ալ ժողովուրդը զանգուածային ցոյցերով արտայայտեց իր ցաւն ու ցասումը հայութեան հանդէպ կատարուած եւ հանդուրժուած աղաղակող անարդարութիւններուն համար: Սովետական իշխանութիւններու թոյլատու ակնարկին առջեւ հայ եւ ափրիկեցի ուսանողներ ցոյցեր ըրին Մոսկուայի Թրքական դեսպանատան առջեւ, պարտադրելով որ Թրքական դրօշը կիսով պարզուի, իբր սուգի արտայայտութիւն: Իսկ Ապրիլ 25ին Մոսկուայի հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունենալիք հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարուեցաւ ճիշտ օրին, Ապրիլ 24ին, հայ ուսանողներու կորովի միջամտութեամբ...

Այս բոլորը անտարակոյս անջնջելի հետք մը ձգեց մատղաշ սերունդներու հոգիին եւ մտքին վրայ, իբր կենսարար ներարկում մը, որ տասնամեակներով իր բարերար ազդեցութիւնը պիտի պահէ, հակազդելով ուծացման եւ ձուլման վտանգներուն:

Լաւատեսութեան, ինքնավստահութեան թարմ շունչ մը, հզօրացուցիչ աւիշ մըն ալ ներարկեց կորսուելու, անհետանալու գաղափարին հետ տակաւ հաշտուող բոլոր յոռետես, վհատող նկուն հոգիներուն, ամրապնդելով դիմադրական կարողութիւնը զանգուածներուն, եւ զանոնք մղելով իրերհասկացողութեամբ մեր թիւը պահելու, աճեցնելու կոչուած համահայկական դրական աշխատանքներու լծուելու:

* * *

Սակայն նշուած դրական երեւոյթները եւ այլ բարերար անդրադարձները Յիսնամեակին, կոչուած են կորսնցնելու իրենց

ազդեցութիւնը, եւ տակաւ անյայտանալու, եթէ չգիտնանք իմաստութեամբ, վճռականութեամբ կազմակերպել Տարագրութիւնը, ընդառաջ երթալով ապրուած պատմական ներկայ օրերու ստիպողական հրամայականին եւ հին ու նոր միլիոնաւոր նահատակներու սրտառուչ աղերսանքին:

Մեր հայեացքով կազմակերպուիլ կը նշանակէ, փոխադարձ զիջումներով իրերհասկացողութեան հասարակաց գետին մը ըստեղծել ամէն բանէ առաջ Տարագրութեան պահպանումը եւ աճումը պայմանաւորող ամենագլխաւոր ազդակին՝ մայրենի լեզուին համատարած, ընդհանուր ուսուցումը հնարաւոր դարձնելու համար, ամէն տեղ, ամէն միջավայրի մէջ եւ ամէն իրաւակարգի տակ:

Մայրենի լեզուի ուսուցումը անհրաժեշտ լրջութեամբ կազմակերպել կը նշանակէ՝ սատարել պահպանմանը մեր եկեղեցիին, մեր աւանդութիւններուն, մեր մշակոյթին, որոնց միջոցաւ պիտի պահենք, պիտի աճեցնենք մեր համրանքը· իսկ համրանքը խարիսխն է, միակ եւ անփոխարինելի գործօնն է, որ մեզ պիտի առաջնորդէ սերունդներու եւ նահատակներուն նուիրական երազներուն իրականացման՝ Միացեալ Հայրենիքին, Միացեալ հայութեամբ:

Այս առաջադրութիւնները, որոնք անխտիր բոլոր հայերուն սրտին կը խօսին, հնարաւոր է, երբ իւրաքանչիւր համայնք ունենայ կրթական միակ կեդրոնական մարմին մը, որ ստանձնէ կրթական գործին ամբողջական պատասխանատուութիւնը, բարոյական, դաստիարակչական եւ նիւթական տեսակէտներէ, իր հոգածութեան առարկան դարձնելով համայնքին բոլոր դպրոցները եւ աջակցելով տեղական հոգաբարձութիւններուն: Մարմին մը, որ մշակէ ուսումնական ընդհանուր ծրագիր մը եւ մօտէն հսկէ, հակակշռէ անոր գործադրման աշխատանքին, որ ուսուցիչներ պատրաստելու, այլ շրջաններէ բերելու գործը կազմակերպէ, որ դասագիրքերու դժուարին հարցին լուծում մը որոնէ, դպրոցներու մէջ գրադարաններ հաստատէ, կրթական գործը նիւթական ամուր հիմերու վրայ դնելու, հաստատուն կալուածներ ունենալու համար համադաղութային միջոցներ ձեռք առնէ, որ աշակերտութիւնը արձակուրդի եկանակին հայկական միջավայրի մէջ պահելու նպատակով կազմակերպէ ամառուան խմբական օդագընացութիւններ եւայլն:

Նման համահայկական տարողութեամբ աշխատանքներ կատարելու համար նիւթական միջոցները չէ որ կը պակսին այս համայնքին: Տարագրութիւնը փրկելու, աճեցնելու նախանձախնդրութեան արդիւնք են վերջերս եղած նուիրատուութիւնները, ո–

րոնք դեռ ոչինչ են շատ աւելի մեծ կարելիութիւններու հետ համեմատած:

Սակայն կը պակսի ընդհանուր հակակշռի տակ եւ լրջօրէն մտածուած, ծրագրուած աշխատանքներ կատարելու կամք եւ կամեցողութիւն: Կեդրոնախոյս տարրեր, ամէն միջոցներով կ'աշխատին յաւիտենականացնելու ներկայ հատուածական, անկազմակերպ եւ յաճախ զիրար չէզոքացնող եւ նիւթական ու բարոյական գործօնները ցրուող, մանրացնող աշխատանքները: Տիրող եսասիրական տրամադրութիւններու հետեւանքով է, որ 40–45 հազար հայութիւն ունեցող համայնքը, դեռ հազար աշակերտներ չունեցած, ԵՐԵՔ երկրորդական վարժարաններ ունենալու եւ պահելու հետամուտ է...

«Համերաշխութիւն» հոլովելով եւ հատուածական, թաղային եսերու անձնատուր մնալով չէ որ նիւթական, իմացական եւ կազմակերպչական հսկայ ուժ պահանջող քանի մը երկրորդական դպրոցներ պիտի կարենանք պահել եւ մանաւանդ ակնկալուած արդիւնքները ձեռք բերել:

Այս համայնք եթէ կը փափաքի դառնալ օրինակելի ամբողջ Սփիւռքին մէջ, կրնայ նախակրթարանային դպրոցները նախ կազմակերպել, ապա երկու երկրորդական վարժարաններ հաստատել. մին մանչերու, միւսը աղջկանց: Մանչերու չափ կարեւոր է նաեւ հայեցի դաստիարակութիւնը աղջիկներուն, որոնք վաղուան մայրերն են եւ ցեղին պահպանման առաջին, գլխաւոր ազդակը: Սփիւռքի պահպանումը հնարաւոր է գիտակից, հայեցի հիմնական պատրաստութեամբ մայրերու գոյութեամբ:

Նահատակներուն եւ ամբողջ Սփիւռքին սպասածը, ակնկալածը այս է՝ կազմակերպել Տարագրութեան փրկութեան գործը, համահայկական լուրջ, ծրագրուած հիմերու վրայ դնելով կրթական աշխատանքը:

Եթէ այսքանը չհասկնանք եւ անկեղծօրէն չլծուինք կեանքի մէջ զայն իրականացնելու, փոխադարձ զիջումներու, իրերհասկացողութեան տրամադրութիւն յայտնաբերելով, մեր բոլոր մեկուսի կատարած ճիգերը,– վատնած նիւթական, բարոյական հարստութիւնները,– գրեթէ անպտուղ պիտի մնան եւ Յիսնամեակին առթիւ յայտնաբերուած լաւագոյն տրամադրութիւններն ալ ապարդիւն պիտի անցնին:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ

Մեծաձուռն Երուանդ Օտեան երգիծաբանի իրական համբաւը շինեց անմահացնելով հայ կեանքի ծնունդ հիւանդոտ, անմիտ եւ ծիծաղելի մտայնութիւններ եւ գործելակերպեր: Կոտրել եւ ապա "շինեցի" յայտարարելը մեր օրերուն եւս ընդհանրական, տարածուն երեւոյթ է: Այսօրուան ՓԱՆՋՈՒՆԻները բացայայտօրէն չեն կոտրեր, միշտ կը "շինեն", բան մը մարդոց աչքերուն առջեւ կը դնեն, սակայն խորքին մէջ ֆանդում, աւերում գործ է իրենցը: Ֆանդում եւ աւերում, մանաւանդ բարոյական իմաստով, որ շատ աւելի մտահոգիչ է, ֆան նիւթական աւերները, կորուստները: Այլ առիթով պիտի անդրադառնանք անմահ Օտեանին եւ իր գործին, առայժմ վայելեցէք ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻի կենսագրականը.—

Կեանք մը որ տակաւին իր ամբողջ շրջափոխութիւնները չէ կատարած եւ իր գործունէութեան ամենէն եռանդուն փուլին մէջ կը գտնուի, կարելի չէ լիակատար կերպով ներկայացնել, եւ նոյն իսկ անխոհեմ յանդգնութիւն մըն է այդպիսի կեանքի մը վրայ դատաստան կտրել կամ կարծիք յայտնելը:

Ուստի, ապագայ կենսագիրներու թողլով ընկեր Փանջունիի վարքն ու արարքները իրենց ամբողջ(ուրեմն ներկայացնելու այնքան դժուար, որքան անհրաժեշտ աշխատութիւնը, ես պիտի զոհանամ կցկտուր ծանօթութիւններ տալով մեր Ընկերվարական Նամականիի հերոսին վրայ, պարզապէս նիւթեր՝ ապագայ կենսագիրներու գործը դիւրացնելու նպատակով եւ կամ սանկ ըսեմ՝ ատաղձներ այն յիշատակարանին համար զոր երախտապէտ Հայութիւնը օր մը պիտի կանգնէ իր Հերոսներուն ի պատիւ:

Ընկեր Փանջունի կրտսեր զաւակն է Տրապիզոնցի ընտանիքի մը, ու ծնած է 1875ին: Մայրը տղաբերքի հետեւանքով մեռած է, առանց կարենալ անուցանելու իր երեխան զոր մեծցուցած են այծի կաթով: Ուրիշ կենսագիր մը զուցէ հետեւութիւններ հանել փորձէր այս աննշան դիպուածէն՝ ընկեր Փանջունիի ունայնամտութիւնն ու թեթեւութիւնը վերագրելով իր առած այդ սկզբնական անունդին: Ես, ինչպէս ըսի, չեմ ուզեր ոեւէ դատաստան ընել, այլ կը բաւականանամ իրողութիւնները արձանագրելով:

Փանջունի չատ ուշ լեզու եկած է, բայց անդամ մը խօսիլ սկսելէ ետքը, ա՛լ բերանը դիւրաւ չէ դոցած: Ֆանի կը մեծնար ա՛նքան կ'աճէր իր խօսելու կատաղութիւնը, այն աստիճան որ խեղճ հայրը ստիպուեցաւ բժիշկի մը դիմել այդ անսովոր երեւոյթին դարման մը գտնելու համար: Բժիշկը քննեց տղան, լեզուն նայեցաւ, կոկորդը նայեցաւ, աչքերուն նայեցաւ եւ վճռաբար ըսաւ հօրը.

— Ձար ու դարման չկայ, այս տղան միշտ պիտի խօսի:

— Բայց տանը մէջ ալ դիմացուելիք բան չէ:

— Բամպակ թխեցէք ականջնիդ, այս է միակ միջոցը, պատասխանեց բժիշկը:

Հակառակ իր խօսելու մարմաջին՝ վոքրիկն փանջունի յաճախ սխալ կը դործածէր բառերը, բոլորովին աղաւաղելով անոնց նշանակութիւնը: Օր մը սեղանի մը վրայ դրուած արժէքաւոր անօթ մը կ'առնէ ու դետին նետելով ջարդ ու փշուր կ'ընէ:

Հայրը, իրիկունը դործէն վերադարձին, կը տեսնէ եղածը, եւ տղան կանչելով ու անօթին կոտրուանքները ցոյց տալով կը դոչէ.

— Ծօ ի՞նչ չինել, կոտրեր ես, չան զաւակ:

— Շինեցի, հայրիկ, կը պատասխանէ վոքրիկ փանջունի միամիտ համոզումով մը:

— Ծօ ի՞նչ չինել, կոտրեր ես, չաւ զաւակ:

— Չէ՛, հայրիկ, շինեցի, կը պատասխանէ տղան:

Ի զուր հայրը երկար բարակ կը բացատրէ թէ՝ երբ առարկայ մը դետին նետելով կտոր կտոր կ'ընենք, այդ դործողութիւնը «չինել» բայով չի բացատրուիր՝ այլ «կոտրել»: Անկարելի եղաւ բառապիտական այդ նրբութիւնը հասկցնել փանջունիի որ չարունակեց տանը մէջ դտնուած դաւաթները, պըներակները, շիշերը կոտրտել եւ ամէն անդամ որ «ի՞նչ կ'ընես կոր» ըսելով ընդիմանէին, անդրդուելի ու անխռով կը պատասխաներ.

— Կը շինեմ կոր:

Դպրոցին մէջ փանջունի ընկերներուն հետ վիճելով ու ճառ խօսելով ժամանակ կ'անցընէր, իսկ դասերուն բնաւ չէր հետեւեր, չհասնելով կա՛մ դասատուին, կա՛մ դասագրքին, կա՛մ դասարանին եւ կամ տետրակին ու ծայրին:

Օր մը թուաբանական խնդրի մը մասին վէճ ունեցաւ իր դասընկերներէն մէկուն հետ:

— Հինդ անդամ հինդ՝ քսանըհինդ կ'ընէ, կ'ըսէր ընկերը որ ողջամիտ տղայ մըն էր եւ որ յետոյ հարուստ վաչխառու մը եղաւ:

— Չէ՛, կը յամառէր փանջունի, հինդ անդամ հինդ՝ յիսուն կ'ընէ:

— Ո՛չ, քսանըհինդ կ'ընէ:

— Յիսուն կ'ընէ:

Միւսը տեսնելով որ դժուար է – ինչ կ'ըսես՝ անկարելի է – խօսք հասկընել փանջունիի եւ չուզելով անօդուտ կռիւի մը տեղի տալ, հաչտարար ոդիով մը պատասխանեց.

— Լա՛ւ, ես թո՛ղ այնպէս դիտնամ թէ՝ քսանըհինդ կ'ընէ, դուն ալ այնպէս դիտցիր թէ՝ յիսուն կ'ընէ, ու ա՛լ չխօսինք այդ մասին ու երթանք միասին դնդակ խաղանք:

— Զըլլար, պնդեց փանջունի, պէտք է որ նախ համոզուիս թէ հինդ անդամ հինդ յիսուն կ'ընէ:

— Այդ անկարելի է:

— Անպատճառ պէտք է որ քեզ համոզեմ, չարունակեց մեր հերոսը հետզհետէ բորբոքելով:

— Երբե՛ք չեմ կրնար համոզուիլ եւ դուն ալ երբե՛ք չես կրնար ապա-
յուցանել ըսածդ, պատասխանեց ապաղայ վաչխատուն:

— Չեմ կրնար ապացուցանե՛լ, չեմ կրնար ապացուցանե՛լ, մռնչեց Փան-
ջունի, ա՛ռ քեզի համոզիչ ապացոյց մը:

Եւ դեռնէն քար մը առնելով իջեցուց խօսակցին դլխուն:

Գլուխը վիրաւորուեցաւ. թեթեւապէս, բայց տղան կրկին համոզում չը-
դոյացուց թէ՝ հինդ անգամ հինդ կրնայ չիսուն ընել, եւ լալով դնաց բողոքել
վարժապետին:

Վարժապետը խակոյն կանչեց Փանջունին եւ՝

— Ինչո՞ւ ընկերոջդ դլուխը պատռեցիր, դոչեց ձայնով մը որով Եհովա
ըսած էր Կայէնին. «Ի՞նչ ըրիր քու եղբօրդ»:

— Զինքը համոզելու համար, պատասխանեց ապաղայ բրոբականտիսթը
հանդիսաւորապէս:

Հայրը տեսնելով իր զաւկին այս տարօրինակ ընթացքը, յաճախ ակռա-
ները կրճտեցնով կը պոռար.

— Փորձա՛նք պիտի ըլլաս, փորձա՛նք...

Խեղճ մարդը կը սխալէր իր լաւատեսութեանը մէջ: Փանջունի փորձանք
պիտի չըլլար, այլ յեղափոխական դործիչ:

* * *

Տասնեւեօթը տարեկանին պատանի մըն էր Փանջունի երբ իր հայրը կոր-
սընցուց: Երէց եղբայրը որ իրմէ տասը տարեկան մեծ էր, արդէն խակ ա-
մուսնացած, տուն տեղ եղած վաճառական մըն էր, բաւական լաւ դիրքի տէր:
Իր հօր մահուընէն հազիւ ամիս մը եռքը Փանջունի արդէն դժտուած էր անոր
հետ եւ տունը թողած՝ պահանջելով իր ժառանգութեան բաժինը: Եղբայրը,
առանց դժուարութեան, անմիջապէս յանձնեց 300 ոսկիի մօտ դումար մը որ
Փանջունիի ամբողջ ժառանգութիւնը կը ներկայացնէր:

Մեր պատանին դրամն առնելով Պոլիս եկաւ, երեք տարի անձնդիւր
կեանք մը վարեց եւ օր մըն ալ տեսաւ որ փարա մը չէ մնացած դրպանը: Այն
առեն եղբայրասիրական զգացումները արթնցան իր մէջ, դորովալից նամակ
մը դրեց Տրապիզոն եւ իր կարօտակէզ սէրը յայտնելով՝ ճամբու ծախք մը ու-
զեց իր հայրենի երդիքը վերադառնալու համար:

Եղբայրը «կորուսեալ էր եւ դտաւ»ի տպաւորութեան տակ՝ խակոյն պէտք
եղած դումարը դրկեց Փանջունիի որ երկու շաբաթ եռքը հասաւ Տրապիզոն
ու ինկաւ եղբօրը թեւերուն մէջ:

Փանջունի տեսաւ որ երէք տարուան միջոցին իր անդրանիկը կրկնապատ-
կած էր հարստութիւնը եւ չնորհիւ իր դործունեայ աշխատասիրութեան, քա-
ղաքին մէջ առաջնակարդ դիրք մը դրաւած. միւս կողմէ տեսաւ նաեւ որ այդ
ժամանակամիջոցին ինք փճացուցած էր ամբողջ իր ժառանգութիւնը եւ այսօր
փարա մը չկար դրպանը: Այս երկու տեսողութիւնները իրարու մօտեցուց, ի-

բար խառնեց, բաղադրեց, քննեց, տարրալուծեց եւ այդ քիմիական գործողութիւններէն իր մէջ ծնաւ Ընկերվարութիւնը:

Այն ատեն ըմբռնեց թէ ի՞նչ դժոխային անարդարութիւն էր քափիթալիզմը, եւ թէ ինչ հրամայողական պահանջք էր հարստութեան հաւասար բաժանումը: Փանջունի դատած էր իր Դամասկոսի ճամբան, «Եղիցի Լոյս»ը հընչած էր մտքին մէջ:

Ընկերվարական էր:

Ու ա՛լ Տրապիզոնի խաղաղիկ սրճարաններուն մէջ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն, կը լսուէր Փանջունիի ձայնը որ կը դոռար, կ՚որոտար ընկերային անիրաւութեանց դէմ որ կը սպառնար կործանել, բնաջինջ ընել ամէն բան: Վեհերոտները սարսափահար մտիկ կ՚ընէին իրեն, միամիտները ապշահար կը նայէին այդ անդադար խօսող մարդուն, իսկ խելացիները քիթերնուն տակէն խնդալով կ՚երթային իրենց գործին:

Իսկ ա՛ն կը խօսէր, կը խօսէր ու կը խօսէր:

Խեղճ եղբայրը՝ չուարած, շլմորած՝ չէր դիտեր ինչպէ՞ս ազատիլ այս փորձանքէն:

Վերջապէս օր մը ըսաւ Փանջունիի.

— Եղբայր, բան մը մտածեցի:

— Զարմանալի՛ բան, պատասխանեց մեր հերոսը:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ բան զարմանալի կը դտնաս, հարցուց միւսը չփոթած:

— Զարմանալի է որ բան մը կրցած ես մտածել, ըսաւ Փանջունի, որովհետեւ դուք վաճառականներդ, քափիթալիսթներդ մտածելու կարողութիւն չունիք:

Փանջունի այսպէս սիրուն խօսքեր չատ ունէր եւ եղբայրը վարժուած էր անոնց, ուստի առանց բարկանալու իր խօսքը շարունակեց.

— Մտածեցի որ փոխանակ հոս պարապ ժամանակ անցընելու, քեզ Մարսիլիա վաճառականական դպրոցը ղրկեմ, ուր երեք տարի մնալով կրնաս վերադառնալ եւ հոս վերադառնալ ուր միասին կը շարունակենք իմ գործս:

Եւրոպայի մէջ ուսանող ըլլալու գաղափարը ժպտեցաւ Փանջունիի որ անմիջապէս պատասխանեց.

— Շատ լաւ գաղափար է եւ սիրով կ՚ընդունիմ:

Ամիս մը վերջը Փանջունի երկու ձեռքը մէյմէկ պայուսակ ժօլիէթի քարափը կը դնէր ոտքը:

Շաբաթ մը մնաց Մարսիլիոյ մէջ, վաճառականական դպրոցը այցելեց, ծրագիրը աչքէ անցուց, գործին չեկաւ ու չոգեկառք նստելով դնաց Ժընեւ, ուր արձանագրուեցաւ իբրեւ Սոցիալ Գիտութիւններու ազատ ուսանող:

* * *

Սոցիալ Գիտութիւններու ազատ ուսանողի կեանքը չորս տարի տեւեց եւ այդ չորս տարուան մէջոցին Փանջունի հինգ անգամ դնաց այն համալսարանը ուր արձանագրուած էր:

Առաջին անգամ՝ սուլելու համար պատմութեան դասախօսը որ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը դովաբանած էր, պախարակելով սակայն Պապէօֆի եւ իր կուսակիցներուն յախուռն գաղափարները: Երկրորդ անգամ գնաց ցոյց մը ընելու համար ընկերավարական դասախօսի մը դէմ որ քննադատած էր ռուս ոչնչականութիւնը: Երրորդ անգամ գնաց բողոքելու իմաստասիրութեան ուսուցչին դէմ՝ որ պէտք եղած խանդավառութիւնը ցոյց չէր տուած Քրոփոթքինի վարդապետութեանց: Չորրորդ անգամ՝ ձմեռ ատեն՝ գնաց համալսարան որովհետեւ իր սենեակին մէջ ցուրտ էր ու վառելանիւթը կը պակսէր եւ գարեջրատուն երթալու դրամ չունէր քովը: Եւ վերջապէս՝ հինգերորդ անգամ գնաց սպանացի ուսանողներու հետ ծեծ մը քաշելու ուսուցիչի մը, որ Պարսելոնի անիշխանական արարքները քննադատած էր: Այս վերջին այցելութիւնը պատճառ եղաւ որ զինքը արտաքսեն համալսարանէն եւ անունը ջնջեն ուսանողներու արձանագրութեան տետրակէն:

Համալսարան յաճախած այս սուղ վայրկեաններէն դուրս, Փանջունի իր ժամանակը կ'անցընէր հայ եւ ռուս յեղափոխական ընկերներու հետ վիճաբանելով ընկերային հարցերու մասին: Գարեջրատուները, որոնց մէջ կը լուծուէին մարդկային ընկերութիւնը տանջող բոլոր խնդիրները, իր գլխաւոր կայաններն էին, իր անառիկ մարտկոցները ուրկէ կը ռմբակոծէր աշխարհի բոլոր կեղտոտ պուրժուաները, կեղեքիչ քափիթալիսթները, չխնայելով նոյնիսկ եղբօրը՝ որ կը շարունակէր ամսական երկու հարիւր ֆրանք ղրկել, ո՛չ թէ խեր մը սպասելով Փանջունիէն, այլ որպէսզի ականջը տինճ ըլլայ:

Եւ սակայն 95ի ջարդերը վրայ հասեր էին, եղբօրը գործերը աւրուեր, ինք հալածուեր, բանտարկուեր, փճացեր էր եւ օր մըն ալ ստիպուեր էր ամէն բան թողլով կինն ու զաւակները առնել եւ հեռանալ Տրապիզոնէն դէպի արտասահման:

Նամակ մը ստացաւ Փանջունի որով իրեն իմաց կը տրուէր թէ այլեւս եղբօրմէն տասը փարա յուսալու չէր:

— Կեղտո՛տ արարած, գոչեց Փանջունի, բռունցքը սպառնագին դէպի վեր բարձրացնելով:

Այսպիսի ժէսթեր յաճախ ունէր մեր հերոսը, որ իր ըմբոստ խառնուածքը կը յատկանշէին:

Ամսական երկու հարիւր ֆրանքի այս յանկարծական դադարումը խանգարեց իր Սոցիալ Գիտութիւններու ազատ ուսանողի հանդստաւէտ կեանքը, որով կը յուսար տակաւին երկար տարիներ ապրիլ: Կամաց կամաց չքաւորութիւնը իր ժանտ երեսը ցուցուց եւ Փանջունի իր անձին վրայ ճանչցաւ «փոբէ՛րիզմ»ը իր ամէն անհաճոյ երեւոյթներովը:

Իր ուսանող բարեկամները ժամանակ մը օգնեցին իրեն. բայց օր մըն ալ նըթաս բարովը դրին, թէեւ շատ փափկօրէն:

— Ինչպէ՞ս այս վատ դրութենէն դուրս պիտի ելլեմ, ըսաւ այդ յուսահատական օրերուն իր բարեկամներէն մէկուն որ ուսանող, յեղափոխական եւ խմբագիր էր միանգամայն:

— Եկուր քեզ յեղափոխական դործիչ չինենք, ըսաւ բարեկամը, խօսելու դիւրութիւն ունիս՝ այդ բաւ է:

Ծովը իյնողը օձին կը փաթթուի, կ՚ըսէ առածը, մեր մէջ ալ կարելի է ըսել թէ՝ անօթի մնացողը յեղափոխական կ՚ըլլայ:

Փանչունի ընդունեց առաջարկը:

Ամիս մը ետքը մեր հերոսը ճամբայ ելաւ դէպի Պուլկարիա «կենաց բանը» քարոզելու, յետոյ անցաւ Յունաստան, յետոյ՝ Եգիպտոս եւ ի վերջոյ Պաքուական եւ Կովկաս: Իր տաք, համոզուած, եռանդուն ու անխոնջ պերճախօսութիւնը կը հրդեհէր սառած հոգիները, կը պրկէր, կը զօրացնէր թուլցած ջիղերը եւ կը խանդավառէր մխամիտ էութիւնները: Իր պաշտօնն էր ֆէտայիներու հրոսախումբեր կազմակերպել ու զանոնք երկիր ղրկել, ինք մնալով արտասահմանի մէջ:

— Մենք ժամկոչներու կը նմանինք, կ՚ըսէր յաճախ, զանգակահարութեամբ ուրիշները կը հրաւիրենք ու եկեղեցի կը մտցնենք, իսկ մենք դուրսը կը մնանք:

Ազնի՛ւ անձնազոհութիւն:

Փանչունի յեղափոխական այս տենդոտ գործունէութեան մէջ էր պարսկական սահմանադրութեան վրայ, երբ յանկարծ լուր առաջաւ թէ Սահմանադրութիւնը հռչակուած է Թուրքիոյ մէջ, բանտարկեալներու ընդհանուր ներում եղած է, մամուլի ազատութիւն տրուած է եւ թէ ամէն մարդ ազատօրէն կրնայ Թուրքիա մտնել:

Այս անակնկալ եղելութիւնները ափ ի բերան թողուցին մեր հերոսը:

.. Մեր դործը պրծաւ, մտածեց մելամաղձոտ մտատանջութեամբ մը:

Սակայն փանչունի իր յստակատեսութեանը մէջ կը սխալէր: Բուն դործը հիմա պիտի սկսէր:

Երբ քանի մը չարաթ ետքը առաջաւ Կ. Պոլսոյ հայ թերթերը, երբ տեսաւ կուսակցութիւններու խելայեղ արշաւանքը հնոյն Իւզանդիոնի վրայ, երբ կարդաց խօսուած ճառերը, Պոլսեցիներու միամիտ խանդավառութիւնը, «Ազատութիւնը մենք բերինք»ի հրաշալի դիւտը, աւելի սահմռկեցուցիչ քան Մարքոնիի անթել հեռադիրն ու Ռէօնթկէնեան ճառադայթները, այն ատեն մեր դործիչը լայնեղր դլխարկը դլուխը դրաւ, պայուսակը ձեռք առաւ եւ օր մըն ալ օդաքարի մը պէս ինկաւ Պոլիս, ինքն ալ իր կարդին քիչ մըն ալ ճաթեցնելու համար տրամադիր դլուխները:

Բայց տեղերը բռնուած էին, ուշ հասած էր Օֆէնպախ՝ «Պրիկանա»ներու դինուորներուն պէս: Իրա՛ւ է որ ուժը տասը «դասախօսութիւններ» րրաւ թաղերու մէջ, իրա՛ւ է որ Փարիզի կոնկրէսին հրաչքները հաղներդեց Վոսիւորի երկու աչերուն վրայ, բայց, ախտո՛ս, ականջները ա՛լ ակսած էին յափրանալ: Բայց աստի, իր պերճախօսութիւնն չէր հասներ Ակնունիներու եւ Շահրիկեաններու պերճախօսութեան կրակին, որուն վարժուած էին Պոլսեցիները, ինչպէս անշուշտ մենք՝ մեղաւորներս ալ՝ օր մը պիտի վարժուինք Դժոխ-

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ (ԿԱՐԻՆ)

Ընթացիկ տարուան Յուլիսին հրատարակած էինք անմահ Րաֆֆիի ՆԱԼԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻԻՆ թելադրող գրութենէն հատուածներ, ծանօթութեան մէջ կ՛ըսէր Րաֆֆի.

"վաղուց լսել եմ, թէ մեր ռուսաստանցի հարուստներից մէկը ցանկութիւն ունէր տանկական Հայաստանում հիմնել մի բարձր դպրոց եւ այդ նպակով վարժապետներ էր պատրաստում, եթէ ճիշտ է այդ, ո՞ր օրուան համար է պահել նա իւր դպրոցը եւ վարժապետները..."։

Ակնարկը հաւանաբար Մկրտիչ Սանասարեանին է, որուն պիտի անդրադառնանք, գրած էինք։ Յարգելով մեր խոստումը, այս թիւէն սկսեալ կը ներկայացնենք Սանասարեան վարժարանը, բարերար Սանասարեանը, իր խոր-

---

քի կրակին. ուստի իր խօսքերը յաճախ ցուրտ տպաւորութիւն մը կը թողէին ունկնդիրներուն վրայ։

Այն առեն փանջունի վճռական որոշում մը տուաւ։

Պոլիսէն աւելի՝ հարկ անհրաժեշտ էր գաւառը զարթեցնել, լուսաւորել, յեղափոխել։

Ու մեկնեցաւ Արարկիր, անկէ Ծապլվոր ուր հաստատեց իր գործունէութեան կեդրոնը։

Հետագայ նամակներուն մէջ պիտի տեսնենք այդ գործունէութիւնը որ չուրկ չէ տեսակ մը վեհափառութենէ, գոնէ ոմանց համար։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

հրդեհական կարապետ Եզեանցը եւ Փրոֆ. Աբուլեանը, որ 35 տարի մեծ ձեռնհասութեամբ վարած է դպրոցին տեսչութիւնը:

1878 թուի ռուս–տաճկական պատերազմէն յետոյ, Արեւմտեան Հայաստանի (տաճկահայ) կեանքին մէջ ծայր առաւ կրթական վերածնունդի չարժում մը: Ան իր ներշնչումը կը առանար, հայութեան հասարակական կեանքի կազմակերպման պահանջէն եւ ազատութեան գաղափարէն:

Պոլսոյ մէջ իրարու եռեւէ լոյս աշխարհ կու գային կրթական կազմակերպութիւնները, որոնց նպատակն էր հայկական դաւառներու մէջ ուսում եւ դաստիարակութիւն տարածել: Այսպիսի միութիւններ էին, Արարատեան, Դպրոցասիրաց, Արեւելեան եւ Կիլիկեան ընկերութիւնները: Այս միութիւնները կարճ մէջոց մը առանձինն գործելէ յետոյ 1880 թուին կը միանան եւ կը կազմեն Հայոց Միացեալ Ընկերութիւնը: Այս միութենէն դուրս, Պոլսոյ մէջ կը կազմուէր նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւնը եւ Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը, որոնք աւելի հիմնական ծրագիր եւ ուղի մը ընտրած էին ազգային ընդհանուր յառաջդիմութեան համար:

Առնոց նպատակն էր վարժուհիներ պատրաստել եւ զանոնք ղրկել հայկական նահանգներն ու դաւառները, նուիրուելու համար կրթական գործին. բայց մանաւանդ հայ իգական սեռի ուսման եւ դաստիարակութեան գործին: Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ ստեղծուած այս չարժումը չուտով զարձաւ տարածուն, եւ նկատառնելի տեղ մը բռնեց հայկական բոլոր նահանգներուն մէջ:

Սկսուած այս չարժումը սակայն, կեդրոնացած էր նախնական կրթութեան վրայ, ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր հայկական նահանգներուն մէջ հիմնել երկրորդական վարժարան մը, որ ի վիճակի ըլլար ուսումնական ու մտաւորական սերունդ մը պատրաստել: Սերունդ մը, որ դաւառի ծոցին մէջ պատրաստուած, պիտի դառնար մեր կրթական գործին ամուր մէկ յենարանը եւ ողնասիւնը մեր հասարակական կեանքին, անոր խոչընդոտներուն իրականացման մեծ գործին:

Այս յանդուգն նախաձեռնութիւնը եւ անոր մեծ պատիւը վերապահուած էր, ռուսական մայրաքաղաքի Բեթերսպուրկի մէջ բնակութիւն հաստատած, բարձր դիրքերու տէր եւ փառքերու տիրացած երկու մեծ հայերու՝ յանձին Մկրտիչ Սանասարեանի եւ իր խորհրդականը եւ կատակատարը եղող Կարապետ Եզեանցի:

Փորթաճեանց եւ հայրենանուէր այս երկու հայ մարդիկը, տարիներ առաջ մտադրած էին հայկական նահանգներէն մէկուն մէջ բանալ երկրորդական վարժարան–ուսուցչանոց մը, որուն մեծագոյն նպատակը պիտի ըլլար, պատրաստել հայ հոգիով եւ խոհերով ուսուցիչներ. բարոյական պարտադրանքով մը զանոնք ղրկել հայ նախակրթարաններու մէջ, որպէս ուսուցիչ պաշտօնավարելու, վստահ, որ այդ է ճանապարհը, որով հայ մատաղ սերունդը պիտի փրկուէր տգիտութեան եւ կորստեան ճիրաններէն:

Ա.յս վրկարար գործին համար Մ. Սանասարեան եւ Կ. Եղեանց արդէն առած էին առաջին կարեւոր քայլը: Մանրակրկիտ քննութեամբ մը, անոնք ընտրած էին տասնեակ մը ընդունակ եւ առողջ երիտասարդ ուսանողները, ղրկած էին զանոնք եւրոպական լաւագոյն համալսարանները պատրաստուելու, որպէսզի վերադարձին անոնք դառնային ծրագրուած կրթական հաստատութեան ուսուցչական կազմը:

1880ին, մէկ կողմէն ուսումնասիրաբար կ'ըլլան այդ համալսարանական սանները, հնարաւորութիւն տալով բարերարներուն, դրաղուիլ Սանասարեան վարժարանի հաստատման համար անհրաժեշտ ու գործնական աշխատանքներով. այսինքն, վայրի ընտրութիւն, վարժարանի ներքին կազմակերպումը, ուսուցչական կազմի ամբողջացում եւայլն:

1880 թուին երկար ուսումնասիրութիւններէ եւ բանակցութիւններէ մետոյ, բարերարներու կողմէ կարինը կը նկատուի յարմարագոյն վայրը, Սանասարեան վարժարանին համար: Որոշումէն անմիջապէս կը սկսին գործնական աշխատանքները. կարին կը հասնի Մ. Սանասարեանի համալսարանական սաներէն մէկը՝ Պր. Դէլիեան, որուն պաշտօնն էր ուսումնասիրել կարնոյ պայմանները, եւ կատարել նախապատրաստական աշխատանքները վարժարանի բացումին:

Դէլիեան համակրելի եւ դաղափարական երիտասարդ մը, իր ուսումնասիրութեանց դուգընթաց, ձրիաբար կը դասաւանդէ Աբծրունեան վարժարանին մէջ, ուր իր կարողութեամբ եւ զոհաբերութեամբ կը ծանօթանայ քաղաքի հայութեան եւ կը դառնայ բոլորին կողմէ սիրուած անձնաւորութիւն մը:

1881ի աշնան կարին կը հասնի դերմանական համալսարաններէն աւարտական սան մը եւս՝ յանձին Սամսոնցի Պր. Յովսէփ Մատաթեանի, որուն պաշտօնն էր օգնել Դէլիեանին, շուտով վարժարանը բանալու գործին:

Պր. Յովսէփ Մատաթեան ուշիմ եւ յարաբերութիւններ պահելու ընդունակ երիտասարդ մը, Դէլիեանի եւ այդ շրջանին առաջնորդ, կրթական գործով խանդավառ՝ Մաղաքիա Ծ. Վրդ. Օրմանեանին հետ, շուտով կը կարդադրէ ամէն բան եւ կը սկսի կազմակերպութեան:

Հայկական բոլոր նահանգներէն եւ շրջաններէն՝ Մուշ, Վան, Դերճան, Խնուս, Բասէն, Պաշգալէ, Ինչպէս եւ Կարինէն, ընդունակ սաներ կ'ընտրէ ու կը հաւաքէ, եւ այսպէս կը բանայ Սանասարեան վարժարանը:

Վարժարանի սկզբնական շէնքը կ'ըլլայ, «Կանայ-ճամբայ» թաղին մէջ գտնուած Փիւրքճիպաշեան-Մակարեան ընտանիքներու պատկանող վարձու տուները:

1882 թուի սկիզբները կարին կը հասնին երկու համալսարանական սաներ եւս՝ յանձին Պրնք. Գէորգ Աբուլեանի եւ Սարգիս Սողիկեանի: Նոյն տարուան սկզբին դասաւանդութիւնները կը սկսին կանոնաւոր կերպով, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Կարինը ամբողջութեամբ ոգեւորութեան եւ խանդութեան մէջ է: Շուտով

ձրիավարժ սաներու կողքին կը խմբուի նաեւ թոշակաւոր դիւղերօթիկ աշակերտներու խումբեր, որոնք մեծ եռանդով կը հետեւին վարժարանի ընթացքին:

Սանասարեան վարժարանի ուսումնական բաժինը, իր հիմնումի թուականին կ'ունենայ ինը կարգեր, Ա.-էն Թ. դասարաններ, որոնցմէ երեքը նախակրթարանի բաժին, իսկ վեցը միջնակարգի:

1882ին իսկ, Սանասարեան հաստատութիւնը վարձու այդ տուներէն կը վոխադրուի կարնոյ առաջնորդարանի ընդարձակ ու նոր կայանալի շէնքը: Աղջային առաջնորդարանը եւ աղջային մարմինները սիրայօժար եւ ձրիաբար կը տրամադրեն այդ շէնքերը, պիտակից այդ հաստատութեան դերին եւ անհրաժեշտութեան:

1883 թուին, աշակերտութեան թիւը մեծ յաւելում մը արձանագրելով, վարժարանի տնօրէն խորհուրդը եւ աղջային մարմինները խորհրդակցելով, վարժարանը կը վոխադրեն աղջկանց Հռիփսիմեան վարժարանի շէնքերուն մէջ, որոնք աւելի նպատակայարմար էին, թէ շէնքերով եւ թէ յաւելեալ ընդարձակ հողերով, որոնց վրայ նոր շէնքեր կրնային կառուցուիլ: Հոս վերջնապէս կը հաստատուի Սանասարեան վարժարանը:

Նոր կառուցումներով, Սանասարեան վարժարանը Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ կից, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, ունէր երեք մեծ շէնքեր բազմաթիւ յարկաբաժիններով եւ բաժանումներով, որոնք լիուլի կը բաւարարէին դիւղերօթիկ հաստատութեան մը բոլոր պահանջները, սեփական արհեստանոցով, վուռով, լուացարանով, եւ այլ մասերով. ընդարձակ խաղավայր, մարզարան, չմշկելու ընդարձակ արտ մը. ծառազարդ պարտէզ մը, որուն քով նաեւ մայրիներով զարդարուն պուրակ մը, ծաղկանոց մը, եւ այս բոլորը ոռոգող եւ վարժարանին ջուր մատակարարող յորդահոս աղբիւր մը, սքանչելի ջուրով:

Ֆարուկիր հաստ պատերով շրջապատուած այս հոյակապ հաստատութիւնը իր երկաթէ մեծ դռնէն ներս, եւրոպական յարմարութիւններով եւ հայկական մթնոլորտով վարժարան մըն էր, որ նախանձը կրնար շարժել որեւէ քաղաքակիրթ ժողովուրդի:

Վարժարանի վարչական ու կրթական մասերը, կ'ընթանային շատ հիմնական կանոնագրի եւ ուսումնական խնամուած ծրագրի մը: Այս կանոնագրութեան յօդուած երեքի տրամադրութիւնն էր, «Սանասարեան վարժարանի նպատակն է, դաստիարակել հայ մանուկները՝ հայ առաքելական եկեղեցւոյ ոգւոյն եւ կանոնաց համաձայն, աւանդել անոնց ընդհանուր ուսում եւ կրթութիւն, նաեւ կրթել զանոնք արհեստագիտութեան եւ արուեստագիտութեան մէջ»:

«ԿԱՐԻՆԱՊԱՏՈՒՄ»ԷՆ

ՍՂԼՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Շշմեցուցիչ տպաւորութիւն թողեց Լեպսիուսի զեկուցումը ոչ միայն անտեղեակ հասարակութեան, այլ եւ փաստաբաններու, դատաւորներու վրայ:

Ֆոն Գորտոնը կը խոստովանի, որ այդպիսի լրիւ գաղափար չունէր այդ պարհուրելի դէպքերու մասին: Հասարակութիւնը իր յուզումը չուշուկներով կ'արտայայտէր: Դատախազ Գոլնիկը գլուխը կը շփէր առջեւը դրած թուղթերուն վրայ հակած: Երդուեալները դեռ խորասուզուած էին կիսատ մնացած նօթագրութիւններուն մէջ: Նախագահը մի պահ չիմացաւ ասելիքն ու անելիքը: Աւելթէն օգտուեցաւ պաշտպան վերթաուեր եւ մի քանի հարցումներ ուղղեց Տոքթ. Լեպսիուսին:

— Ինչո՞ւ Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի քաղաքական խաղերը նպաստեցին հայերու բնաջնջման:

— Որովհետեւ թուրքերուն ներշնչեցին այն վախը, թէ անոնք կ'ուզեն Հայաստանի անկախ պետութիւն մը կազմել, իսկ այդ պիտի վտանգէր Ասիական Թուրքիոյ գոյութեանը, պատասխանեց Լեպսիուսը:

— Առաջ այնպէս դիտէինք, թէ հայերու եւ թուրքերու փոխադարձ ատելութիւնը հարիւրաւոր տարիներու հնութիւն ունի, որովհետեւ առաջիններըը քրիստոնեայ, երկրորդները մահմետական են:

— Համաթրքութեան, համիսլամական պետութիւն ստեղծելու երեւակայական գաղափարը, որուն մէջ քրիստոնեաները տեղ պիտի չունենային, կոմիտէի եւ Էնվեր փաշայի մտայղացումն է:

— Ուրեմն, որպէսզի հայերն ալ Պալքանեան ժողովուրդներուն պէս չապստամբեին, որոշեցին նրանց ոչնչացնե՞լ:

— Այո՛, Կոմս Միտտերնիխը, որ 1918ին Պոլսոյ դեսպան էր, Յուլիս 30 թուակիր, իր զեկոյցին մէջ կը գրէր.— «Հայերուն դործը վերջացած է: Երիտասարդ թուրքերու վոհմակը անհամբեր կը սպասէ այն րոպէին, երբ Յունաստանը պիտի դառնայ Թուրքիոյ դէմ: Յոյները Թուրքիոյ քաղաքակիրթ տարրը կը կազմեն: Բայց նրանք ալ պէտք է ոչնչացուին, ինչպէս հայերը»: Այսպէս կը գրէր Կոմս Միտտերնիխը:

Նախագահը անցաւ Թուրքիոյ իրադարձութիւններուն իրազեկ միւս վկային՝ Օտտօ Լիման ֆոն Զանտերսի ցուցմունքներուն: Բարձրահասակ, կլոր դէմքով, բարեձեւ Զանտերսը, հակառակ իր եօթանասունի մօտ տարիքին, պահպանած էր իր թարմութիւնը: 1913 Թուականէն սկսած, Վիլհելմ կայսեր կողմէ Պոլիս ուղարկուած զինուորական պատուիրակութեան պետն էր. նա վերակազմեց Թրքական բանակը եւ ինքն էլ վարեց զօրակոչը 1914 Օգոստոսին, Թուրքիան պատերազմի մտնելէն երեք ամիս առաջ:

— Կ'ուզէ Պր. Տոքթ. Լեպսիուսի ըսածներուն վրայ մի քանի բան աւել-

ցընել զինուորական տեսակէտէն, ըսաւ Ֆոն Զանտերս: Իմ կարծիքով պէտք է երկու մասին բաժնել այն ամէնը, ինչ որ տեղի ունեցաւ Հայաստանի մէջ որ կ'որակուի «հայկական ջարդ» անունով: Նախ՝ երիտասարդ Թուրքերու տեղահանութեան հրամանը: Կարող ենք թուրք կառավարութիւնը ամբողջապէս պատասխանատու նկատել այս կարգադրութեան համար, իսկ ատոր հետեւանքներուն համար՝ միայն մասամբ:

Ապա այն կռիւները, որոնք տեղի ունեցան Հայաստանի մէջ, հայերը ինքնապաշտպանութեան դիմած էին. թուրք կառավարութեան հրահանգած զինաթափութեան չէին ուզեր ենթարկուիլ, եւ ռուսերուն հետ միացած կը պայքարէին թուրքերուն դէմ: Բնականաբար այդ կռիւները ջարդի համար դուռ բացին: Կը կարծեմ թէ ատոնք ղանազանելի բաներ են: Զինուորական եւ քաղաքական վերին պաշտօնեաներու զեկոյցներուն հիման վրայ, որոնք զինուորական տեսակէտով անհրաժեշտ կը դտնէին Արեւելեան Անատոլուն հայերէն պարպել, թուրք կառավարութիւնը հրամանագրեց տեղահանութիւնները:

Այս այն էր ինչ որ ըսած էր Լէպսիուսին Էնվերը, մեծ մարդասէրի դիմումին առթիւ՝ գոնէ ծովեզերքի հայութեան կեանքը խնայելու:

— Քանի որ գերմանացիներուն դէմ սխալ ու անճիշտ բաներ ըսուած են, չարունակեց զօրավարը, կ'ուզէի այստեղ շեշտել, որ Կովկասեան ճակատի վրայ դնդապետները եւ հրամանատար զօրավարները բաղկացած էին թուրքերէ: Արդէն ըսի, որ այս զինուորական եւ քաղաքական պաշտօնեաները զեկուցած էին Պոլիս կացութեան մասին. այդ հիման վրայ սկսաւ տեղահանութիւնը, որու գործադրութիւնը կը գտնուէր ամենավատ ձեռքերու մէջ: Պէտք է աւելցընել, որ թրքական ոստիկանութիւնը պատերազմէն առաջ չատ լաւ էր: Ունէր 85·000 հոգի եւ ընտրեալ դունդ մը: Բայց զանոնք մտցուցին բանակին մէջ, եւ փոխարէնը ստեղծեցին օգնական ոստիկանութիւն, որ լաւ տարրերէ բաղկացած չէր, մասամբ աւազակներ, մասամբ ալ թափառաշրջիկներ էին: Այս մարդոց մէջ կարգապահութիւնը բնականաբար չնչին էր:

Ահա այս պարագաները պէտք է հաշուի առնել, երբ խօսք կ'ըլլայ հայերու գաղթի ատեն տեղի ունեցած խժդժութիւններու մասին: Թուրք զինուորները չէին այդ խժդժութիւնները հրահրողները, այլ ոստիկանական մի պատահական կազմ, որ կարիքը հարկադրեց ստեղծել: Ապա պէտք է նկատի առնել, որ թրքական էտապը այնքան խեղճ էր, որ ոչ միայն հայերը, այլ եւ չատ մը թուրք զինուորներ մեռան աննդի պակասէն, հիւանդութիւններէ, կազմակերպութեան բացակայութենէն: Հազարաւոր թերանունդ զինուորներ մեռան իմ բանակի մէջ կէլիպոլուի արշաւանքի ժամանակ: Ես կը կարծեմ այս բոլորը անհրաժեշտ է հաշուի առնել, յարեց զօրավարը, ու մի քիչ մտածելով՝ չարունակեց. վերջապէս կարելի չէ անտեսել, որ ուղեկից խումբը մասամբ ազդուած էր «սուրբ պատերազմի» գաղափարէն եւ հայերը նկատելով քրիստոնեաները՝ կը կարծէր, թէ անոնց հետ խստութեամբ վարուիլը բարի գործ է: Ստորագաս պաշտօնէութիւնը կարող է այս կիրքը աւելի արծարծած լինել:

Արդէն քիւրտերն ալ, որոնք թշնամի էին հայերուն, միշտ կը յարձակէին անոնց վրայ ու կը ջարդէին...

Զօրավարը դուրս քաշեց գրպանէն մետաքսէ թաշկինակը, լայն ճակատը սրբեց ու սեղմող օձիքը մատներով լայնցնել փորձելով՝ շարունակեց.

— Ինչքան գիտեմ, գերման կառավարութիւնը այն ժամանակ արաւ հընարաւորը հայերու թշուառութիւնը մեղմելու համար, որքան թոյլ կը տային պարագաները: Բայց նրա համար դժուար էր այդ: Յատկապէս գիտեմ, որ դեսպան Միտտէրնիխը վճռական բողոքներ ուղղեց կառավարութեան՝ հայերու դէմ եղած կարգադրութիւններուն համար: Մեզ համար, որ այնքան կասկածներու ենթարկուեցանք, կրնամ ըսել, թէ ոչ մէկ գերման սպայ հայերու դէմ ուղղուած կարգադրութիւններու մէջ մասնակցութիւն չէ ունեցեր: Ընդհակառակը միջամտեցինք, ուր որ կրցանք: Պէտք է շեշտեմ, որ ես երբեք հայերու մասին Թալէաթի կողմէ ստորագրուած հրաման մը չեմ ստացեր: Իմ ստացած հրամանները ստորագրուած էին Էնվերէն եւ թեթեւ էին, երբեմն ալ բոլորովին անիմաստ:

Օրինակի համար, անգամ մը հրաման ստացայ բոլոր հրեաներուն եւ հայերուն սպայակոյտէն հեռացնելու: Բնականաբար հրամանը չգործադրուեցաւ, որովհետեւ անոնց պէտք ունէինք իբրեւ թարգմաններ: Այսպիսի անիմաստ հրամաններ յաճախ կը ստանայի:

Թո՛ւաց, թէ զօրավարը աւարտե՛ց իր խօսքը, նախագահը անգամ համապատասխան շարժում ըրաւ, բայց յանկարծ Զանտերսը կարեւոր բան մը յիշողի պէս ըսաւ.

— Երբ 1916ի Փետրուարին լուր ստացայ տեղակալ Վիլմարէն, թէ վալին կ՚ուզէ Անդրիանուպոլսի հայերը ու հրեաները աքսորել, անցայ Պոլիս եւ իմ ջանքերով դեսպան Կոմս Մետտերնիխի եւ դեսպան իշխան Գալաւինչինիի ընդդիմութեամբ աքսորը կանգ առաւ: Ուրիշ անգամ մը Իզմիրի մէջ, երբ վալին գիշերը անկողիններէն դուրս էր հաներ վեց հարիւր հայե՛ր, վագոններու մէջ լեցնելով կ՚ուզէր տեղահանել, սպառնացի զինուորներուս միջոցաւ հրացանի բռնել իր ոստիկանները, եթէ մէկ հայի վնասէ: Վալին ստիպուած եղաւ հրամանը ետ առնել: Այս իրողութիւնը կը պատմէ իր գրքին մէջ Պր. Տոքթ. Լեպսիուսը: Այս է մօտաւորապէս այն ամէնը ինչ որ գիտեմ: Կ՚ուզէի շեշտել որ ես ոչ եղել եմ Հայաստանում, ոչ նրան մերձեցել եւ ոչ ալ թուրքերու կողմէ ինծմէ խորհուրդ է ուզուած հայերու դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին:

Ընդհակառակը, ամէն բան մեզմէ կը ծածկուէր, որպէսզի գաղափար չունենանք քաղաքական ներքին իրադարձութիւններու մասին: Արտասահմանի մամուլի գրպարտութիւններէն ամենամեծն այն է, որ իբր թէ, մենք մասնակից ենք եղել այդ կարգադրութիւններուն:

Ընդհակառակը, մեր պարտականութեան համաձայն՝ միջամտեցինք ուր կարողացանք: Ինծի ենթակայ շրջաններուն մէջ ապրող ցիրուցան հայեր եւ քիչ առաջ յիշած դէպքերս միակն են, որ ինձ պատահեցին: Թէ ո՛րքան Թա-

լէաթը մասնակից էր հայերու դէմ եղած կարգադրութիւններուն, չգիտեմ։ Որքան ինձ յայտնի է տեղահանութեան դլխաւոր հրամանը եղաւ 1915 Մայիս 20-ին։ Յամենայն դէպս կոմիտէի մտայնութեան արդիւնքն էր այդ, որ ապա ստացաւ նախարարութեան ընդհանուր հաճութիւնը։ Գործադրութիւնը, ինչպէս ըսի, վալիներու ու նրանց ենթակայ պաշտօնեաներու եւ ամենէն աւելի ահռելի ոստիկանութեան ձեռքն էր։ Ամէն պարագայի մէջ պարտքս կը նկատեմ ըսելու, որ հինգ տարիներու ընթացքին, երբ ես Թուրքիա կը գտնուէի, Թալէաթի ստորագրութեամբ հրամանագիր հայերու դէմ տեսած չեմ եւ ոչ ալ կրնամ վկայել, թէ այդպիսի հրամանագիր տրուած է։

* * *

Զանտերսի խօսքից յետոյ ստեղծուած էր մի կացութիւն, որ կարծես պատուողը ես չէի, այլ Թալէաթն ու ինքը։ Անկապ, զուրկ ներքին համապատասխանութիւնից, ձեւական, անսիրտ եւ, որ դլխաւորն է, անճիշտ դեկուցումը ոչ մեկ աղդեցութիւն ունեցաւ։ Ոչ միայն դատարանը այլեւ, բանիմաց հասարակութիւնը կը հասկնար, որ կարելի չէ «դինուորական անհրաժեշտութեամբ» մի ամբողջ ժողովուրդ ոչնչացնել, որ չիտակ չէ «վերին» պաշտօնեաներու յանցանքը փաթթել «վարին»ներու վրին, երբ անոնք կը դործադրեն վերիններու հրամանը. որ կարելի էր վերջ տալ սպանդին, եթէ երօք տեղահանութեան որոշումը կը դործադրուէր սխալմամբ, որ անխուսափելի է վերապահ ըլլալ այդ որոշման հանդէպ ու մատնանշել «վատ» դործադրութիւնը, որ վերջապէս յերիւրուած քաղաքական անճուդարձերու մէջ, այնուամենայնիւ, յանցանք չունէին հաղարաւոր երեխաներն ու կանայք։

Պաշտպաններս ակնայայտնօրէն հիասթափուած էին իրենց կողմէ հրաւիրուած իրապեղի դեկուցումէն։ Շատ փափկանկատօրէն այդ հիասթափութիւնը արտայայտեց Ֆոն Գորտոնը։

— Վսեմաչուք տէր, ասացիք, թէեւ ոչ դրական կերպով, բայց յամենայն դէպս արտայայտուեցիք այն իմաստով, որ խժդժութիւններու պատասխանատուները ստորադաս պաշտօնեաներն են։

— Անդթութիւններուն եւ ոչ թէ տեղահանութեան, պատասխանեց զօրավարը։

— Վսեմաչուք Լիման Ֆոն Զանտերսը մեր խղճի անհանդստութեան մէջ ձդեց, դարձաւ Ֆոն Գորտոնը նախադահին, նա ըսաւ, որ Թալէաթ փաչան չէ պատասխանատուն խժդժութիւններուն, այլ այն անկարդ մարմինները, որոնց յանձնուած էր տեղահանութեան հրամաններու դործադրութիւնը։ Հայերու մէջ տիրող ընդհանուր ըմբռնման եւ մասնաւորապէս Պր. Տոքթ. Լեպսիուսի համոդման հակառակ է այդ։ Ես պարտք կը համարեմ այստեղ ներկայացնել Հալէպի փոխ-վարչութենէն ստացուած հինգ հեռադիրներ...

Ամաւորի եւ Ս. Ծննդեան աւանդական տօներուն առթիւ, կը շնորհաւորենք մեր բոլոր ընթերցող բարեկամները, մաղթելով սրտանց, որ պատմական Յիսնամեակին յաջորդող տարիները բերեն իսկապէս անյիշաչարութեան, ներքին անդորրութեան եւ կազմակերպչական բեղուն օրեր:

«ՆԵՐԿԱ՛Յ»

Ֆոն Գորտոնը ջղայնոտ չարժում մը ըրաւ դէպի նախագահը, բայց կեցաւ եւ յարեց.

— Այս հեռագիրներէն երկուքը կ'ուզէի այստեղ կարդալ. պրոֆեսոր Լեպսիուսը քննած է...

— Փաստը կանխած պիտի լինէք, եթէ այդ հեռագիրները այժմ այստեղ կարդաք, ընդհատեց նրան նախագահը:

— Բայց պէտք է ըսեմ, թէ ինչ կայ նրանց մէջ, վրայ բերաւ Ֆոն Գորտոնը յուզուած եւ առանց թոյլտուութեան սպասելու չարունակեց.— Հեռագիրները կը հաստատեն, որ Թալէաթը անճամբ հրաման տուած է բոլոր հայերուն, մանուկներն ալ միասին ոչնչացնելու: Նախապէս հրաման տուած է միայն այս երեխաները պահել, որոնք ի վիճակի չեն յիշելու, թէ ո՛վ եղել են իրենց ծնողները: Յետոյ, 1916ի Մարտին, այդ հրամանը ջնջուել է եւ մանուկներն ալ նկատուել են Թուրքիոյ համար վնասակար տարր: Այս հեռագիրներու ճչտութեան մասին կարող է վկայել դրագէտ Արամ Անտոնեանը, որ ստացել է Հալէպ փոխ-վարչութենէն անդլիացիներու դրաւումէն յետոյ ու տրամադրել հայկական պատուիրակութեան:

Բայց Ֆոն Գորտոնին յուզողը ոչ թէ դառն իրողութիւններու մերկացումը էր, այլ ճղճիմ անձս պաշտպանելու մտահոգութիւնը:

Անճնապէս հնարաւոր, նոյնիսկ հաւանական կը համարեմ, եւ յոյս ունիմ, որ երդուեալները կը հաւատան ամբաստանեալին, որ նա հաստատուն եւ ոչ առանց պատճառի, մինչեւ սրտի խորքը համոզուած էր, որ Թալէաթն է հայերու դէմ գործուած ահռելի խժդժութիւններուն հեղինակն ու պատասխանատուն: Եթէ այսպիսի համոզում կայ այդ դէպքում, կարող եմ հեռագիրները կարդալէս հրաժարուիլ: Հարցը այս ձեւով կը չօշափէր պաշտպանութեան բարոյական հիմքերը:

ԴԵՒ՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԵՒ ՆԿԱՐԻՉԸ

«Ներկա՛յ»ի ընթերցողները անծանօթ չեն բանաստեղծ Դեւին, որուն մասին պարբերականիս մէջ դրախօսական մը լոյս տեսած էր «Այս երկար ճամբան» խորագրին ներքեւ Հայկեահրատի կողմէ հրատարակուած իր քերթողական տուրքին առիթով:

Մեր այս թիւով ղինք կը ծանօթացնենք իր կենսագրական դիծերուն մէջ, տալով կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք կոչուած են ամբողջացնելու արուեստագէտի իր դիմաստուերը:

Բուն անունով Մարգար Ղարարէդեան, ծնած է Թեհրան, 1910ին: Զաւակն է ազգային հասարակական գործիչ ճարտարապետ Աւետիս Խան Ղարաբէդեանին: Իր գերդաստանը կը սերի Ղարաբաղի Մելիքներէն: Նկարչութեան եւ դրականութեան հանդէպ ցոյց տուած սէրն ու հակումը կը սկսի չատ փոքր տարիքէն: Ուսողութեան չրջանէն յետոյ, այս գոյդ կալուածներուն մէջ կը յառաջդիմէ ու կը դրաւէ արժանաւոր տեղ մը իր յամառ ինքնաչխատութեանը չնորհիւ: Ներկայիս նոյնքան կենսունակ քան երբեք կը չարունակէ իր մշակութային ու արուեստի լայն գործունէութիւնը: 1947ին, Դեւ լոյս կ'ընծայէ իր բանաստեղծութիւններուն առաջին հատորը՝ «Իմ երգերը», որ մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ հայ մամուլի թէ բազմաթիւ աչքառու դրագէտներու եւ ընթերցասէր ժողովուրդի կողմէ:

Ինչպէս բացայայտօրէն կը յատկանչէ իր նկարագրի գիծը, Դեւի բանաստեղծութիւններուն մէջ կը տիրէ անկեղծութիւն ու պարզութիւն, որոնց կ'ընկերանայ քնարական երաժչտութիւնը: Արդ, Դեւ որոչապէս քնարերգակ է: Ստեղծագործութիւններուն չունչն ու գոյնը արեւելեան են:

Բանաստեղծը, աչխատակցութիւնը ընդարձակօրէն բերած է Իրանահայ եւ ապա արտասահմանի մամուլին: Ատկէ՝ իր անժխտելի ժողովրդականութիւնը: Մասնակցած է դրական միութիւններու, խմբագրած է հանդէսներ, եղած է ուսուցչական ասպարէզի մէջ, որպէս՝ նկարչութեան, իրաւնունքեան եւ աչխարհագրութեան դասատու: Ըլլալով ծանօթ՝ պարսկերէն, ռուսերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն, գրաղած է նաեւ Իրաչեկ՝ «Երբ մենք մեռածներս արթնանանք»: Տ'Անունցոյի «Մեռած քաղաքը» եւայլն: Նմանապէս երկար տարիներ Իրանահայ մամուլի մէջ ատորագրած է վերլուծական, դեղագիտական, քննադատական, թատերական յօդուածներ ու դրախօսականներ:

1949 եւ 1958 տարիներուն, Դեւ ընդարձակ ճամբորդական չրջապտոյտներ կատարած է Միջին Արեւելքի եւ Եւրոպայի դրեթէ բոլոր երկիրները, նպատակ ունենալով ուսումնասիրել գեղարուեստի թանգարանները եւ դպրոցական խնդիրները: Այդ առիթիւ նաեւ այցելած է Հայրենիք:

Մէկ քանի տարի առաջ, Երեւանի ձայնասփիւռը իբրեւ Իրանահայ առաջաւոր բանաստեղծ, Դեւի քերթողական արուեստին շուրջ յատկացուցած է ամբողջական հաղորդում մը, նշելով անոր բարեմասնութիւններն ու արժանիքը, ձայնասփռելով արտասանութիւնները՝ իր բանաստեղծութիւններէն, ինչպէս նաեւ երգեր՝ ձայնագրուած քերթուածներէն:

Նոյնքան ուժեղ է կատարած դերը նկարչութեան մարզին մէջ: Կրնանք ըսել թէ, երկուքը հաւասար տարողութեամբ զարգացած են իր մէջ: Սա տարբերութեամբ թէ՝ այս վերջինը լեղուն եւ միակ ժողովուրդի սահմաններէն դուրս կը գտնուի, հետեւաբար աւելի ընդարձակ է գործունէութեան դաշտինը: Դեւի նկարչութեան առաջին ուսուցիչը եղած է Մորիս Ֆաբրի, իտալացի ծագումով, որմէ յետոյ յաճախած է Թեհրանի մէջ գոյութիւն ունեցող առաջին եւ միակ նկարչական դպրոցը, հիմնուած ու ղեկավարուած պարսիկ պալատական նկարիչ Մոհամմատ Ղաֆֆարի Քեամալ–Օլ–Մոլքի կողմէ:

Դիմանկարութիւնը Դեւի նախընտրած ճիւղն է թէեւ, բայց նոյնքան վարպետ բնանկարիչ մըն է ջրաներկի մէջ: Դեւ մեծ զարկ տուած է Իրանահայ նկարչական արուեստին եւ նկատելի ծառայութիւն մատուցած է մեր արուեստը օտարներուն ծանօթացնելու աշխատանքով: Օտարազգի հասարակութեան մօտ ծանօթ է որպէս վինտուած ու յայտնի նկարիչ, մեծ համբաւ եւ յարգանք կը վայելէ պարսիկ ժողովուրդի մէջ:

Կու տանք նմոյշ մը իր բանաստեղծութենէն քաշուած՝ «Այս երկար ճամբան» հատորէն, հրատարակութիւն Հայպետհրատի:

Վ. Ա.

ԻՄ ԵՐԳԵՐԸ

Զկա ու չունեմ ոչ մի սիրած:
Եւ ոչինչ, ոչ ոք այնքան մտերիմ,
Որքան երգասան իմ հոգուց սիրած
Այս սիրատողող լինչ երգերը իմ:

Երգը իմ սէրն է, յոյզերս անգին,
Երգերով եմ խնդում ու երգով լացում.
Երգը իմ կեանքն է, իմ անեզր հոգին,
Երգով իմ սիրտս ամէնքին բացում:

Ու երգը, երգը օրերում իմ այս
Այնքան է դերում, այնքան եմ սիրել,
Որ երգի համար կարող եմ հիմա
Իմ հազարլեզու հոգին նուիրել:

Դեհ

«ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՀՆՉԻՒՆՆԵՐ»…

1962ի սկիզբներուն, Հայաստանի պետական հրատարակչութիւնը, հայրենաբաղձ հնչիւններ նշանակալից անուան տակ հասարակութեան կը յանձնէր 28 մեներգներէ եւ 12 խմբերգներէ բաղկացած հատոր մը:

Հայրենիքէն հեռու, աշխարհի տարբեր երկնակամարներու տակ, երաժշտութեան լեզուով արտայայտուող անուններու եւ ստեղծագործութիւններու սառը կուտակում մը, թուարկում մը չէր սակայն վերոյիշեալ հաւաքածոն, այլ ո՜րքան հոգածութիւն, գուրգուրանք…

Երաժշտագէտ Ցիցիլիա Բրուտեանին անձամբ ծանօթանալու բախտաւորութիւնը ունեցած ըլլալով՝ չենք զարմանար բնաւ որ այս իրեն պատրաստած աշխատութեան ամէն մէկ էջի, տողի ընդմէջէն, փրոֆէսիոնալիզմի յատուկ ադղակներէն զատ, ներդրուած սիրտը զգանք, սիրտը մայր հողի մաքի աշխատաւորներուն՝ որ հայրենակերտ մղումէ տարուած չեն անտեսեր հեռաւոր հարազատները, անոնց գործն ու կեանքը: Տարիներու անընդհատ, յարատեւ աշխատանքի, պրպտումներու, մտահոգութեան, անհամար նամակագրութեան, ի՜նչքան տեսակցութիւններու արդիւնք է այս հատորը: Այլ կերպ ինչպէ՞ս ի մի բերել ցիր ու ցան, իրարմէ կտրուած ապրող երգահաններու գործերը:

Երեւան ժամանող հայը՝ մտաւորական, արուեստագէտ թէ լրագրող, անպայման պիտի ընդունէր Բրուտեանի այցելութիւնը: Ան չա՛տ ունէր հարցնելիք, ստուգելիք. «Արդեօք Ալան Յովհաննէսի հասցէն ունի՞ք, կ'ուզէի ճշդել մօտս ունեցածս: Ր. Եարտումեանէն գործեր ունի՞ք: Ձեր դաշնամուրի փրոֆ.ը որ լեհ է կ'ըսէք, արդեօք Միկուլիի մասին տեղեկութիւններ կրնա՞յ տալ: Գիտէ՞ք, Միկուլին Շոպէնի հանճարեղ աշակերտը, հայ է եղեր»: Եւ այսպէս, ժամեր, օրեր, ամիսներ շարունակ, Ց. Բրուտեանը ամբողջ էութեամբ լարուած կը հարցնէր ու կը հարցնէր…

Հարցուցէք Ց. Բրուտեանին սփիւռքահայ որեւէ երգահանի մասին, կամ քիչ թէ շատ անուն հանած երաժշտական կատարողի մասին, եւ ոչ մի կասկած, որ պիտի իմանաք անոր հասցէն, տարիքը, հայկական երաժշտութեան բնագաւառին մատուցած ծառայութեան կարեւորութեանը կամ արժէքի մասին:

1965ին, ահա լոյս կը տեսնէ «Հայրենաբաղձ Հնչիւններ»ու ու երկրորդ հատորը, այս անգամ դաշնամուրային ստեղծագործութիւններու նուիրուած:

Մեզի ծանօթ ու անծանօթ քսան հեղինակներու անուններ ու գործեր, Արժանթինէն մինչեւ Իրան, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն, Վիեննա, Պոլիս եւայլն, 19րդ դարու սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, հատորը ուսումնասիրողին սփիւռքահայ երաժշտութեան մասին բաւականին ամբողջական գաղափար մը կու տան:

«Միանգամայն հասկնալի է»,– ինչպէս յառաջաբանին մէջ կը կար–

դանք,– «որ մենք հնարաւորութիւն չունէինք մէկ հատորում ամփոփելու բոլոր սփիւռքահայ երգահանների դաշնամուրային գործերի նմոյշները»։ Եւ յետոյ, մէջբերենք յառաջաբանին եզրակացութիւնը, համամիտ ըլլալով հեղինակի գաղափարներուն. «... Առանց սփիւռքահայ երաժշտական արուեստի, մեր ազգային երաժշտական մշակոյթը շատ հեռու կը լինէր ամբողջական ու լրիւ լինելուց, իր էութեան բազմազանութիւնից։ Հետեւաբար, հայ երաժշտութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան մէջ, ուր մինչեւ այժմ բոլորովին աչքաթող է արուած եղել, իսկ յաճախ նոյնիսկ բացասուած, սփիւռքահայ երաժշտութիւնը այսօր ստանում է բացառիկ նշանակութիւն»։

Այս երկու հատորները մեր երաժշտութեան պատմութեան մէջ աննախընթաց եւ բազմօգուտ դեր կը խաղան։ Առաջին անգամ ըլլալով հայ երաժիշտը կամ երաժշտասէրը իր աչքին առաջ ամփոփուած կ'ունենայ Սփիւռքի երգահաններու գործերէն նմոյշներ, ի վիճակի ըլլալով այլեւս անոնց երաժըշտական ուղիի, գործունէութեան ու լեզուի մասին ընդհանուր գաղափար մը կազմելու։ Շատ մը արտասահմանեան երգահաններու գործերը այս առիթով կը տպագրուին ու ձեռագիր մնալու ճակատագրէն կ'ազատուին։ Իսկ երբ պատեհ առիթը ստեղծենք, եւ օտար երաժշտական քննադատը կամ կատարողը մեր երաժշտութեամբ հետաքրքրուի՝ փնտռտուքի տաղտուկը չեն ունենար, կը բաւէ «Հայրենաբաղձ Հնչիւններ»ը եւ հայաստանեան երգահաններու տըպագրուած գործերը ի մի բերել եւ ցանկացողին տրամադրել։

Երաժշտութեամբ զբաղուողներս շնորհակալ պէտք է ըլլանք Ցիցիլիա Բրուտեանին եւ Հայաստանի Պետական Հրատարակչականին, այսպիսի օգտակար գործ մը իրականացուցած ըլլալուն համար։ Յոյս ունինք որ Հայպետհրատը այլեւս նկատի կ'առնէ արուեստի ու մշակոյթի այլ բնագաւառներու մէջ տքնաջան աշխատող տաղանդաւոր սփիւռքահայ ստեղծագործները եւս։

Պ. Այրէս, 1965

ԱՆԹԱՌԱՄ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

... Հաւատա՛, հայրենիք, վիրաւոր ու արիւնաքամ, դուն դարձեալ պիտի ապրիս, վասնզի անապատների բոլոր ոռնացող խուժաններն իսկ անզօր են սպաննել լոյսը, որ մի բարի Աստուած, մի գթոտ Աստուած մի օր քո կարկառուն բազուկների մէջ դրեց, ո՛վ դու Յոյսի Հայրենի՛ք, Լոյսի Հայրենի՛ք...։

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Մեր գողգոթաները Նազովրեցիի Գողգոթայէն աւելի բարձր են. մեր խաչը Օծեալի խաչէն աւելի ծանրագոյն է եւ մեր յաղթանակն ալ գերագոյնը պիտի ըլլայ բոլոր յաղթանակներուն։

ՓԱՐԱՄԱԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Իրրեւ այժմէութեան մեր դաղութին յուցաբերած գեղարուեստական գործունէութենէն, ճիշտ դտանք այս անդամ անդրադառնալ երեք ձեռնարկներու մասին, որոնք կոչուած են որոշ չափով մը չափանիշը հանդիսանալ մեր արուեստի ըմբռնողութեան եւ այդ կալուածէն ներս մեղի վիճակած նպաստին: Այս առիթով, պիտի յիշենք երկու թատերական եւ երկու՝ լուսաձդութեամբ (փրոժէքսիոն) վաւերական (տոքումէնթալ) ձեռնարկները:

Առաջինը՝ հայրենիքի թատերադիրներէն Գուրդէն Բորեանի «կամուրջին վրայ» բիւեսը կը կազմէ, ներկայացուած՝ քաղաքիս «Թէաթրօ Աւենիւա» թատերասրահին մէջ, բեմադրութեամբ Պր. Մանուկ Հալպէրեանի եւ մասնակցութեամբ՝ դաղութիս ծանօթ երկսեռ դերակատարներու:

Պր. Մանուկ Հալպէրեան ունի դեղարուեստական ճաշակ ընտրելու տեսակէտով իր նիւթերը: Պր. Հ. Մնասեանի ընկերակցութեամբ բեմադրած «Աւրա Գեղեցիկ»էն ասդին, անիկա ուշադրաւ դարձաւ մասնաւորաբար պատմական բիւեսներու բեմադրութեան մէջ յուցաբերած դովելի ձեռներեցութեամբ, երբ նշանակելի թիւով բազմութեան մը ղեկավարութիւնը խնդրոյ առարկայ է:

Գ. Բորեան անծանօթ էր մեղի: Այնքան չատ են ներկայիս նորերու երեւումը, որ հրճուանքով կը դիմաւորենք հայրենիքի ամէն մարդի մէջ տարած անգերազանցելի աշխատանքը: Աւդի ըմբռնողութեամբ դրի առնուած է «կամուրջին վրայ»ն: Հեղինակը չնչող մեր ներկայ հայրենիքի իրականութեան վրայ սեւեռած է ուշադրութիւնը, ուր քայլ առ քայլ մեղ կ'առաջնորդէ, նոր կարգախօսի մը տակ վերանորոդուած մայր հողի տուներէն ներս եւ խիղախ իրատեսութեամբ մը կ'արտայայտուի մեր վիրաւոր կողմերուն մասին, մատնանշելով թերութիւններ, որոնք կրնան գոյութիւն ունենալ անկասկած, որքան ատեն մարդը անկատար ըլլալով կ'ապրի ընկերութեան կազմին մէջ: Հոն կայ բարոյական անկում, բայց կայ նաեւ բարձրութեան ու մաքրութեան ձգտում, որ իրականութեան մէջ հայ ժողովուրդին նկարագիրը կը կազմէ, իր դարաւոր ստրկութեան չրջանին իսկ անվթար պահած՝ իր վիրաւոր հոդիին մէկ խորշը: Ինչ լաւ է, երբ մեր աչքերուն դիմաց չարժող սահմանաւոր անձերու մէջ մեղմէ ամէն մէկը ինքզինքին կը հանդիպի իր առաւելութիւններովը կայ թերութիւններովը: Գ. Բորեանի այս բիւեսը բեմադրիչին կը պարտադրէր աւելի հեղասահ դարձնել զայն: Աւդի թատերդութիւններուն սահուն գնացք տալու կարեւոր միջոցներէն մէկն է ռէբլիքներու արագ փոխանակութիւնը, որուն հետ կրնանք դուդընթաց նկատել անսեթեւեթ եւ անպատճոյճ խաղարկութիւնը:

Աւդի բիւեսը բռնադբօսիկութեան չի հանդուրժեր: Կեղծ կ'ըլլայ, կ'ըլլայ նեղացուցիչ եւ կը տուժէ դործը: Կարծես թէ ճիշտ պիտի ըլլար մէթրօնօմի

գործածութիւնը, որուն կշռոյթին տակ շատ մը անախորժ կաղացումներ կըր-նան սրբագրուիլ:

Օրիորդներ՝ Ս. Գունտուրաճեան, Ա. Մոմճեան, Պր.ներ՝ Ե. Գասպարեան, Ա. Արեան, Ռ. Պօյաճեան, Խ. Գամպաքլեան եւ Յ. Կիլտեան իրենց լաւագոյնը կրնային տալ եթէ խաղին ընթացքը չդանդաղէր եւ անտեղի սպասումներ չըլլային:

Երկրորդ ձեռնարկը եղաւ, կրկին հայրենի գործ մը. Գուրգէն Կանիբէկեանի կողմէ թեատերգութեան վերածուած «Վարդանանք»ը, գործ՝ Դերենիկ Դեմիրճեանի, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Ա. Զէքմէեանի, որ միեւնոյնատենստանձնած էր Վարդանի դերը: Գործը մեծ գոհողութեան եւ հսկայ աշխատանքի կը կարօտէր: Երիտասարդ թատերասէրներու հոծ բազմութիւն մը ջանացեր էր գոհացում տալ,– իր ուժերուն չափով,– բեմին շատ մը պահանջքներուն: Բայց միայն կրցեր էր երեւոյթները փրկել: Ճիշդը ըսելով, քանի խաղը ընթացք առաւ, երեւոյթներն ալ փրկել կարելի չեղաւ: Թատրոնը, գիտենք, հայ ժողովուրդի արեան հետ թրծուած սեռ մըն է որ կը սկսի իր հեթանոս օրերու շրջանէն:

Այդ է թերեւս պատճառը որ ամէն հայ ինքզինք քիչ մը դերասան կը նըկատէ: Ատիկա լաւ տրամադրութիւն մըն է եւ բարի փափաք մը, անշուշտ: Բայց պարտի պատրաստուիլ ենթական դոնէ նուազագոյնը տալու համար: Թատրոն եւ երաժշտութիւն կը բաղկանան երկու մասէ. պատճէն եւ մեկնաբանութիւն: Այսինքն՝ հեղինակը եւ անոր ստեղծագործութեան մեկնաբանը: Արդ, պարտին երկուքը զիրար ամբողջացնել կատարեալ արդիւնք մը ձեռք բերելու համար: Մեր թատերական կեանքին մէջ ընդհանրապէս դերասանն է որ կ՚ապաւինի բեմին, իրեն վահան ծառայեցնելով անոր օգտագործելի կառուցուածքը: «Վարդանանք»ը հայ ժողովուրդին տաղանդաւոր զաւակներէն Դերենիկ Դեմիրճեանի գլուխ գործոցն է, պատմուած՝ Եղիշէի կողմէ:

Արուեստագէտը հոն, մեր ժողովուրդին արժանավայել մեծութեամբ վերստեղծած է հազար հինգ հարիւր տարուան հերոսամարտի մը փառայեղ յիշատակը, հայուն ապրելու եւ գոյատեւելու կամքը արտացոլացնելով հարազատօրէն: Մենք տեսանք անխորհ երիտասարդներու բազմութիւն մը բեմին վրայ, որոնք մարտիրոսացուցին ամէն հայու մէջ հազար հինգ հարիւր տարիէ ի վեր որպէս սրբութիւն եւ կամքի զօրութիւն կոթողուած Զօր. Վարդան Մամիկոնեանը:

Ճիշդ չենք գտներ մօտենալ պատասխանատուութիւն պահանջող գործերու, երբ մեր կարողութեան սահմանէն դուրս կը մնան անոնք:

Երրորդը՝ լուսանկարութեամբ կատարուած ցուցադրութիւնն է, Լուվրի եւ Բրատոյի թանգարաններէն բազմաթիւ նկարներու, «Ֆիլիփս» ընկերութեան տրամադրած ընդունելութեան փոքրիկ սրահին մէջ. Աւենիտա Գորտոպայի վրայ: Այս երկու ձեռնարկները յղացուած ու պատրաստուած են «Լա Ակուարասիոն Ամիկոս տէ լա Արթէս Փլասթիքաս» անունին ներքեւ, այս

կարգի ձեռնարկները կատարող Փրոֆ·ա Ալիսիա Մնապեան եւ անոր աշխատակից Պր· Օննիկ Այնաճեանի կողմէ:

Ուշադրաւ էր այս երկու ցուցահանդէսներուն մատուցուելու կերպը, հանրութեան: Խօսնակ մը՝ – առաջինին՝ Պր· Ալէքսանտրօ Խինէթ, երկրորդին՝ Տիկ· Մարիա Լուիսա Ռուպլէտօ – մշտնջենապէս բացատրութիւն կու տայ, թէյրիի առնուած իր ձայնովը, մինչ թէթեւ երաժշտութիւն մը կ'ընկերանայ խօսակցութեան եւ չարունակաբար ցուցադրութեան կը դրուին դլուխ դործոց պատառանները, դունաւոր ժապաւէններով, որոնք սեփականութիւնը կը կազմեն Պր· Օննիկ Այնաճեանին: Կը դնահատենք սրտանց միութեան դործօն տարրերը, անոնցմէ սպասելով նորանոր ձեռնարկներ, որոնք անկասկած կը ծառայեն հարստացնելու ժողովուրդին դեղարուեստական պաշարը:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ին, նման ձեռնարկ մը տեղի ունեցաւ Սան Մարթին թատրոնին մէջ: Ցուցադրուեցան բիւզանդական եւ հայկական մանրանկարչութենէն նմոյշներ, Հոլանտական դեսպանատան դեսպանը ներածական մը ըրաւ նկարչական արուեստի մասին: Ցոյց տրուած նմոյշներուն քիչ բացատրութիւն տրուեցաւ, թէեւ պատասրին վրայ երկար պահեր մնացին լուսապատկերները: Ձեռնարկը նախաձեռնողն էր Հ· Բ· Ը· Միութեան երիտասարդներու Լիկան, պատկերներու հաւաքածոն կը պատկանի Օ· Այնաճեանի, վարիչը՝ Օր· Ալիսիա Մնապեան, խօսնակները՝ Նորմա Ալէքսանտրօ եւ Ա· Խինէթ:

* * *

Մենք ամբողջ յոյս ենք, եւ անուրջ, եւ անսասան հաւատք: Որովհետեւ մերժելով կը մերժենք համակերպիլ այն ողբերգական եւ արգահատելի վիճակին, ուր ինկած ենք տասնեակ տարիներէ ի վեր: Մերժելով կը մերժենք մահուան յաղթանակը մեր կեանքին վրայ:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

... Հաւատա՛, Հայրենիք, վիրաւոր ու արիւնաքամ, դուն դարձեալ պիտի ապրիս, վասնզի անապատներու բողոք ոռնացող խաժամուժներն իսկ անզօր են սպանել լոյսը, որ մի բարի աստուած, մի գթոտ աստուած, մի օր քո կարկառուն բազուկներէդ մէջ դրեց, ո՛վ դու Յոյսի Հայրենի՛ք, Լոյսի Հայրենի՛ք:

Ա· ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Զգացումը մեծ ազդակ մըն է· սակայն պէտք չէ անոր դիմել, երբ գործունէութեան հետեւանքը պիտի չվաւերացուի միտքին կողմէ:

ՏԻԳՐԱՆ ՔԵԼԷԿԵԱՆ

Ա. Ն Դ Ր Ա. Ն Ի Կ

Աննման հերոսին ծննդեան հարիւրամեակը նշեցինք երեք տարի առաջ, հերոսին հայրենակիից եւ համակրելի դերով Ա.րամ Հայկազի տուած տեղեկութեանց հետեւելով: Ա.րշակեւ, Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին նուիրուած իր հատորին մէջ, Ա.րամ Հայկազ հերոսին ծննդեան թուականը կը դուցնէ 1862ը: Որն ալ ըլլայ Հերոսին ծննդեան թուականը, ուրախալի է որ անոր յիշատակը վերարծարծուեցաւ, գործը փառաւորուեցաւ Հայրենիքի եւ Սիւրմէլի մէջ, այս տարուան ընթացքին: Նոյեմբեր 28ին ալ, մեծ հանդիսութեամբ, Գորտոզալի մէջ բացումը տեղի ունեցաւ հերոսին անուան նուիրուած փողոցին բացումը, ի ներկայութեան պետական բարձրաստիճան հիւրերու եւ հոծ բազմութեան, ԱՐՄԵՆԻԱ. փողոցէն յետոյ, Զօրավար Անդրանիկ փողոց մը եւս ունեցաւ Գորտոզալ քաղաքը, չնորհիւ համայնքի վարչական մարմնին նախաձեռնութեան:

ՎԱՋԳԷՆ Ա. ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՀԵՐՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Առիս Ապոպալի կրօնական ժողովէն վերադարձին, Վեհափառը հանդիպած է Փարիզ եւ Լոնտոն, իր չուրջ ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն: Փարիզի մէջ Ան այցելած է Փէր-Լաչէզ գերեզմանատունը, ուր հերոս Անդրանիկի արձանին վրայ ծաղկեպսակ մը դետեղած է եւ հետեւեալ արտայայտութիւնները ունեցած է.—

— Անդրանիկ, դուն քաջ զաւակ հայ ժողովուրդի, դուն գիւղուղր ազատութեան, դուն պաշտպան հաւատոյ եւ հայրենեաց, դուն պատմութեան ապառաժներէն եկած նոր օրերու Միեր, ահա Վեհափառը եկած Ս. Էջմիածինէն, Մայր Հայրենիքէն, լուսաւոր Մասիսէն, ողջոյն կը բերէ Հայաստանի ժողովուրդէն:

Այս տարի, երբ մեր համայն ժողովուրդը ծունկի եկած պիտի ոգեկոչէ մեր ճահատակներուն խնկելի յիշատակը, վստահ եղիր ո՛վ քաջ հերոս որ ես աճման հոգիդ պիտի սաւառնի Մայր Հայրենիքին վրայ:

Հայաստանի ժողովուրդին հայեացքը ուղղուած է քեզի: Եւ, գիտցիր, որ աւելի քան երբեք, այսօր, հայրենի հողին վրայ ապրող ժողովուրդը ամուր կը պահէ ես պատգամդ: Ուխտդ:

Քաջ Անդրանիկ, կրնայի ափ մը հող բերել Մայր Հողէն՝ ցանելու համար ես գերեզմանիդ վրայ, բայց ես կը հաւատամ, որ Մայր Հողը իր դուռները պիտի բանայ եւ ընդունի քեզ իբրեւ իր հարազատը: Եւ, ես աճիւններդ իրենց վերջնական հանգիստը պիտի գտնեն Հայաստանի մէջ:

Օրհնութիւն ես կատարած գործիդ, օրհնութիւն ես ուխտիդ:

Ամբողջ հայ ժողովուրդը՝ մէկ սիրտ եւ մէկ հոգի, ուխտած է կէս ձգած գործդ հասցնել իր լրումին:

...Երկու բան կան որ ժողովուրդները կը կրթեն. դպրոց եւ մամուլ, որոնց մէկը ամէն տեսակ կարեւոր ուսմանց դաստիարակը պիտի ըլլայ, եւ միւսը ալ հասարակաց կարծեաց լուսաւորութեան հանդիսապանը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԻԹԻՒՃԵԱՆ

Ձը պէտք է չափազանցել մեր "ազգային" բարձրութիւնն ու գերազանցութիւնը: Համեստ լինելու մեզ էս շատ պատճառներ ունենք:

Մեր մտաւոր-հոգեկան մակարդակը շատ է իջած:

1910

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՀԻԼՄԵԱՍ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Բամպակի մանարան մըն է Հիլմեաս, զոր հիմնած է ձեռնարկեց, գործունեայ երիտասարդ մը՝ Մանուկ Շերմենեան: Մեծ նախաձեռնողներու՝ Տիար-պէքիրեան եղբայրներու քրոջ՝ Տիկ Աննայի միջնեկ զաւակն է Մանուկ, զոր ճանչցայ Վենեսիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, չուրջ երեք տասնամեակներ առաջ: 1935ին վարժարանը աւարտելէ յետոյ Մանուկ մտաւ գործի աշխարհ: Պահ մը իտալական հիւսուածեղէնի գործարանի մը մէջ վերձուական աշխատանքներէ յետոյ, տարի մըն ալ մնաց իր մօրեղբայրներուն Պուքրէշի «Ըմպուվիցա» գործարանին մէջ, իբր հսկիչ: 1936ին վերադարձաւ Պ. Այրէս, ուր պահ մը մանածի գործով զբաղելէ յետոյ հիւսուածեղէնի գործի ձեռնարկեց գնելով գործարան մը, զոր օժտեց նոր մեքենաներով, Եւրոպայէն բերելով: Սակայն

որոնող, անհանգարտ Մանուկ նոր եւ ընդարձակ գործերու հետամուտ է: 1947ին հիմնեց մանարան մը Սան Մարթինի մէջ, զոր չորս տարի յետոյ ծախեց, հիմը գնելով այսօրուան Հիլմեաս մանարանին, ճախոնէն մեքենաներ բերելով:

1950ին Մանուկ ամուսնացաւ Մոնթեվիտէոյէն հայ օրիորդի մը հետ հիմնելով հայկական բոյն մը, զոր ուրախութեամբ կը լեցնեն իր չորս զաւակները: 1957ին երկար ճամբորդութիւն մը ըրաւ դէպի Ճափոն, ընկերակցութեամբ իր տիկնոջ: Հոնկէ բերաւ արդիական նոր մեքենաներ, ընդարձակելով մանարանը, ուր ներկայիս կ'աշխատին 450 բանուորներ: Մանարանը ունի 18·000 լիւոններ եւ օժտուած է էլեկտրական հոսանք արտադրող կազմածներով:

Սակայն ինչպէս ըսինք, Մանուկ լայն հորիզոններու խիզախ սաւառնորդ է: Կառուցանելու տենչը գինք կը մղէ նոր եւ ընդարձակ ձեռնարկներու: Ա.րդարեւ, 1965ի Մայիսին Մոնթեվիտէոյի մէջ եւս նոր գործարան մը գնեց, որ ունի մանարանի, ներկատան եւ հիւսուածեղէնի բաժանումները, որոնց մէջ կ'աշխատին 210 բանուորներ:

Մանուկ արթուն եւ խիզախ գործի մարդ ըլլալով մէկտեղ, ղեկավարներով հայ է: Տասնամեակ մը առաջ ինք եւս կարեւոր դեր մը ունեցաւ Պ. Այրէսի Մխիթարեան վարժարանի հիմնադրման մէջ, ըլլալով երեք նուիրատուներէն մին: Մեր համայնքի վարչական գործերուն եւս բաւական ծանօթ է,

տարի մը եղած է Վարչական Խորհուրդի անդամ։ Այս բոլորը սակայն վաղուան հաւանական իրականացումներու – տնտեսական թէ ազգային գետնի վըրայ – երաշխիքներ են մեզի համար։ Շատ ունեցողէն շատ կ'ակնկալուի։ Եւ Մանուկ օժտուած է իմացականութեամբ, շինարարական կորովով եւ ազգային նկարագրով։ Այս գիծով ալ մեր հաւաքականութիւնը ակնկալութիւններ ունին իրմէ։

Գ.

ՏՈՔԹ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԻՐԱՑԵԱՆ

Երեւանէն ստացուած հրաւիրագիրէ մը կը տեղեկանանք, որ Հոկտ. 27ին, տեղի ունեցած է «Մեծարման երեկոյ» մը, Երեւանի Վ. Յ. Բրիւսովի անուան ռուսաց եւ օտար լեզուների պետական մանկավարժական Ինստիտուտի աւագագոյն դասախօս Արտաշէս Գրիգորի Տիրացեանի ծննդեան 75 եւ գիտա-մանկավարժական գործունէութեան 55ամեակին առթիւ։

Սակայն ո՞վ է Տոքթ. Արտաշէս Տիրացեանը, որ կ'արժանանայ պաշտօնական մեծարանքի հայրենիքի մանկավարժական Ինստիտուտին կողմէ։ Բոլոր ռումանահայերը, մանաւանդ Պուքրէշցիները, ծանօթ են յոբելեարին, ոմանք իբր նախկին սան եւ ոմանք ալ մասնաւոր բարեբարեալները անոր։

Տոքթ. Արտաշէս Տիրացեան ծնած է Պուլկարիա, համեստ արհեստաւոր երդիքին տակ։ Ռուսճուքի մէջ նախակրթարանը աւարտելէ յետոյ, խոնարհ արհեստաւոր հայրը զայն կ'ուղարկէ Ս. Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը, մեծ զոհողութիւններու գնով։ Ճեմարանը աւարտելէ յետոյ Տիրացեան կ'երթայ Պերլին, համալսարանական կրթութիւն ըստանալու։ Կարելի է երեւակայել նիւթական միջոցներէ զուրկ հօր մը զոհողութիւնները – աջակից զաւկէ մը զրկուիլ – եւ դժուարութիւնները՝ ուսանողին, որ առանց ունէ նեցուկի կը համարձակի եւրոպական մեծ ոստաններու մէջ ուսանիլ, պատրաստուիլ, իր ժողովուրդին լաւագոյն ձեւով կարենալ ծառայելու համար։

Ծխախոտ փաթթելով եւ ծախելով, կամ այլ մանր աշխատանքներ ընելով օրապահիկը հոգացող երիտասարդը կը յաջողի Պերլինի համալսարանի քաղաքական տնտեսագիտութեան Ֆաքիւլթէն աւարտել եւ ապա Ցիւրիխի մէջ ալ ստանալ տոքթորան։

Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման եւ ռէժիմի փոփոխութեան շրջաններուն կը զուգադիպի իր հայրենիք վերադարձը, սակայն տիրող պայ-

մանուկներու բերումով կը ստիպուի Պուքրէշ երթալ, ուր գաղթականական նոր հոսանք մը եկած էր եւ համայնքը կազմակերպչական շրջան մը կ՚ապրէր: Կը նշանակուի դպրոցին Տնօրէնը եւ երկար տարիներ կը պաշտօնավարէ մեծ ձեռնհասութեամբ, հասցնելով ազգային ոգիով զեղուն սերունդներ: Ոչ միայն բարեխիղճ, նուիրուած դաստիարակ մըն էր, այլ եւ եղբայր մը, հայր մը, իր աշակերտներուն համար, որոնց կեանքի ընթացքին միշտ գորովով կը հետեւէր, շատերու երկրորդական վարժարան կամ համալսարան մտնելը եւս յաջողցնելով:

1948ին հայրենիք վերադարձաւ ընտանեօք, նուիրուելով իր սիրած ասպարէզին՝ դաստիարակութեան, հոն եւս սերունդներ հասցնելով: Ներկայիս հանգստեան կոչուած է եւ Արարատի հովանիին տակ «երջանիկ ծերութիւն» մը կ՚անցնէ, ինչպէս ինք վերջերս կը գրէր:

Հանդիսութեանց առթիւ, «Երեկոյեան Երեւան» օրաթերթը, հետեւեալ տողերը կը հրատարակէ, Նոյեմբեր 1ի թիւին մէջ, «ԿԷՍ ԴԱՐ ԱՄԲԻՈՆԻ ԱՌՋԵՒ» խորագրին տակ:

— Եթէ հնարաւոր լինէր աշխարհ գալ եւս մէկ անգամ, ապա ես կը կամենայի կրկին ուսուցիչ լինել,– այսպէս աւարտեց իր շնորհակալական խօսքը Վ. Բրիւսովի անուան ռուսաց եւ օտար լեզուների մանկավարժական ինստիտուտի աւագագոյն դասախօս Արտաշէս Տիրացեանը, որն այդ օրը մեծարւում էր ծննդեան 75 եւ գիտա–մանկավարժական գործունէութեան 55ամեակի առթիւ:

Ա. Տիրացեանը միայն բազմավաստակ մանկավարժ չէ: Նա եղել է իր ժողովրդի անխոնջ եւ ազնիւ մշակը, դեմոկրատական եւ յառաջդիմական հայեացքներով, ազնիւ քաղաքացու կրքոտութեամբ նպաստել է օտար միջավայրում փոքրիկ հայ գաղութի ազգային մշակոյթի զարգացման եւ նրա ազգապահպանութեան գործին: Նրա գրչին է պատկանում արտասահմանեան ռումինահայ մամուլում լոյս տեսած «Մէկ ամիս Հայաստանում» գիրքը, որը գրել է 34 տարուայ բացակայութիւնից յետոյ՝ մայր հայրենիք այցելելու առիթով: Նա գրել է բազմաթիւ յօդուածներ, կազմել դասագրքեր եւ բառարաններ: Յոբելեարը մեծ ջանքեր է գործադրել նաեւ ռումինահայերի հայրենադարձութեան ուղղութեամբ եւ ինքն էլ, հայրենիքի ճանապարհը բռնած, առաջին կարաւաններից մէկով վերադարձել իր երազների վերջնական օրրանը՝ Սովետական Հայաստան:

Յոբելեարին ողջունում եւ շնորհաւորում են ինստիտուտի ուսանողներն ու շրջանաւարտները, նրա նախկին ու նոր սաները, նրանք, ովքեր դեռեւս արտասահմանում աշակերտել են ուսուցիչ Տիրացեանին: 75ամեայ, բայց տակաւին առոյգ եւ կենսունակ յոբելեարին իրենց խօսքն են ուղղում նրա աշակերտները եւ աշակերտներին աշակերտները:

''Երեկոյեան Երեւան'' թիւ 258 (2383), Երկուշաբթի, 1 Նոյ. 1965 թ.

ԾԱՆՕԹ ''Ն.''ի.— Կ՚իմանանք, որ Պ. Այրէսի գտնուող Յոբելեարին նախկին սաներն ու բարեկամները կը մտածեն գեղեցիկ նուէրով մը մեծարել երախտաւոր դաստիարակը:

El Sultán Abdul Hamid,
caricatura de Juan Veber, 1897 (*)

ԱՊՏԻԻԼ ՀԱՄԻՏ... ԳԹԱՍԻՐՏ

Եղեռնի Ցխնամեակին առթիւ, վիպաքչական եւ լեղի արտայայտութիւններ շատ ունեցան Թուրքերը, հայերուս հանդէպ: Դատապարտութեան խօսքերու կողքին, ունեցան նաեւ դնահատական բառեր: Ոչ կը տխրինք եւ ոչ ալ կ'ուրախանանք պարտպայական խօսքերէ: Սակայն պէտք չէ անտարբեր մնալ, երբ Թուրքերը իրենց սովորական «վարպետութեամբ» կը փորձեն պատմութիւնը չարաւիսել, օտարները Թիւրիմացութեան մատնելով եւ հանող Թուրք նոր սերունդը դիտակցաբար մոլորեցնելով՝ խարդախուած պատմութիւններ հիւսելով: Այս տեսակէտէն յատկանշական է որոշ Թուրքերու վերաբերմունքը Աբտիւլ Համիտի հանդէպ, որ միջազգային պատմութեան անցած է իբր «Կարմիր Սուլթան»:

Աճաւասիկ, ինչպէս սուրբի լուսապսակով կը ներկայացնեն մեծ ոճրա-

(*) Historia Universal, dirigida por Walter Goetz, tomo IX, Madrid 1960.

Օրիորդ Ալիկրա Տիարպէքիրեան ծաղկեփունջով կը պատուրուի 20 Մ-ուհիհներէն, մէջտեղը՝ Տիկ. Ե. Էպէբեան գեկոյց կը կարդայ, աջէն Ս.ը ազգային բարեւար Պրն. Յովհաննէս Տիարպէքիրեան:

Հայրենի բանաստեղծ Դեղամ Սարեան, բանաստեղծ նկարիչ Դեհի հետ, վերջնոյս Թեհրանի աշխատանոցին մէջ:

Պր. Պօղոս Արզումանեան եւ կրթական Ազգային Խորհուրդի նախագահուի Փրոֆ. Լուգ Մեննտէզ կը ստորագրեն Արմենիօ–Արխենթինա դպրոցի շինութեան պայմանագրութիւնը: Նկարին մէջ Հանրապետութեան Նախագահին եղբայրը՝ Տոքթ. Ռիֆարտօ Իլիա եւ կրթ. Խորհուրդի այլ անդամներ:

"Անի" Համագործակցական Ընկերութեան վարչութեան անդամներ եւ այլ ազգայիններ Սեպտ. 30ի բացման հանդիսութեան առթիւ ներկայուած:

"Արաքս" երգչախումբի անդամ-անդամուհիներէն մաս մը, Արզումանեաններու բնակարանին մէջ, Սեպտեմբեր 5ի երեկոյթին առթիւ նկարուած :

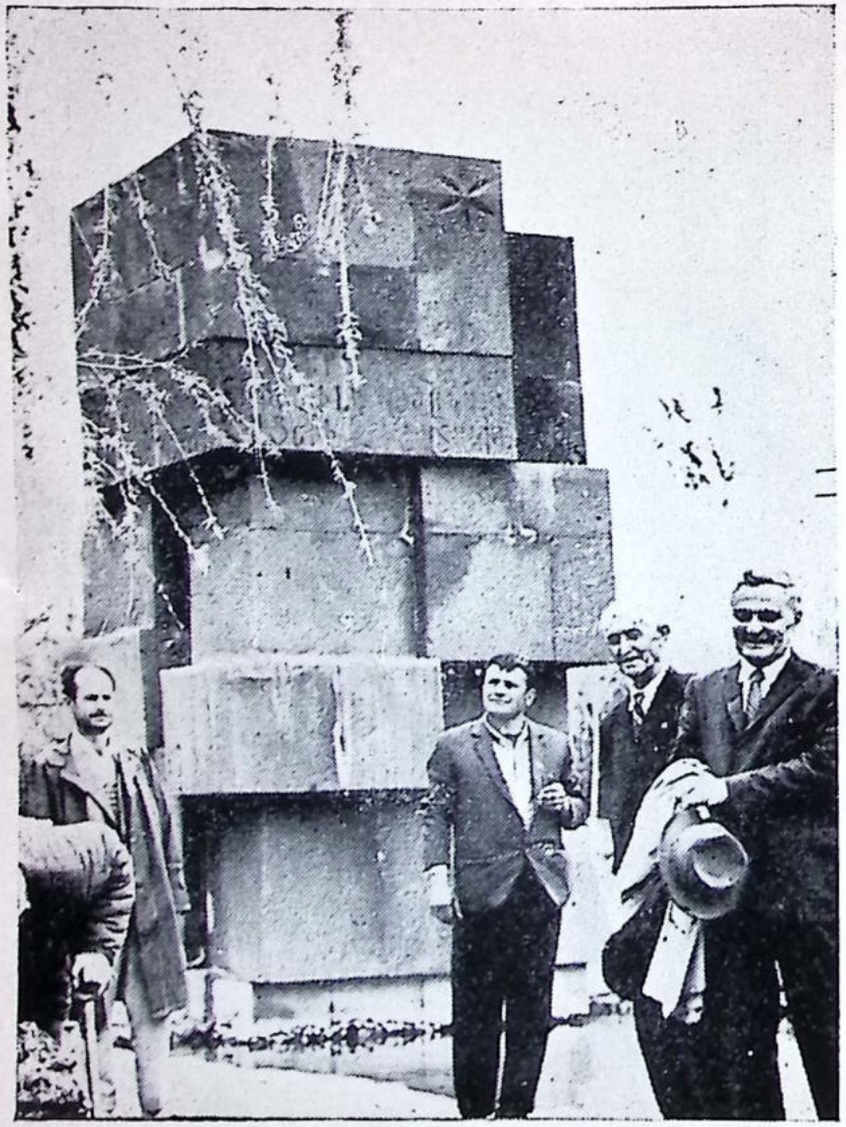

Նոր Խարբերդի Սպրիլեաց Սղբիւր - Յուշարձանը

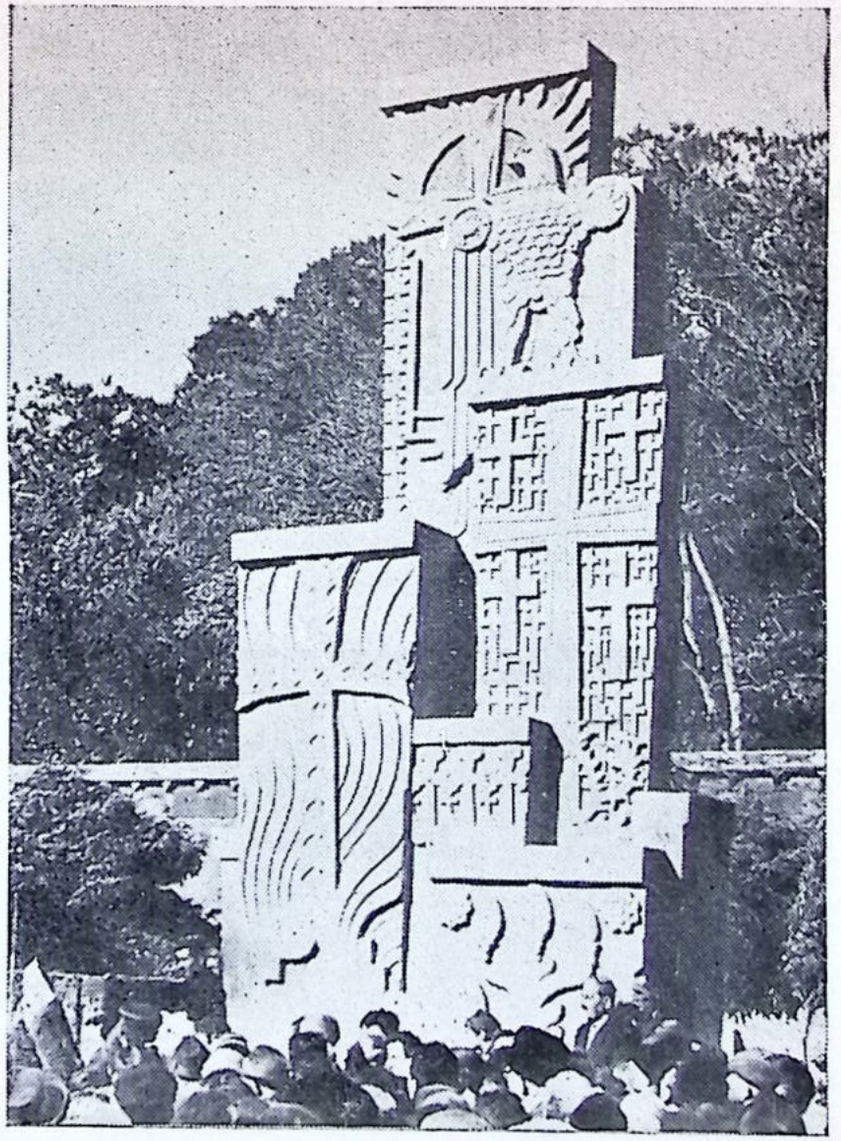

Ս. Էջմիածնի Նահատակաց Յուշարձանը, որու հանդիսաւոր բացումը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 31ին

Նաղրաճկար ՅՈՎՀ. ՇԱԽԱՐՇԻ

դործը, որ ոչ միայն հայեր, քրիստոնեաններ այլ եւ մահմետական բազմաթիւ թուրքեր սպաննել, ծովամոյն ընել տուած է.

Նէճիպ Ֆազըլ Գլսաքիւրէք հետեւեալ տողերով կը ներկայացնէ արիւնարբու դաշանը, ենի Իսթանպուլ թերթին մէջ.—

— Ալ Հայերուն եւ Աբդիւլ Համիտի միջեւ բշնամութիւնը ծայր տուած էր: Հայերը այլեւս զանազան մակդիրներ կը վիակցնէին Աբդիւլ Համիտի եակտին, ինչպէս բռնակալ, դաւաճան, անգութ, կարմիր Աբդիւլ: Քանի մը հատ կարծեցեալ Թուրքեր ալ նոյն բանը կ'ընէին: Այս մակդիրները նոյնիսկ Հայերը գրեցին եւ այդ կերդ Թուրքերուն նուիրեցին: կարմիր Աբդիւլ բացատրութիւնը ուղղակի Հայերուն գիւտն է: Անոնք այս տիտղոսը տուին աշխարհի ամենէն գբասիրտ վեհապետին, տիտղոս մը, որ հարիւրին հարիւր չէր

պատշաճեր Սուլթան Համիտի: Նոր սերունդէն ամենէ որ այս մտայնութիւնը ունին, հին Հայերուն այդ խօսքերէն տարուած են, Հայու գլխով մտածած են:

Եւ հիմա դիտեցէք յարակից երկու ծաղրանկարները, որոնցմէ մին կը պատկանի հայրենի ծաղրանկարիչ Յովհաննէս Շաւարշի գրիչին, եւ կըրնայ նկատուիլ հայկական... «դիւա», սակայն ի՛նչ ըսել երկրորդին, որ գըծուած է 75 տարիներ առաջ, երբ դեռ թարմ էր թափուած հայկական արիւնը Սասունի, ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանի եւ նոյնինքն ոճրագործին որջին՝ Պոլսոյ մէջ... եւ մանաւանդ արուեստագէտը ոչ հայ է, ոչ ալ հակաթուրք մէկը, այլ պարզապէս թուրքիոյ աւանդական բարեկամ նկատուած դերմանացի մը, իսկ զայն հրատարակողը՝ դարձեալ դերմանացի հեղինակաւոր պատմագէտներ են, իրենց մեծակշիռ Միջազգային Պատմութեան գրքին 9րդ հատորին 293րդ էջին վրայ...

* * *

Թուրքերը պէտք է հասկանան վերջապէս որ պատմութիւնը նենգափոխելով, անցեալի ռեհիրները ուրանալով չէ որ բնականոն, ցանկալի իրերահասկացողութիւն մը պիտի ստեղծուի հայ եւ թուրք ժողովուրդներու միջեւ, ոյոնք պատմականօրէն սահմանուած են կողք կողքի ապրելու եւ գիրար հասկընալու, գիրար հանդուրժելու: Ցեղասպանութեան զարհուրելի այլ ձախողած փորձը տակաւին ոչ մէկ բան չըսէ՞ր մարդկային ողջախոհութեան:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ԽՈՊԱՆ

1965 Յունիս 18ին սովորականէն աւելի բազմամարդ է Երեւանի երկաթուղային կայարանի կառամատոյցը: Հարիւրաւոր ուսանողներ, դասախօսներ, կոմերիտական ու պարտիական աշխատողներ էին հաւաքուել այստեղ, բարի ճանապարհ մաղթելու դէպի Խոպան մեկնող ուսանող երիտասարդներին:

Երկար է նրանց ուղին՝ մինչեւ Արեւմտեան Ղազախստանի երկրամաս, իսկ վերջակէտ Ջանիբէկի շրջանը...

Հայաստանի բուհերում (բանուորական–ուսանողական համալսարաններ) սովորող մօտ հինգ հարիւր ուսանողներ այս տարի կը մասնակցեն Խոպանում ծաւալուած չինարարութեանը: Նրանք Ջանիբէկի շրջանում կը կառուցեն քառասունբնակելի, կուլտուրական, արտադրական օբեկտներ: Ուսանողների հետ են նաեւ վարձուած երիտասարդ լնժիներները, վարպետները եւ բժիշկները:

Շոգեկառքը երկա՛ր սուլոցով ազդարարում է մեկնման պահը:

ՀԱՑ – ՅՈՑՆ ՅԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ եւ Յոյն ազգերը ճակատագրականօրէն սահմանուած են իրարու բարեկամ, իրարու դաշնակիցներ ըլլալու: Յոյն–հայկական դարաւոր յարաբերութիւններու մէջ բարեկամական դիծը դրեթէ միշտ տիրող եղած է: Երբ անհասկացողութիւններ, թիւրիմացութիւններ եկած են մթագնելու դարաւոր բարեկամութիւնը, գործուած են սխալներ, որոնց հետեւանքները աղիտալի եղած են երկու կողմերու համար եւս:

Ժամանակակից շրջանին արտակարգ բարեկամական, եղբայրական եղած է Յոյն ժողովուրդի վերաբերմունքը հայութեան հանդէպ: Եղեռնէն յետոյ, Յունաստան եղաւ քիչ պետութիւններէն առաջինը, որ լայնօրէն բացաւ իր երկրին սահմանները, ընդունելու համար բազմահազար հայ գաղթականներ, որոնց հանդէպ եղբայրական հասկացողութիւն եւ ջերմ վերաբերմունք յայտնաբերեց, թէեւ ծանրաբեռնուած էր փոքր Ասիոյ անհամար Յոյն գաղթականներով: Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման շրջանին եւս Յունաստան մեր կողքին կեցաւ միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ: Մեծ խմացակատնութիւն մը հանդիսացող վենեզելոս, բարեկամական յարաբերութիւնները պահեց հայկական պետութեան պետերուն՝ Ա. Ահարոնեանի եւ Պօղոս Նուպարի հետ, նոյնիսկ Տրապիզոնը եւ իր շրջակայքը դիջելով Հայաստանին, որպէսզի հայութիւնը ծովու ելք ունենայ: Ինչպէս ծանօթ է Տրապիզոն եղած է յունական, մինչեւ 1461 թուականը, երբ գրաւուեցաւ թուրքերու կողմէ: Առաջին պատերազմի ընթացքին ռուսերը գրաւեցին քաղաքը, որ 1916–18 թուականներուն մնաց ռուսական տիրապետութեան տակ:

Ճիանամեակի այս պատմական տարուան ընթացքին, անդամ մը եւս Յոյները վճռականապէս մեր կողքին դիրք բռնեցին, դատապարտերով վայրագ ցեղասպանութիւնը թուրքին, որուն չորս հարիւր տարուան բիրտ լուծը անճիտումի դուռը հասցուցած էր աշխարհի քաղաքակրթութիւն տուող հելլենները:

Պատմականօրէն մեր ճակատագիրը ունեցող Յոյն ժողովուրդի մէկ բարի զաւակը, Կիպրոսի Արտաքին Գործոց նախարար Կիպրիանու, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մէջ կորովի ձայն բարձրացուց, դատապարտելով ցեղասպանութիւնը եւ արդարութիւն պահանջելով հայութեան համար:

Հայութիւն ուր որ ալ ըլլայ, պէտք է բարեկամական, եղբայրական յարաբերութիւններ մշակէ յոյներու հետ, նկատի ունենալով որ երկու ժողովուրդները բնական դաշնակիցներ են, իրենց ճակատագրի ընդհանրականութեամբ, պատմական անցեալով, աշխարհագրական դիրքով եւ ազգային միատեսակ իղձերով:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Հանճարեղ հայորդիին մահուան տասնամեակը նշուեցաւ բացառիկ հանդիսաւորութեամբ Լիզպոնի մէջ, տեղւոյն մեծապոյն եկեղեցիին մէջ, Մոյարթի Ուրբաթը երգուեցաւ Հիմնարկութեան երգչախումբին կողմէ, յաջորդ օրը՝ 20 Յուլիսին, տեղի ունեցաւ Կիւլպէնկեանի արձանին պաշտօնական բացումը, հիմնարկութեան պարտէզին մէջ, ուր կը կառուցուի թանգարան մը, որուն մէջ պիտի ամփոփուին Կիւլպէնկեանի պատկանող դեղարուեստական հարստագիւտ գործերը

Տասնամեակին առթիւ վորթուկալեան կառավարութիւնը հրատարակեց նաեւ դրոշմաթուղթերու շարք մը ,որոնցմէ նմոյշներ կուտանք յարակից քարտիչով:

Մեր համայնքի մէջ ոչ ոք չմտածեց հոգեհանգստեան պաշտօն մը իսկ մատուցանել հանճարեղ հայորդիին համար:

* * *

Կիւլպէնկեանի մահուան տասնամեակին նուիրուած դրութեան մէջ նշած էինք, որ ան որոշ ժամանակ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահութիւնը վարելէ յետոյ, հրաժարած էր: Այժմ թերթերու հաղորդածէն ի յայտ կու գայ, որ մեծ հայորդին խրտչեցուցած են, եւ «յուսահատելու աստիճան»:

Եւ ան վերանորոգչական երկու տարուան անյաջող փորձերէ յետոյ «ձեր մեղքը ձեր վզին ըսելով դուրս կ'ելլէ հայութեան սրահէն»:

Փարիզի «Ցառաջ»ի մէջ «Արագ» անդրադառնալով այս խնդրին կ'ըսէ, թէ Գալուստ Կիւլպէնկեանը հրաժարացնելու համար «ամէն բան ըրած է Վահան Մալէզեանը»:

Իսկ Փարիզի Շինարար իր Սեպտեմբեր–Հոկտեմբերի թիւին մէջ «Պատասխան մըն ալ Պր. Վ. Մալէզեանի» դրութեան մէջ անոր վերագրելով «ապատեհապաշտութիւն», «նահապետութիւն» եւ այլն, կ'ըսէ.— Կրնանք իրեն յիշեցընել թէ, որո՞ւն էնթրիկներուն եւ անյապ չահամոլութիւններուն պատճառաւ նախագահ Գալուստ Կիւլպէնկեան հրաժարեցաւ...:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6–7ի չարաղէտ դէպքերուն տասնամեակին առիթով հեռաւեւակ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ռէֆիք Էրտուրման անունով Թուրք մը՝ «Միլլիյէթ»ի մէջ:

«Տասը տարի առաջ Սեպտեմբեր 6ի գիշերը հաղարաւոր մարդիկ մարդկութենէ ելան Պոլսոյ փողոցներուն մէջ: Նախ անպաշտպան ուրիշ մարդիկ վախցնելու համը ըմբռչնեցին, յետոյ՝ քանդելու, հրկիզելու հեշտանքին անձնատուր եղան:

Մայր պողոտաները մեղի օրերով նողկանք պատճառեցին, ինչպէս ջրուղիները, որոնք կոյուղիի մնացուկներով լեցուած էին:

Թէ նեղսը, թէ դուրսը, սուղ արժեց աղէտը մեղի: Ասպարէզով Թրքատեացները պոռչտացին.— Մենք մինչ ձեղի չէի՞նք ըսեր որ ատոնք բարբարոս են:

ՕՆՆԻԿ ՓԱՆԻԿԵԱՆ «Մահից դէպի կեանք» վէպով կը պատկերացնէ Հայերուն տաժանելի կեանքը Թուրքիոյ մէջ. ականատեսի յուշերով կը նկարագրէ 1915ի աքսորը դէպի Տէր Զօր եւ մեր ժողովուրդին կրած անլուր տառապանքները աքսորի ճամբաներուն վրայ, անոր նահատակութիւնը Թուրք բարբարոսներուն ձեռքով:

Երկրորդ գլուխով մը կը նկարագրէ իր անցուցած օրերը արտասահմանի մէջ:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ծանօթ մտաւորական Յ. ճ. Սիրունի, որ այժմ Երեւան կը դտնուի, մեծահռչակ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի (1884–1915) ձեռագիրները յանձնեց Երեւանի դրականութեան եւ արուեստի Թանգարանին: Յանձնուածը տետրակ մըն է, ուր բանաստեղծը իր ձեռքով դրած էր այն դրական դասախօսութիւնները, զոր կատարած էր Կ. Պոլսոյ մէջ, ինչպէս նաեւ խորհուրդներ երիտասարդ դրողներուն եւ շատ մը հայ արուեստագէտներու եւ դրագէտներու դործին մասին իր դնահատութիւնները:

Երեւանի Թանգարանը 1965ի վերջաւորութեան լոյս պիտի ընծայէ Վարուժանի երկու հարիւրէ աւելի անտիպ նամակները:

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ «ԲԻԲԼԻ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Հայ. Աւետ. վարժարանը կը հիմնուի 1923ին, տախտակաչէն հին հիւղակի մը մէջ: Առաջին առթիւ, դպրոցը կ'ունենայ երկու հարիւր աշակերտ՝ հինգ դասարանով, մէկ տնօրէնով եւ երկու ուսուցչուհիներով: Գետինը ծեծուած հող էր, եւ տղաքը կ'ուսանէին փսխաթներու վրայ տեղաւորուած:

1924ին, դոհացում տալու համար աշակերտական յարաճուն յաւելումին, տախտակէ նոր հիւղակ մըն ալ կը բարձրացուի երկու բաժանմունքով եւ փոքր խաղավայրով մը: Աշակերտութեան թիւը կը հասնի չորս հարիւրի, իսկ պաշտօնէութեանը՝ տասնըհինգի: Ժամանակի ընթացքին, գետինը կրաղիւսով կը պատուի եւ աշակերտներուն համար ալ դրասեղաններ կը դնուին: Դասարանները վարագոյրով կ'անջատուէին իրարմէ:

1935ին, Հայ Աւետ. քարաչէն «Բիբէլ» եկեղեցին կառուցուեցաւ եւ նոյն տարուան աշնան, վարժարանը կը փոխադրուի հոն: Մօտ երկու տարի վարագոյրներով բաժնուած դասարաններու մէջ տեղի կ'ունենան դասաւանդութիւնները:

1938ին, եկեղեցիին կից կը բարձրացուի դպրոցին քարաչէն կառոյցը: Աշակերտութեան թիւը կը բարձրանայ 500ի՝ քսան պաշտօնեաներով:

1944–1955, կ'ունենայ երկրորդական բաժին, որ առնն մը մինչեւ տասներորդ կարգի կը բարձրանայ, սակայն կարգ մը կամքէ անկախ պատճառներով՝ ներկայիս ունի միայն նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բաժիններ:

Վարժարանը՝ իր քառասունըերկու տարիներու ընթացքին, որպէս պատասխանատու տնօրէն ունեցած է՝ Պ. Պ. Յովհաննէս Հայտոսթեան, Գեղամ Մխիթեան, Վեր. Էմմանուէլ Տարագճեան, Սարգիս Կանխմեան, Նշան Յովհաննէսեան, Վեր. Լութֆի Հայտոսթեան եւ Տիդրան Սարաֆեան:

1935ին դպրոցի չէնքին երկրորդ յարկին մէկ մասը կը կառուցուի: 1944ին ալ, երկու սենեակ եւս կ'աւելցուի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան օժանդակութեամբ:

Վարժարանը Հոդաբարձական Մարմնի մը հսկողութեան տակ է:

4–11–1965, Հալէպ

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

«ԿԵՆԱՅ» ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Ամերիկեան Հոգեւոր Եղբայրութեան հիմնադիրը՝ Աբրահամ Գ. Սէֆէրեան, 1937ին, հիմնեց նաեւ Պէյրութի բարձրագոյն վարժարանը՝ Եկեղեցիին կողքին: Ատկէ եառք, կը մտածէր նաեւ նոյնանուն վարժարան մը հիմնել Հալէպի մէջ՝ զոր իրականացուց 1944ին:

Այս թուականէն սկսեալ, իր կոչումին հաւատարիմ այս վարժարանը, տարեկան միջին հաշուով 275 աշակերտ- աշակերտուհիներու վրայ լուրջ աշխատանքներ կը տանի զանոնք հայեցի տիպար դաստիարակութեամբ մը օժտելու համար, մասնաւորաբար չեչոը դնելով քրիստոնէական եւ բարոյական սկզբունքներու վրայ՝ որպէս էական պայման նոր սերունդի նկարագրի կազմութեան

Վարժարանը իր սկզբնաւորութենէն իսկ, հետեւած է բարձրագոյն (Այկ Սէոուլ) դպրոցի ծրագրին եւ մինչեւ 1959–60 տարեշրջաններուն, ունեցած է մանկապարտէզի (չորս կարդ), նախակրթարանի (վեց կարդ) եւ բարձրագոյն վարժարանի (հինգ կարդ) բաժինները, իսկ սա վերջին հինգ տարիներուն, նիւթական պատճառներով կը պատրաստուի փակել բարձրագոյն բաժինը:

Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին աշակերտուհեան թիւը 241 է. նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի մէջ հաւասար քանակով: Պաշտօնէութիւնը՝ տասնըերկուք:

Դպրոցը դուռ բարեսիրական, կրթական եւ հոգեւոր նպատակներու համար հաստատուած ըլլալուն, չքաւոր ընտանիքներու ուսումնատենչ զաւակներուն առիթ կու տայ չնչին վճարումներով ուսանելու եւ այդ իսկ պատճառաւ, իր նիւթական բացերը դոցելու համար Ամեռ. Հոգեւոր Եղբայրութեան եւ բարերարներու օժանդակութեան կը կարօտի:

Դպրոցը քաղաքին կեդրոնին մօտ ըլլալով՝ հայաշատ կեդրոններէն եւ արուարձաններէն եկող աշակերտները իր սեփական ինքնաշարժով կը փոխադրէ:

Վարժարանը այժմու վիճակին հասցնելու համար մեծ ջանքի եւ զոհողութեանց կարօտած է: Երբ բաւականաչափ սենեակներ չեն ունեցած, իրր դասարան գործածած են Եկեղեցիին անկիւնները: 1951–52 տարեշրջանէն ընկրկեալ, դպրոցը կ'ունենայ իր նորակառոյց շէնքը: Հարկ է անշուշտ յիշատակել՝ որ Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը օժանդակած է խաղավայրի բարելաւման եւ սենեակներու ներկուելուն:

Կարելի չէ նաեւ անտեսել պարապան կարդ մը նուիրեալ պաշտօնեանե-

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԴԷՏՆԵՐ ԻՐԱՆՆԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԷՋ

Թեհրանի Ալիֆի մէջ կը կարդանք.—

Վերջերս յատուկ հրաւէրով Իտալիա եւ Սպանիա դնացին Սամուէլ Խաչիկեանն ու Մխսաղիէն, ներկայ գտնուելու իրենց դարճրած ժապաւէնների ցուցադրման բացումին:

Սամուէլ Խաչիկեանը Եւրոպայից վերադառնալուց յետոյ անցել է աշխատանքի եւ ներկայիս պատրաստում է երկու նոր ժապաւէններ, որոնք նման չեն իր նախկին ֆիլմերին եւ աւելի սիրային ու բարոյախօսական են:

Նոր պայմանագրեր է ստորագրել նաեւ հանրածանօթ բեմադրիչ-դերասան Ա.րամայիս Աղամալեանը, իրանական չարժնակարի մեծ ընկերութիւնների հետ եւ զբաղուած է նոր ժապաւէնների պատրաստութեամբ:

Ա.րամայիս Աղամալեանը այդ աշխատանքներին համընթաց, հայ իրականութեան մէջ եւս իր գործօն մասնակցութիւն է բերում թատերական, գեղարուեստական եւ ազգային աշխատանքներին:

Բարեբախտաբար մեր արուեստագէտները, թէեւ աշխատում են օտար միջավայրերում, այդուամենայնիւ կտրուած չեն հայ իրականութիւնից: Նրանք միշտ պատրաստակամ են իրենց աջակից մասնակցութիւնը բերելու հայութեանը եւ մանաւանդ Հայ Դատին նպաստող աշխատանքներին եւ ունեն իրենց ծրագիրները ու առաջադրանքները:

Ներկայիս մեր արուեստագէտները աշխատանք են տանում կապ հաստատելու նախ գաղութահայ մեր արուեստագէտների եւ մասնիւնների հետ, յետոյ չիման մէջ մտնելու միջազգային յայտնի դէմքերի ու հաստատութիւնների հետ, որպէսզի միջազգային առումով եւ արժէքով հայկական ու հայանպաստ ժապաւէններ պատրաստեն:

Յաջողութիւն ենք մաղթում բոլորին:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ *դերասան Ա.րման (Ա.րամայիս Յովսէփեան) Լոս Անճելոսի պատուոյ քաղաքացիի կոչումը ստացած է, Մահուան Ուղին իրանեան ժապաւէնի Լոս Անճելոսի մէջ դրած մեծ յաջողութեան առթիւ, դերասան Ա.րման դլխաւոր դերակատարն է ֆիլմին:*

րու՝ որոնք վարժարանին անձկութեան օրերուն ձրի կամ չնչին վճարումով մը աշխատած են:

1964–65 տարեշրջանին նախակրթարանէն շրջանաւարտ ելած են տասնըհինգ աշակերտներ, իսկ մանկապարտէզէն՝ երեսունըվեցը:

4–11–1965, Հալէպ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ Ի ՍՓԻԻՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Ա Ի Ս Տ Ր Ա Լ Ի Ա

Հեռաւոր Աւստրալիոյ Սիտնէյ քաղաքէն «Ներկա՛յ»ի ընթերցողներէն Պր. Բ. Սայադեան կը հաղորդէ.—

Համայնքին հոգեւոր հովիւ Ա. քհնյ. Տէր Արամայիս Մխրզոյեան, իր հրատարակած «ԼՈՅՍ» բազմապրեալ ամսաթերթով ժողովուրդը հրաւիրած էր Յիսնամեակի առթիւ տեղի ունենալիք ձեռնարկներուն: Ապրիլ 25ի կիրակի առաւօտ, շուրջ յիսուն աղջայիններ, առաջնորդութեամբ Քահանայ Հօր, ղեղեցիկ ծաղկեպսակ մը զետեղեցին Անծանօթ Զինուոր դամբանին վրայ, որ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը: Ապա ժողովուրդը վերադարձաւ Ս. Յարութեկեղեցին, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն մատոյց Տէր Հայրը եւ քարոզեց Ը-ղեռնի մասին: Եկեղեցիին մուտքին խոշոր տառերով գրուած էր.

Յարգանք Մեծ Եղեռնի զոհերուն
24 ԱՊՐԻԼ 1915

Գրադէտ նահապետներու նկարները ցրուեցին ժողովուրդին եւ կամաւոր նուէրներէ գոյացած դրամարը պիտի ղրկուէր Ազգային Հերոս Սողոմոն Թէհլիրեանի արձանը կառուցանող յանձնախումբին, իբր Աւստրալիոյ հայութեան խորհրդանշական մասնակցութիւնը:

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Աւստրիոյ մայրաքաղաք Վիեննայի հայ գաղութը եւս երեք վայելուչ ձեռնարկներով իր յարգանքի տուրքը տուած է Ցեղին Նահատակներուն, Յիսնամեակին առթիւ: Համայնքը կը բաղկանայ յիսուն հայ ընտանիքներէ եւ աշխարհի զանազան կողմերէ եկած վաթսուն ուսանողներէ, որոնք ունին իրենց Ուսանողական Միութիւնը: Համայնքի եկեղեցական միութեանատենապետն է Պր. Սարգիս Կարապետեան, իսկ հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ վրդ. Գրիգորեան, որ միաժամանակ կը հովուէ Գերմանիոյ հայերը:

Վիեննայի Մխիթարեան հայրերը եւս, Ընդհ. Աբբահայր Գերապայծառ Մեսրոպ Արք. Հապողեանի իմաստուն առաջնորդութեամբ կը մասնակցին համահայկական նկարագիր ունեցող ամէն ձեռնարկներու: Ահա այս տարրերու եղբայրական ներդաշնակ գործակցութեամբ նշուած է Յիսնամեակը:

Ապրիլ 24ի ժամը 17ին, տեղի ունեցած է հայրապետական պատարագ Մխիթարեաններու եկեղեցիին մէջ: Պատարագած է Գերապայծառ Աբբահայրը, իսկ Մեսրոպ վրդ. քարոզած է ի ներկայութեան հայ գաղութի բոլոր անդամներուն եւ աւստրիացի բազմաթիւ հաւատացեալներու, որոնք մասնակից դարձած են մեր սուգին:

Նոյն օրը ժամը 20ին Փալփի չքեղ սրահին Պեթհովէնի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Սրահանդէսը, հայ եւ աւստրիացի սուգի ղեցումով համակուած բազմութեան ներկայութեան: Գեղարուեստական խնամուած յայ-

տաղերին մասնակցած են հայ եւ աւստրիացի արուեստագէտներ։ Աւստրիացի լարային քառեակ մը նուագած է մեծ վարպետներու ստեղծագործութիւններէն, Օր. Եութթա Շթէնկէլ յուզումով արտասանած է Սիամանթոյի Պարը, գերմաներէն, Արմէն Քարամանլեան արտասանած է Մ. Պէշիկթաշլեանի «Քաջորդւոյ թաղումը», Զաւէն Գրիգորեան՝ Յովհ. Շիրազէն բանաստեղծութիւն մը, Ալպեր Խաչատուրեան երգած է «Ի վերին Երուսաղէմ»ը, իսկ գնահատուած դերասան Հ. Վուկ, ապրումով կարդացած է Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ու վերջին գլուխը։

Օրուան բանախօսները եղած են Մեսրոպ Վարդապետ եւ Վահէ Պալըքճեան, որոնք անդրադարձած են մեծ նախճիրին պատճառներուն եւ աղիտալի հետեւանքներուն։ Հանդէսին բացումը կատարած է Ուսանողութեան Միութենէն Կարպիս Քարթեան։

Ապրիլ 25ին տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան պաշտամունք։ համայնքին Ս. Փրկիչ Մատրան մէջ։ Պատարագած է Գրիգորեան Վարդապետը, կարդալով ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Կոնդակը, որ կը յանձնարարէր միշտավառ կանթեղ մը հաստատել եկեղեցիներու մէջ, նահատակներու անմահութիւնը խորհրդանշող։ Ապա խօսած են Ղեւոնդ Պահարեան եւ Սալցպուրկէն Փրոֆ. Հայկ Արամեան։ Առաջինը յատկապէս անդրադարձած է Եղեռնի մեծանուն գրագէտ զոհերուն կեանքին եւ ստեղծագործութիւններուն, տալով անոնց համառօտ կենսագրականը եւ յիշելով ստեղծագործութիւնները։ Իսկ երկրորդ խօսողը, վերապրող մը աքսորէն, իր անձնական յուշերէն դրուագներ պատմելով կը յանձնարարէ չմոռնալ Ֆրիտեօֆ Նանսէնի կողքին երկու ճշմարտասէր մեծ գերմանացիները՝ Տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուս եւ Արմին Վեկներ, որոնք խօսքով եւ գրչով արդարութեան եւ ճշմարտութեան ջատագովներ հանդիսացած են, պանծացնելով աղէտահար հայ ժողովուրդը։

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ապրիլ 19ին, Մեռելոցի օրը, Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերը, բացումը կատարեցին Նահատակներու նուիրուած Յուշարձանի մը։

Սրբաքանդակ Խաչքար մը, անձնական նուէր՝ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետէն, կու գար զարդարելու Նահատակներու այս Նոր Յուշարձանը։ Մայր Հայրենիքէն Խաչքար մը՝ վենետիկեան այդ խաղաղ խորշին մէջ, ծնունդ առած փոքրիկ Հայաստանի մատրան առջեւ, կը պատկերացնէր իր մէջ ազգային միութեան եւ սիրոյ ազդակները։

Ի հանդէս նահատակներուն, Պատարագը սկսաւ ժամը 10,30ին, կը պատարագէր Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեան, երգչախումբի ղեկավարն էր Հ. Վրթանէս Վրդ. Ուլուհոճեան։

Այս տօնախմբութեան կը նախագահէր՝ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ. Աբբահայրը՝ Գերպ. Հ. Հմայեակ Վրդ. Կէտիկեան, ներկայ էր նաեւ Արհի. Հ. Սրապիոն Արք. Ուլուհոճեան։ Պատարագէն վերջ, ներկաները ուղղուեցան դէպի մատրան դուռը, ուր բացումը կատարուեցաւ Յուշարձանին,

որուն առջեւ, Մ. Ո.ի աշակերտները ղեռեղեցին ծաղկեպսակ մը: Հուսկ խօսք առաւ Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեան սքանչելի ներբողով մը ոգեկոչելու մեր Նահատակները եւ անոնց բարձր իտէալները եւ հրաւիրեց ազգային միութեան ու վոխադարձ սիրոյ:

Ներբողականէն վերջ, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, մեր սիրելի նահատակներուն յիշատակին:

Պ Ե Լ Ճ Ի Ք Ա

Պրիւքսէլի մէջ եղեռնի Յիսնամեակը նշուեցաւ Նոյեմբեր 7ին: Քաղաքին Արքայական եկեղեցիին մէջ պատարագած է Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ Սեբովէք Արք. Մանուկեան, մասնակցութեամբ Փարիզի հայ եկեղեցիի երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Արա Պարթեւեանին:

Պատարագէն յետոյ, հայ համայնքի թաւիօրը ուղղուած է Անծանօթ Զինուորի դամբարանը եւ ծաղկեպսակ մը ղետեղած հոն: Ժամը 13,30ին ալ տեղի ունեցած է սգահանդէս, Ակադեմական Պալատին մէջ:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Պէյրութի Յիսուսեան Հայրերու համալսարանին հանդիսասրահին մէջ, հայ համալսարանական ուսանողները կազմակերպած են Մայիս 19ին, սգահանդէս մը, եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ: Հանդէսին նախագահած է Յիսուսեան նահանգային մեծաւոր Հ. Սամի Քիւրի: Ներկայ եղած են Պաթիանեան Կաթողիկոս Պատրիարքը, Խորէն Ա. Կաթողիկոսի ներկայացուցիչները, բարձրաստիճան կրօնաւորներ ու հայ եւ օտար մեծ թիւով հանդիսականներ: Գլխաւոր խօսողները եղած են Գեր. Հ. Թալա եւ Ֆրանսայի պատմագէտ եւ իրաւաբան Շարլ Ֆապլիտ, որոնք պատմականը ըրած են Թուրքերու վայրագութիւններուն եւ հայերու բարեմասնութիւններուն: Սգահանդէսին վիակումը կատարած է Գեր. Հ. Քիւրի, որ չեշտած է Յիսուսեան հայրերու նուիրումը հայութեան, յիշելով Յիսուսեան երկու վարդապետներու նահատակութիւնը եւ դրուատելով հանդուցեալ Հ. Յովհ. Վ. Մըսըրեանը, որ մեծ ճեռնհասութեամբ տարիներով վարեց համալսարանի հայագիտական ամպիոնը:

ՀԱՅ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ԶԱՐՈՒԲԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Առիթով մը խօսելով Սփիւռքահայութեան մասին, Զարուբեան Ապրիլեան եղեռնի Յիսնամեակին անդրադառնալով յայտարարած է.—

«Այս տարուան Ապրիլին կը նշուի եղեռնի Յիսնամեակը: Նշելով հայերի կեանքին Յիսուն ամեակը, դատապարտելով Օսմանեան Թուրքիային կառավարող էլիթի ցեղասպանութեան հրէշաւոր քաղաքականութիւնը առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին եւ էմբէրիալիստական պետութիւնների ժողովրդավաղ քաղաքականութիւնը, յարգելով նահատակների յի-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՀԵՏԱՊՆԴՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Պէյրութի Հայ Դատի Առժամեայ Յանձնախումբէն զատ, որուն չեն մասնակցիր Դաշնակցականները, գոյութիւն ունի նաեւ Հայկական Դատի Յանձնախումբ մը, ստեղծուած Լիբանանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Յիսնամեակի առթիւ:

Յանձնախումբը ունի «Հայկական Տեղեկատու Կեդրոն» մը, որու անդամները գործօն երիտասարդ մտաւորականներ են: Այս երիտասարդներու յարատեւ ճիգերուն արդիւնքը եղած է հրատարակումը շարք մը պրոշուրներու ֆրանսերէն, անգլերէն եւ արաբերէն լեզուներով – Թրքական բարբարոսութիւններու մասին: Անոնք կապ հաստատած են լիբանանեան մամուլի հետ, անհրաժեշտ նիւթերը հայթայթելով մամուլին, որ սրտառուչ համակրանքով արտայայտուեցաւ հայ ժողովուրդի կրած տառապանքներուն մասին: Հայանպաստ արտայայտութիւններէն յետոյ, երիտասարդները այցելած են խմբագրատուները, շնորհակալութիւն յայտնելու, ամէն տեղ համակրալի ընդունելութիւն գտնելով:

Հայկական Տեղեկատու Կեդրոնի անդամները կապ հաստատած են նաեւ միջազգային մամուլի գործակալութեանց հետ: Երկու ժամուան տեսակցութիւն մը կ'ունենան Էսոշիէյթըտ Փրէսի թղթակցին հետ, տեղեկութիւններ հաղորդելով Մեծ Եղեռնի եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներու մասին: Տեսակցութիւնը իսկոյն կը հեռագրուի գործակալութեան հետ աշխատող բոլոր թերթերուն: Աժանս-Ֆրանս-Փրէսի հետ եւս տեսակցութիւն մը կ'ունենան, որ բարեացակամութեամբ ընթացք կու տայ խնդրանքին:

Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի ընդարձակ յօդուածը հրատարակող «Լը Մոնտ» թերթին եւ Փրոֆ.ին հեռագիրներ կ'ուղարկեն, շնորհակալութիւն յայտնելով:

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ հերոսամարտի Յիսնամեակը եկեղեցական արարողութեամբ եւ ճաշկերոյթով նշուած է Այնճարի մէջ (Լիբանան), ուր առանձնապէս ներկայիս կը բնակին նախկին Մուսա Լերան բնակիչները, 1939ին Ալեքսանտրէթի շրջանը Թուրքերուն յանձնելէն յետոյ: Այս առթիւ խօսած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խորէն Ա. եւ Հրաչ Տասնապետեան, իսկ ճաշկերոյթին՝ Մովսէս Տէր Գալուստեան, Տոքթ. Գոնեալեան, Պերճ Մըսըրլեան, Հայրիկ Սրբազան, Տոքթ. Մաթոսեան եւ Փրոֆ. Մ. Հասրաթեան:

շատակը, մենք պէտք է այդ իրադարձութիւններին մօտենանք Մարքս-Լենինեան դիրքերից, սոցիալիստական իւմանիզմի եւ կենսահաստատ լաւատեսութեան դիրքերից, բրօբականտելով մեր պարտիայի արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր գիծը, որի նպատակն է ապահովել խաղաղութիւնը եւ բոլոր երկիրների ժողովուրդների բարեկամութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԷՆ

24–9–1965, Երեւան

«Ներկա՛յ» հանդէսի խմբագրութեան
Բուենոս Այրես

Ցարգելի խմբագիր, ծանօթացել եմ ձեր հանդէսի Մայիսի համարին: Ուզում եմ երկու խօսք ասել «Սովետական Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու թիւը Խ. Միութեան եւ Արտասահմանի մէջ» յօդուածի շուրջ, որի մէջ անճշտութիւններ կան:

Սովետական Միջին Ասիայի ոչ բոլոր հանրապետութիւնները են թուրքական լեզուաընտանիքին պատկանում:

Տաճիկիստանը պարսկալեզու հանրապետութիւն է եւ ազգակից ժամանակակից իրանցիներին: Սովետական Միութիւնից դուրս իրանական լեզուաընտանիքին է պատկանում Աֆղանիստանի ժողովուրդը: Մեր հարեւանն է Իրանը, ինչպէս նաեւ մշակոյթով ու լեզուով Իրանին կապուած Փաքիստանը:

Մեզ հարեւան երկիրներ են Իրաքն ու Սիւրիան (արաբական): Այլեւս չեմ խօսում Հնդկաստանի մասին, որ խրուում է Հիւսիս՝ սահմանակից դառնալով Սովետական Միջին Ասիային:

Այսքանից պէտք է եզրակացնել, որ խնդրոյ առարկայ շրջանում թրքական ժողովուրդները չեն որ մեծամասնութիւն են կազմում: Ընդհակառակը պարսկալեզու երկրները, արաբական երկու երկրների հետ միասին, կըզպիացրել են Թուրքիան:

Յարգանքներով՝
ԳԻՐԳՈՒՐ ԿՈՒՅՄՈՒՄՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ «Ներկա՛յ»ի կողմէ.— Հրատարակած էինք Սովետական Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու թիւը, ըստ սովետական պաշտօնական տուեալներու: Այս առթիւ ընդգծելով թուրք–թաթար ծագում ունեցող ժողովուրդներու թիւն ու Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը այս ժողովուրդներու միջավայրին մէջ: Մեր թուղթակից ակնարկին մէջ խօսք չկար յիշեալ ժողովուրդներու ներկայիս դործածած լեզուին մասին: Մենք բառացի դրած ենք. «դուցակին մէջ յիշուած տասնըեօթը ազգերէն ինը թուրք–մոնղոլ–թաթար ցեղերու պատկանող ժողովուրդներ են»: Այդ ճիշտ է՞ մեր այս հաստատումը. ուրախ կ՛ըլլանք եթէ սխալ ըլլայ մեր հաւաստումը: Այստեղ կու տանք «Տիեզերական Պատմութիւն(*)» դիրքին 9րդ հատորին տահմանումները

(*) Տասը հատորներէ բաղկացած պատմութեան գիրքին հեղինակները 6 գերման գիտնականներ են, դեկավարութեամբ վալթեր կէօցի: Մեր տրամադրութեան տակ ունինք սպանիերէն թարգմանութիւնը, որ 1960ին հրատարակուած է ի Մատրիտ:

բուրք ժողովուրդներ, թաթարներ *եւ* ղազախներ՝ *բացատրութիւններու մասին*.

Ձեր տուած հասցէին հետեւցնելով, հաւանաբար դուք անդամ էք Արտասահմանի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին. մեծապէս շնորհակալ կ'ըլլանք ձեզի, եթէ մեզի տեղեկութիւններ, գրականութիւն հասցնել առհասարակ Սովետական Միութեան բաղկացուցիչ ժողովուրդներու եւ յատկապէս Արեւելեան Հանրապետութիւններու մասին, հայերէն չըլլալու պարագային՝ ռուսերէն լեզուով:

Խարթում, 10-10-1965

Պատուարժան խմբագրութիւն
«Ներկա'յ» *Ամսաթերթի*
Պուէնոս Այրէս
Ազնիւ Տիարք,

Թէպէտեւ մի քիչ ուշ, բայց թոյլ տուէք որ շնորհաւորեմ թէ ձեզ եւ թէ ձեր տարած ազգօգուտ աշխատանքը: Նոր առիթը ունեցայ ՆԵՐԿԱ'Յի թիւերէն մէկ երկու հատը կարդալու ու շատ-շատ գոհ մնացի, հաւատացէք:

ՊՌԱՎՕ մըն ալ իմ կողմէս, ազգասէր ու պատուական Արժանթինահայութեան, եթէ կ'ընդունիք ինձ նման շատ համեստ ու աննշան ազգային մշակ ու սպասաւորէ մը:

Հեռաւոր Աֆրիկէի, Խարթում քաղաքէն իմ ջերմագին ու սրտագին ողջոյններս ու յարգանքներս հաղորդեցէք «մորկաւ զատուած» իմ սիրելի ժողովուրդին ու նամանաւանդ մեր պաշտելի ու սիրելի հայ երիտասարդութեան:

Կը մաղթեմ լաւագոյն նուաճումներ, ի սպաս մեր լեզուին ու մեր մշակոյթին:

Կարդացի Մայիս ամսուան թիւ 35 «ՆԵՐԿԱ'Յ»*ն* 1964*ի ուր Սուտանահայութեան մասին ալ կը գրէիք եւ շատ գոհ մնացի: Կարդացի նոյնպէս մի քանի ուրիշ թիւեր* 1965*ի:*

Եթէ կը փափաքիք Սուտանահայ գաղութի մասին պարբերական տեղեկութիւններ ունենալ, կը ջանամ սիրով թղթակցութեան ձեւով հայթայթել ձեր ընթերցողներուն:

Յայտնեմ ձեզի, անմիջապէս որ, իրականին մէջ փոքր գաղութ մը ըլլալով հանդերձ, արժանի է յատուկ ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան: Մեկուսացած ու անտեսուած հայ գաղութ մը կը թուի ըլլալ, բայց ճիգ չի խնայեր անաղարտ պահելու իր Ազգ. դիմագիծը, որ կրնար անհետանալ: Կայ մանաւանդ երիտասարդ հայ սերունդ մը, որ ծարաւի է եւ պատրաստ ծառայելու, եւ առաւել հայ ապրելու: Անարժանաբար կը ծառայեմ այս գաղութին, ուսուցիչ-տնօրէն, դպրապետի, կիրակնօրեայ վարիչի եւ Անգլիական ՔՕՄՊՕՆԻ ՔՕԼԷՃԻ հայերէնի դասախօսի ինծի վստահուած դժուարին եւ պատաս-

խանատու պաշտօններով եւ կարողութեանս ներած չափով կը ջանամ ես եւ ուրիշնս զոհացնելու մեղմէ ակնկալուածը ի շահ հայ աղջին ու մեր պաշտելի ժողովուրդին: Իսկ թէ կարենանք ծառայութիւն մըն ալ մենք ընել:

Գաղութային Աղգ. վարչութիւն մը կը ներկայացնէ գաղութը: Ունի եկեղեցի ու հոգեւոր հովիւ եւ հոգաբարձութիւն, ունի մանկապարտէզ, աղգ. նախակրթարան, ուսուցչական կազմ, տնօրէն եւ վարժարանի հոգաբարձութիւն:

Գաղութիս նախագահն է Պր. Գր. Պօտուրեան, իսկ վարժարանիս հոգաբարձութեան տեղապահ Պր. Հայկ Պօտուրեան:

Պէտք է ըսել, թէ Հայ դպրոցը աչքի լոյսն է գաղութին ու ոչինչ կը խնայեն անոր համար: Կայ Երիտ. Մարզական Միութիւն, որ կը ծառայէ որպէս ընտանեկան հաւաքավայր ալ, եւ Տիկնանց Բարեսիրաց Միութիւն, որուն տեղապահուհին է, Տիկ. Մրշակուհի Տէրունեան:

Գաղութիս անդամները բոլորն ալ բարեկեցիկ են եւ շատեր բացառիկ դործի ու դիրքի տէր հայեր, ու բոլորն ալ աղգասէր ու հայրենասէր են:

Կը սիրեն օդնել միշտ, քաջալերել ու օժանդակել:

Շատ դոհ կը մնան անոնք, երբ տեսնեն թէ դուրսէն իրենց հայ եղբայրները կը հետաքրքրուին իրենց գաղութով ալ:

Այս առթիւ շատ դոհ պիտի մնամ եթէ իմ հասցէիս սկսիք ղրկել ձեր այնքան հետաքրքրական, անկեղծ հայրենասիրական ղեկավարներով ու ոգիով եւ մանաւանդ առողջ ու անկողմնակալ դատողութեամբ հրատարակուած «ՆԵՐԿԱ՛Յ»ն:

Մնամ եղբայրական անկեղծ սիրով եւ յարգանօք
ՕՆՆԻԿ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Տնօրէն Հայոց Ազգային վարժարանի
Խարբուտ

Յարգելի Պր. Գալուստեան,

Շնորհակալ ենք ձեր դնահատական տողերուն եւ Սուտանի Հայութեան մասին հաղորդած ձեր տեղեկութիւններուն համար:

Ոչ միայն կը փափաքինք, այլ կը խնդրենք մեղ տեղեակ պահել ձեր համայնքի անցուդարձերուն: Եւ այս խնդրանքը կ'ուղղուի հեռաւոր երկիրներու մեր բոլոր ընթերցողներուն: Ամէն ոք կրնայ ձեւով մը աջակցիլ իր սիրած հրատարակութեան տեղեկութիւն մը հաղորդելով, հայերս հետաքրքրող լուր մը, օտար թերթերէ մկրատելով եւ ուղարկելով եւայլն:

«Ներկա՛յ»ի կանոնաւորապէս կ ստանաք. նախորդը արդէն ղրկած ենք ձեր հասցէին:

Հալէպէն մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Այս ամրան, կարգ մը նորութիւններ ունեցանք, նախ ներգաղթի խնդիրը՝ որ դժբախտաբար բաւականին դժուարութեանց հետեւանքով քիչ մը ուշացաւ: Առոր վրան, անմիջապէս որ կարգադրուեցաւ խնդիրը սիւրիական կառավարութեան հետ՝ չոգենաւը եկաւ եւ Հոկտեմբեր 27ին, մեկնեցաւ առաջին կարաւանը: Ուրախանալի պարագայ մըն է նաեւ այն՝ որ այս անգամ ո՛չ միայն ձրիօրէն փոխադրեցին, այլ նաեւ ուտելիքնին եւ անկողիննին ապահովեցին չոգենաւին մէջ:

Երկրորդ Երեւանի պասքէթ–պոլի խումբ մը եկաւ որ Պէյրութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ զօրաւորագոյն խումբերուն հետ մրցեցաւ ու միշտ յաղթական հանդիսացաւ, Դամասկոսի «Ղութա»ն որ Սիւրիոյ ախոյեանն է, 79–55ով պարտուեցաւ: Մասնաւոր գնահատանքով կը խօսին խումբին վարիչ՝ Արմենակ Ալաջալեանի մասին:

Ներգաղթողներուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 4500ի: Հաւանաբար մէկ մասը յառաջիկայ գարնան մնայ:

ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ (Թուրք–թաթարներ) Ուրալի եւ Հիւսիսային Սիպերիոյ (Ժաքուբներ) Թուրքօ–մոնկոլ ժողովուրդներ, կեդր. Ասիա (Քիրկիզներ, Թուրքմաններ եւ ուրիշներ) Փոքր Ասիա (Թուրքեր) եւ Վոլկայի տափաստաններու (Թաթարներ):

ԹԱԹԱՐՆԵՐ, անցեալին մոնկոլներու տրուած կոչում, աւելի ուշ մի միայն Թուրք ցեղախումբեր յատկանշող: Մեծամասնութեամբ խլամ այս ժողովուրդները կը բնակին Միջին Վոլկայի դաշտավայրերը. 1920 թուականին ստեղծուած է Թաթարական Սովետական Հանրապետութիւն, Քազան մայրաքաղաքով:

ՂԱԶԱԽՆԵՐ, Թաթար ժողովուրդներ, նախապէս հաստատուած Ռուսիոյ հարաւը եւ Կովկասի հիւսիսը. դինուորականօրէն կազմակերպուած անկախ հրամանատարներու (Հաթման) կողմէ: Մինչեւ 1648–52 բոլոնական տիրապետութեան տակ, ապա ռուսական իշխանութեան տակ, փորձեցին տիրապետել Սիպերիան եւ Կովկասեան երկիրները. 1775ին վերջնականապէս կը կորսընցնեն ինքնավարութիւնը: Մինչեւ Ա. Համաշխարհային պատերազմը այրուձի կը հայթայթէին ռուսական բանակին. 1920ին Ղազախներու պետական սովետը կը հիմնուի որ 1925 թուականէն կը փոխադրուի Քրկիզիա:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՄԷՋ արտօներ են հրատարակութիւնը երեք դէրքերու **ԻՏԻՇ** (հրէական լեզու՝ ապաւաղուած դերմաներէն մը) լեզուով: Լուրը հաղորդող հրեայ թերթը կը գրէ թէ, արտօնութիւնը տրուած է իբր հակապատկերութիւն արտասահմանէն եղած մեղադրանքներուն՝ սովետական հակասեմականութեան դէմ:

ՍԱՐԳԻՍ ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ դորդի մանադէտ մըն է, Իտալիա հաստատուած Բ.րդ աշխարհամարտէն յետոյ, դորգաշինութեան ծաղկուն ճարտարարուեստ մը կը հաստատէ Սիկիլիա կղզիին բլուրներէն մէկուն վրայ Սան Ձիովանի Ին Ֆիօրէ ուռկին եղերքը, 1962ին: Դալարագեղ Սիկիլիոյ ամայի մէկ բարձունքին վրայ ներկայիս քառասուն բանուորուհիներ դորգ հիւսելով իրենց օրապահիկը կը շահին, տարեկան երեք–չորս հարիւր մեղր քառակուսի արեւելեան դորգեր արտադրելով: Հայկական նախաձեռնութեան նմոյշ մը եւս, որուն արձագանդը կը տարածուի ամբողջ աշխարհին մէջ, հեռագրական գործակալութեանց հաղորդումներով:

ՓՐՈՖ. ՀՐԱՆԴ ԱՊԱՃԵԱՆ

Պուէնոս Այրէսի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւոր առաջնորդներէն փրոֆ. Հրանդ Ապաճեան վախճանեցաւ Ապրիլին: Հանգուցեալը ծնած էր Կեսարիա, եւ փոքր տարիքէն որբ մնալով, մօրը գոհողութիւններուն շնորհիւ առացած էր անգլիական հիմնաւոր դարդացում: Կեսարիոյ շրջանին մէջ եւ ի Լիբանան երկար տարիներ կը պաշտօնավարէ մխիթարական որբանոցներու մէջ: 1924ին ընտանեօք կը փոխադրուի Պ. Այրէս, ուր ուսուցչական պաշտօնի կը կոչուի Ամերիկեան Ուարտ գոլէճի մէջ, ուր կը պաշտօնավարէ ձեռնհասօրէն մինչեւ 1955, երբ հանգստեան կը կոչուի: Իր համայնքին լաւագոյնս կարենալ ծառայելու համար, ան կամքի մեծ ուժ դործադրելով սորված էր հայերէն դրել եւ կարդալ, իր կեանքի վերջին շրջանին, եւ հայերէնով յօդուածներ, ոտանաւորներ կը դրէր Երջանիկ Յոյս պարբերականին մէջ, որուն խմբագրութիւնը եւս կը վարէր:

ՎԱԽՏԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

Հայաստանի մէջ նշուեցաւ հանրածանօթ գրող Վ. Անանեանի ծննդեան վաթսունամեակը: Հայաստանի բնութիւնն ու կենդանական աշխարհը փոքրերու եւ մեծերու ինքնատիպ ձեւով մը ներկայացնելու իր բացառիկ շնորհը, դայն դարձուցած են շատ կարդացուած հեղինակ մը: Իր դործերը՝ Կրակէ Օղակի մէջ, Սեւանի Ափին, Որսորդական պատմուածքներ, Դժոխայինն Դրան գաղտնիքը, Մանկութիւնը լեռներուն, Պարսովս Կիրճին գերիները, եւայլ մեծ ընդունելութիւն դտած են թէ Հայրենիքի եւ թէ Սփիւռքի մէջ եւ որոշ դործեր ժապաւէնի ալ առնուած են:

Անանեան թարդմանուած է նաեւ օտար լեզուներու. Անգլիոյ, Ճապոնի, Չինաստանի, Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ այլ երեսունըուրթը երկիրներու մէջ:

Ան ծնած է 1905ին, Դիլիջանի շրջանի Շամախեան գիւղը, ուր ստացած է նախակրթութիւնը: Իր առաջին վէպը դրած է 1931ին:

Իր գիտական գլխաւոր աշխատանքն է «Հայաստանի կենդանական աշխարհը» գիրքը, որ լոյս տեսաւ երկու հատորներով:

«ՅԱՋՈՂԱԾՆԵՐԸ»...

«Արմենիա»յի Նոյեմբեր 3ի համարին մէջ նշանաւոր «Ս. Կռան» անկապ-անկապակից գրութիւն մը ունի, «Վրիպածները...», ուր տարտամ, չիլ ակնարկներ կան ուղղուած «Նորելուկ ազգայինճիներ»ու, «Հ. Կեդրոնի բանկալէն ներս աթոռ փնտռողներ»ու, «ազգային ղեկավար կամ կուսակցական վարիչ դառնալու ախտէն տառապողներ»ու, եւայլն, եւայլն:

«Ներկա՛յ»ն անմիտ յիմարաբանութիւններով զբաղելու ոչ ժամանակ, ոչ ալ տրամադրութիւն ունի: Կ'անդրադառնանք, որովհետեւ մեր վերջին թիւէն չեղադիր մէջբերումներ ունի: Կը նշանակէ ցուցուցեր ենք Պարոն ԿՌԱՆԸ, որ այս ծածկանունով համայնքին վարչական մարմինը ծանր ամբաստանութիւններու տակ դնելէ յետոյ,– իբր դպրոց մը պանդոկի–վերածողներ,– եւ իբր «Տէրէպէյութիւն» ընողներու կրթական գործ վստահողներ, չվարանեցաւ իր մեղադրած պարոններուն քովիկը բազմելու, իբր Վարչութեան փոխ անդամ: Մենք երեւոյթը զզուելի գտնելով հանդերձ, հեղինակին բուն անունը տուած չէինք, որովհետեւ անհատներ վարկաբեկելու նպատակ չենք ունեցած եւ այսօր ալ չունինք:

Պիտի բաւականանայինք, հանրային բարոյականը խաթարող տգեղ երեւոյթներ եւ ժամանակավրէպ մտայնութիւններ մատնանշելով, հաւաքական կեանքէն ներս առողջ եւ բարոյական մթնոլորտ մը ստեղծուած տեսնելու մտահոգութեամբ միայն: Սակայն, դժբախտաբար, միս ու ոսկոր դարձած են ապաբարոյ մտայնութիւններն ու գործելակերպերը, եւ պարզ ակնարկները չհասկնալու գալով, ոմանք կը շարունակեն իրենց ընթացքը, շփոթ ստեղծելով եւ հակակշռէ խուսափողներու ազատ ասպարէզ տալով: Նմանները հարկադրաբար հանրութեան ներկայացնելու անախորժ եւ խիստ ապերախտ պարտականութիւնը դժբախտաբար «Ներկա՛յ»ին վերապահուած է մեր համայնքին մէջ:

Ուրեմն տեսնենք թէ որոնք են «Վրիպածները»ն ու... «յաջողածները»:

Ս. Կռան, նախ ծանր մեղադրանքներ կը շպրտէ համայնքի վարչականներուն հասցէին, եւ ապա անոնց կողքին «փչոտ աթոռ» մըն ալ ինք գրաւելէ յետոյ, ուրիշներ կ'ամբաստանէ իբր աթոռամոլներ, «Պառաւական բամբասանք» որակելով անոնց քննադատականը..., երբ անհերքելի փաստը մէջտեղն է, թէ քննադատող է ինք եւ թէ քննադատուողներուն գործակիցը, պաշտպանը...

Ահա այս է բարոյական ըմբռնումը հանրային գործիչին եւ լրագրողին, որ յամառ «հետեւողականութեամբ» վրան բաց հակասութիւններու մէջ կը տապլտկի: Քննադատող է, երբ աթոռ չունի, եւ կը կոչուի Ս. Կռան, իսկ աթոռ գրաւելէ յետոյ, կը դառնայ Սոկրատ Թէրզեան,– լրագրող, հեգնաբան,

կուսակցական լիտեր,— որ կը դառնայ նաեւ անշահախնդիր պաշտպանը «փըշոտ աթոռ»ներ մեծ «զոհողութիւն»ներով, անհուն «աղքասիրութեամբ» յաւիտենապէս տաք պահողներու...

Ինչ կը վերաբերի «Ներկա՛յ»ի խմբագրին, որուն փաստացի եւ աներկդիմի դրութիւնները կը վրդովեն հանդիստն ու քունը քանի մը «փորձառութեամբ անցեալ ունեցող հանրածանօթ դէմք»երու, իրենց ծուռ գործերը քողազերծուած տեսնելով, շատոնց ի սպառ եւ կամովին հրաժարած է կուսակցական վարիչի բարձր աթոռներէ եւ այլ հանրային մարմիններու մաս կազմելու պատիւներէն, թէեւ Կուանի խորհրդատու «հանրածանօթ» բանսարկուն զայն կը ներկայացնէ կուսակցութենէն արտաքսուած մը, իբր... Ռումէն ծայրայեղ ազգայնական–նացիներու՝ «Երկաթեայ Պահակներ»ու շարժումին յառողի մը... երբ ինք՝ «հանրածանօթ»ը հիթլերականներու վստահութիւնն ու շնորհները ապահովելու համար չվարանեցաւ հրապարակային բանախօսութեամբ փառաբանելէ նացիները, Ուքրանիոյ անոնց շնորհած «առաւելութիւն»ները տարփողելով եւ... Հայաստան անոնց մտնելու պարագային հայ ժողովուրդին սպասող գերազանց բարիքներու աւետումը ընելով...

Ասոնք ոչ սուտ շինծու պատմութիւններ են, եւ ոչ ալ բամբասանք: Իր ժամանակին Պուքրէշի «Հայ Մամուլ» շաբաթաթերթի խմբագրական սիւնակէն մեր վրդովումը յայտնած ենք հայ ժողովուրդը «սուտերով օրօրող» նըրբամիտ «փորձառու»ին ռազմավարութեան դէմ, գերման իշխանութիւններու ներկայութեան իսկ: Մեր վրդովումին պատասխա՞նը. «Հայ Մամուլ»ի իր հասցէին առաքման դադրեցումը պահանջեց, միաժամանակ ուրիշներու եւս նոյնը ընել յանձնարարելով: Ծիշտ ու ճիշտ այստեղ եւս իր նուրբ ռազմավարութիւնը նոյնն է: Հրապարակային պատասխան չի տար: Գաղտասուքներով «Ներկա՛յ»ի դէմ պայքար կը մղէ, թերթը մերժել տալով եւ նոյնիսկ հեռաւոր եւ մօտաւոր մոլեռանդ կուսակցականներ մեր դէմ կը դրդռէ, հեռախօսային եւ այլ ձեւի սպառնալիքներ տեղացնելով մեր դէմ, իբր «դաշնակցական մտաւորականներ» վարկաբեկողի:

Ահա՛ այս գեղեցիկ, բարոյալից, իմաստուն եւ միանգամայն շահաւէտ պայքարի միջոցներով է որ մարդիկ կը հասնին հո՛ն, ուր որ հասնիլ կը ձըգտին: Կը վարկաբեկէ, շանթաժ կ՚ընէ «փշոտ աթոռ»ի մը սիրոյն, ուրիշ մը կը ստէ, կը կեղծէ, կը շողոմէ, կը քծնի տենչական աթոռի տիրանալու համար: Եւ կը յաջողին երկո՛ւքն ալ: Շնորհաւորելի եւ ընդօրինակելի յաջողութիւններ: Հասնող սերունդներու աւելի գեղեցիկ օրինակներ չենք կրնար տալ, յաջողելու, համբաւի տիրանալու համար: Իսկ մենք, «Վրիպածներ»ս, կը նախընտրենք մնալ «Վրիպած», մեր ըմբռնած բարոյական սկզբունքներուն անսայթաք հետեւելով:

«Ն.»

ՎԻՔԹՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
ՍՈՐՊՈՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՈՔԹՈՐ

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահ Վ. Համբարձումեան Սորպոնի (Փարիզ) համալսարանի Պատուոյ Տոքթոր նշանակուեցաւ: Հռչակաւոր աստղաբնագէտի վկայագիրը յանձնուեցաւ Նոյեմբեր 9ին, Համալսարանի ուսումնական տարուան սկիզբը:

Աշխարհի զանազան գիտական կեդրոններու պատուոյ անդամ է Վիքթոր Համբարձումեան: Անոր անունը արձանագրուած է ամերիկեան եւ գերմանական երկու ակադեմիաներու, ֆրանսական ակադեմիայի, Աւստրիոյ եւ Քանատայի ակադեմիաներու, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ եւ Պելճիքայի արքայական ակադեմիաներուն ու տարբեր երկիրներու մեծ համալսարաններու ցանկերուն վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄԻՆՉԵՒ 1975

Յառաջիկայ տասը տարիներու ընթացքին՝ Հայաստանի մայրաքաղաքին տարածութիւնը պիտի աւելնայ մէկուկէս անգամով: Երեւանի բնակչութեան թիւը ինը հարիւր հազարի հասած պիտի ըլլայ մինչեւ այն ատեն: Հսկայական շէնքերու նոր շարքեր պիտի յայտնուին Հրազդան գետի արեւմտեան մասին մէջ: Ծրագրուած է 16–19 յարկանի շէնքերու կառուցումը: Ճարտարարուեստական նոր կեդրոն մը պիտի հաստատուի մայրաքաղաքին հիւսիսային շրջանին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆԸ շրջապատող արուեստական լիճերու կապոյտ մանեակ մը պիտի ամբողջանայ հինգ լիճերով, որոնք կը կառուցուին քաղաքին արուարձաններուն մէջ: Անոնցմէ մէկն է «Երեւանի ծով»ը, որ վաթսուն հինգ հեքտար տարածութիւն պիտի ունենայ եւ 1966ին արդէն կազմուած պիտի ըլլայ: Արուեստական այս նոր ջրաւազաններու կառուցումէն վերջ, քաղաքին ջրային տարածութիւնը կրկնապատկուած պիտի ըլլայ եւ երեք միլիոն քառակուսի մեդրի պիտի հասնի, ինչ որ նկատելիօրէն պիտի մեղմացնէ Հայաստանի մայրաքաղաքին չոր կլիման եւ աւելի պիտի գեղեցկացնէ անոր բնութիւնը:

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ, որ կը պատրաստէ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը «Թրքական Ցեղասպանութիւն» *նիւթի մասին, արժանացած է «Ամերիքըն Գաունսըլ ավ Լըրնտ Սոսայթզ»ի մրցանակ յատկացումին, իր ուսումնասիրութիւնը Եւրոպայի, Հայաստանի եւ Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ լրացնելու համար: Ներկայիս ան ուսումնասիրական ճամբորդութեան մէջ է: Իբր նուէր Հայաստան կը տանի ամերիկեան կառավարութեան սեփականութիւն եղող եւ հայերու վերաբերեալ հազար երկու հարիւր վաւերագրերու մանրանկարային երիզները:*

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԱԼԻԽԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

Բնագէտ փրոֆ. Արտէմ Ալիխանեան, Միացեալ Նահանգներու Հարվըրտ համալսարանի հրաւէրով դիտական դասախօսութիւններու շարք մը տուած է յիշեալ համալսարանին մէջ: Փրոֆ.ը այցելած է նաեւ Քալիֆոռնիոյ Սթէնֆըրտ համալսարանի բնագիտական ուստանները եւ Ուաշինկթըն, մասնակցելով Համամերիկեան Մասնիկներու Արագացուցիչներու հսմապատմարի նիստերուն:

Փրոֆ. Արտէմ, 1943էն ի վեր, Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի անդամ է, եւ թղթակից-անդամ Ս. Մխուեեան համապատասխան կաճառին: 1961էն սկսեալ, վարիչն է Հայաստանի Գիտութեանց Բնագիտութեան Հիմնարկին: Ան մղիչ ոյժը հանդիսացած է Արագածի բարձունքին տիեզերական ճառագայթներու դիտակայանին կառուցման, իսկ ներկայիս իր հսկողութեան տակ կը կառուցուի Երեւանի մէջ Էլեկտրական Արագացուցիչի աշխատանոցը:

Փրոֆ.ին եղբայրը՝ Աբրահամ Ալիխանօֆ, նոյնպէս կորիզային հանրածանօթ բնագէտ մըն է, կ'աշխատի Մոսկուայի մէջ, ուր 1945ին կը հաստատէ առաջին հակադիչը՝ ռէաքթորը Ս. Մխուեեան մէջ: Թէ Հայաստանի եւ թէ Ս. Մխուեեան Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամ է եւ վարիչը դիտա-հետազօտական զանազան հիմնարկներու, Մոսկուայի մէջ: Երկու դիտնական եղբայրներն ալ մրցանակներու արժանացած են: Այս տեղեկութիւնները կը հաղորդէ փրոֆ. Եղիչէ Պ. Զրաքեան, «Պայքար»ի մէջ երեւցած իր մէկ գրութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ գորգագործութիւնը մեծ զարկ ստացած է: Գորգի արտադրութիւնը այս տարի 285 հազար քառակուսի մեդր պիտի լլայ: Հայկական գորգերը միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ կը դնահատուին, արժանանալով առաջին մրցանակի: «Գուգարք», «Երեւան», «Զուարթնոց», «Դուին» եւ «Հայգորգ» վաճառանիշով գորգեր ցուցադրած են Գերմանական քաղաքներու մէջ մեծապէս դնահատուելով:

ԽՈՐԷՆ ՏԷՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, համբաւաւոր գծագրիչ-քանդակագործ մըն է, որուն գործերը դնահատուած են Միացեալ Նահանգներու եւ Լոնտոնի մէջ: Ոսկեայ եւ արծաթեայ մրցանակներու արժանացած արուեստագէտը ծնած է Արեւմտեան Հայաստան, ուր իր քահանայ հայրը զոհ գացած է եղեռնին: Ներկայիս ան իր գործերը ցուցադրութեան դրած է Նիւ Եորքի Հ. Բ. Ը. Մխուեեան նոր չէնքին մէջ:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆի աշխատողներէն Սուրէն Գալանճեան իր «Թրանսիլվանիոյ Հայերը» ուսումնասիրութեամբ արժանացած է Պատմական Գիտութիւնների թեկնածու կոչումին: Ռումանիայէն 1948ին ներգաղթած բանասէրին կը մաղթենք որ չուտով արժանանայ նաեւ «Տոքթոր» տիտղոսին:

ԱՐՄԵՆԻՈ-ԱՐԵՆԹԻՆԱ ԴՊՐՈՑ

Մեր ընթերցողները ծանօթ են Ապրիլեան Յուշարձանը կառուցանող Արզումանեաններու ղպրոց մը կառուցանելու ձեռնարկի պատմութեան: Համայնքին երեսուն միլիոն նուիրելու ինքնարուխ ծրագիրը ձախողութեան մատնուեցաւ համաչնչին վարչական գործերը մենաչնորհի վերածողներու կողմէ: Այս հարցին հանգամանօրէն կ'անդրադառնանք այլ առիթով: Ասկէ յետոյ էր, որ Պր. Արզումանեան ծրագրեց դպրոց մը կառուցանել եւ նուիրել Արժանթինի, իբր հայութեան երախտադիտական մէկ արտայայտութիւնը: 1962ի Մարտ 13ին ընդունուեցաւ օրէնք Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ, որ սիրով եւ գոհունակութեամբ ընդունեց նուէրը, որ այն օրերուն տասնըհինգ միլիոնով պիտի իրականանար:

Սակայն կառավարական փոփոխութիւններ եւ այլ անպատեհութիւններ պատճառ եղան որ ծրագրի իրականացումը ուշանայ: Անցեալ տարի Սեպտեմբերին Հանրապետութեան օրէնք Նախագահը՝ Տոքթ. Արթուրօ Իլիա բարերարը հրաւիրեց կառավարութեան պալատ, ուր Պր. Արզումանեան երկրորդեց իր առաջարկը, աւելի մեծցնելով չինարարական ծրագիրը եւ տրամադրելիք գումարը: Երկու հանդրուանով չորս միլիոն փեսօ տրամադրելով պիտի կառուցուի նախակրթարան մը եւ մանկապարտէզ մը ինը հարիւր աշակերտներու համար: Ահա այս իշխանական եւ աննախընթաց նուիրատուութեան պաշտօնական նուիրագործումը տեղի ունեցաւ 1965ի Հոկտեմբեր 6ին, երբ սատրագրուեցաւ յատուկ պայմանագրութիւն մը նուիրատուուին եւ Արժանթինի Ազգային Կրթ. Խորհուրդի նախագահուհի Փրոֆ.ա Վիէյրա Մենտէզի միջեւ: Պայմանագրութեան սպաներէն բնագիրը կու տանք այս թիւով: Շինարարութիւնները հաւանաբար սկսին 1966ի սկիզբները, իսկ պաշտօնական հիմնարկէքը տեղի պիտի ունենայ Մարտին կամ Ապրիլին:

LA ESCUELA ARMENIO ARGENTINA

Texto del convenio firmado entre el señor B. Arzoumanian, en su carácter de donante de la Escuela Armenio-Argentina, y la profesora Luz Vieira Méndez, como presidenta del Consejo Nacional de Educación.

En la Ciudad de Buenos Aires, a los seis (6) días del mes de octubre de mil novecientos sesenta y cinco (1965), entre las Empresas B. Arzoumanian y Cía. S.A.I.C.I.F. y Astrea S.A.F.I. y C., ambas con domicilio con Chiclana Nº 3472, por una parte, en adelante el Donante y por la otra el Consejo

Nacional de Educación, con domicilio en Pizzurno Nº 935, en adelante el Consejo, se conviene lo siguiente:

Primero: El señor Boghos Arzoumanian actúa como representante del Donante con facultades legales suficientes. Su personería y facultades surgen de las actas de directorio autenticadas, que forman parte del presente. La profesora Luz Vieira Méndez, como Presidenta del Consejo Nacional de Educación, es representante legal del mismo.

Segundo: El Donante ratifica el ofrecimiento hecho a la presidencia de la Nación de efectuar una donación con destino a escuela, dependiente del Consejo Nacional de Educación, cuya donación ya considerada y aceptada en expediente 5431/1962 de la presidencia de la Nación. Por ello ambas partes formalizan el presente instrumento legal, cuyas cláusulas regirán las condiciones básicas para la construcción de la escuela.

Tercero: La obra será ejecutada y administrada por el Donante, hasta su terminación y entrega oficial, con destino exclusivo al funcionamiento de una escuela dependiente del Consejo, no pudiendo variarse el mismo por el término de noventa y nueve (99) años.

Cuarto: La edificación se hará en el solar propiedad del Consejo ubicado en las calles Arce, Santos Dumont y Uriburu, cuya propiedad surge del Decreto Nº 11.438/1961 dictado el 1º de diciembre de 1961, cuya fotocopia integra el presente.

Quinto: La inversión del Donante será de cincuenta millones de pesos moneda nacional de curso legal ($ 50.000.000.—) en dos etapas. La primera etapa será de veinticinco millones de pesos moneda nacional de curso legal ($ 25.000.000.—) siendo optativo del Donante de acuerdo a las circunstancias imperantes invertir en esta primera etapa mayor cantidad.

Sexto: La obra será ejecutada por el Donante por administración. El Donante tratará que al concluir la primera etapa pueda quedar habilitada una buena parte de la escuela para su funcionamiento.

Séptimo: En base a las sugerencias y plan de necesidades que al efecto le hiciera conocer el Consejo Nacional de Educación, el Donante construirá la escuela de acuerdo al proyecto definitivo que debidamente aprobado por las partes, integra el presente.

Octavo: La escuela se denominará "Armenio Argentina", en homenaje a las patrias de origen y adopción del señor Boghos Arzoumanian y señora Seranouch Arzoumanian.

De conformidad se suscriben los ejemplares de ley, en la fecha y lugar mencionados en el encabezamiento.

Cláusula Adicional: Se deja expresa constancia de que las empresas donantes se reservan el derecho de constituir una fundación que se denominaría, en su caso, "Fundación Arzoumanian", y a la que se transferirían en tal eventualidad los derechos y obligaciones emergentes de este convenio.

ԽՐԻՄԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ առաջին վաստակաւորներէն ԱՐՏԱՇԷՍ ՄՐՋԻԿԵԱՆի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, վալենթին Ալսինայի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարուեցաւ Սեպտեմբերին։ Հանգուցեալը ծնած էր 1820ին Տիվրիկի շրջանը։ 1913ին կը մեկնի Հիւսիսային Ամերիկա աշխատանքի, 1917ին իբր կամաւոր կը մեկնի Կիլիկիոյ, ուր կը մնայ Արեւելեան Լէգէոն։ Կիլիկիոյ մէջ 1921ին կ՚ամուսնանայ եւ կը մեկնի Արժանթին 1925ին, հաստատուելով վալենթին Ալսինա, ուր ան 33 տարի յարատեւօրէն կը նուիրուի այն օրերու Խրիմեան Նախակրթարանի բարգաւաճման, իրեն նման խումբ մը համեստ, այլ՝ հաւատաւոր հայորդիներու հետ դիշերը ցերեկին խառնելով։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՅԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ եւ Հայաստանի կառավարութեան բարոյական եւ նիւթական աջակցութեան, Նոր Խարբերդի մէջ կառուցուեցաւ Աղբիւր–Ցուշարձան մը, ի յիշատակ միլիոնաւոր նահատակներուն։

Նահատակներու յիշատակին առաջին յուշարձանն է, որ կառուցուեցաւ հայրենի հողին վրայ, չնորհիւ խարբերդցիներու։ Ցուշարձանին նախագծի հեղինակն է Մարտին Միքայէլեան, կառուցողներն են՝ ճարտարապետ Արամ Ամրամեան, Սերկէյ Զօհրապեան եւ Ալպեր Նաճարեան, Բարձրութիւնն է 5,4 մեդր, իսկ լայնքը՝ 2,4 մեդր։ Ցուշարձանի ներքանչիւր քարը կը խորհրդանչէ Խարբերդի չրջանէն դիւղ մը, դիւղաքաղաք մը։ Երկու տեղ արձանագրուած է. «Արեւմտեան Հայաստանի Խարբերդ Նահանգի 1915ի Մեծ Եղեռնի հայ նահատակներուն անմահ յիշատակին»։ Պատկերներու բաժնին մէջ տեսնել լուսանկարը, զոր ստացանք Գորտոպայի մեր ընթերցողներէն Պր. Տիգրան Ամատուրեանէ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՄՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ եղեռնի ցիսնամեակին առթիւ, կազմակերպած է աննախընթաց լուսարձակում մը վաւերաթուղթերու եւ վաստակաւորներու, հաւաքուած մատենադարաններէն եւ միջազգային դիւաններէն։

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Շինարարական, նիւթական դետնի վրայ իրականացումներ կը կատարուին այս համայնքին մէջ: Ժողովուրդին նիւթական բարօրութեան դուռը-թաց կը կատարուին շինարարութիւններ: Երկու տարիներէ ի վեր շինութեան մէջ եղող Մարաչի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնատեղին,– Մայր Եկեղեցիի մօտ, չորս յարկանի,– գրեթէ վերջացած է: Վերջնաւորու մօտ է նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին, կրկին չորս յարկ, որ կը դտնուի Աստուածամօր ժողովոյին վրայ, ճիշտ դէմը հայոց Մայր Եկեղեցիին: Այս շէնքին մէջ պիտի հաստատուի Աբրահամեան Վարժարանի երկրորդական բաժինը եւ պիտի կոչուի «Մարի Մանուկեան» Հ. Բ. Ը. Միութեան Վարժարան, ըստ դուրսէն առացուած թերթերու հաղորդածին:

Ս. Գէորգ Եկեղեցի, Դերձակեան նախակրթարան եւ Լուսաւորչեան մանկապարտէզ

Վիսեննթէ Լոփէսի շրջանը եւս շինարարական եռուզեռի մէջ է: Հոն կը կառուցուի դպրոց եւ եկեղեցի: Դեկտեմբեր 12ին, հանդիսաւոր հիմնարկէքը եղաւ եկեղեցիին, որուն կողքին արդէն բարձրանալ սկսած է երկյարկանի նախակրթարանի շէնքը, որ պատրաստ պիտի ըլլայ յառաջիկայ դպրոցական շրջանին:

Կաթ. Պատուիրակ Հօր նախագահութեամբ օրհնուեցաւ եկեղեցիին հիմը, պատշաճ կրօնական արարողութեամբ, որմէ յետոյ ներկաները առաջնորդուեցան «Գուլումճեան» դպրոցի բակը, ուր չուրջ երեք հարիւր հոգիի սպասարկուեցաւ ճաշ, որուն սպասարկութիւնը անթերի կերպով կատարեցին Պոլսահայ Մշակութային Միութեան անդամները: Ճաշի ընթացքին, յանուն Շինութեան Յանձնախումբին, ղեկուցում տուաւ Պր. Եղուարդ Դերձակեան, ըստ որուն երկու տարի առաջ գործի ձեռնարկող Յանձնախումբը, նախագահութեամբ Պր. Աստուր Գարակէօզեանի, ձեռնարկած է ժողովրդական հանգանակութեան եւ սկսած է կառուցումը դպրոցին: Ջեկուցումէն յայտնի եղաւ որ նախաձեռնողները փութացնելու համար ձեռնարկին ընթացքը, ինքնայօժար կերպով մեծցուցած են իրենց նուէրները. այսպէս Պր. Աստուր Գարակէօզեան եւ որդիք նոր յաւելումով չորսուկէս միլիոնի բարձրացուցած են իրենց մասնակցութիւնը, Դերձակեան եղբայրներ՝ չորս միլիոնի, Լուսաւորչեան եղբայրներ՝ մէկուկէս միլիոնի, եւ որոշուած է եկեղեցին կոչել Ս. Գէորգ, Պր Աստուր Գարակէօզեանի նահատակ հօր Գէորգի անունով, դպրոցը՝ Դերձակեան նախակրթարան, իսկ մանկապարտէզը՝ Լուսաւորչեան: Ստեղծուած խանդավառութեան մէջ, ներկաները մասնակցեցան հանգանակութեան եւ դոյացաւ նկատի առնուելիք դումար մը. Պր. Կոպեռնիկ Սէֆէրեան, որ արդէն երկու հարիւր լիւսուն հազար փեսոյով մասնակցած էր ձեռնարկին, կրկնապատկեց իր նուէրը: Հանգանակութիւնը կատարեցին խօսնակներ Մհրան Լեւոնեան եւ Կարօ Թօփալեան:

Հողը, որուն վրայ կը կառուցուին չէնքերը 1600 մեղր քառակուսի է: Դպրոցը պիտի ունենայ ութը դասարան, եւ յարակից բնակարան մը տեսուչի համար: Եկեղեցին պիտի ըլլայ 14X25 մեղր. այս շինութիւններու ծախք նախատեսուած է չուրջ քսանըհինգ միլիոն փեսօ:

Շրջանին «Գուլումճեան» դպրոցի հողն ու չէնքը պիտի պահուի եւ հասութաբեր կալուածի մը պիտի վերածուի:

Ճաշկերոյթի ընթացքին երգեցին Պ. Պ. Նուպար Տէմիրճեան, Վահրամ Հայրապետեան եւ Լեւոն Վարդապետեան, իսկ Զ. Անմահունի արտասանեց: Համայնքի վարչութեան կողմէ շնորհաւորական արտայայտութիւններ ունեցաւ Պր. Լեւոն Տէր Աւետիսեան, իսկ Պատուիրակ Հայրը, շնորհաւորական եւ քաջալերական խօսքեր ունեցաւ ձեռնարկողներուն եւ համայն ժողովուրդին համար, եւ պահպանիչով փակեց հացկերոյթը:

Տիարպէքիրեան մանկապարտէզ

Դեկտեմբեր 19ին ալ Վս Ալսինայի շրջանի Խրիմեան Հիմնարկութեան մանկապարտէզի նոր չէնքի հիմնարկէքը դրուեցաւ, կնքամայրութեամբ Օր. Ալեկրա Տիարպէքիրեանի: Մանկապարտէզի շինութեան դաղափարը ՀՕՄ·ի կեդրոնական վարչութեան փայփայած մէկ ծրագիրը ըլլալով, կը ձեռնարկուի շինութեան: Շնորհալի Օր. Ալեկրա Տիարպէքիրեան, որ ամէն տեղ է, ուր ազգային կարիք մը կայ, եւ լուր բարեգործութիւններ ընելու յոյժ քրիստոնէական առաքինութեան մենաշնորհը ունի, օժանդակելու համար ձեռնարկին իրականացման կը տրամադրէ մէկ միլիոն փեսօ: Խրիմեան Հիմնարկութիւնը իրր շնորհակալութիւն կ'որոշէ ՀՕՄ·ի Տիարպէքիրեան Մանկապարտէզ կոչումը տալ նորակառոյց չէնքին:

Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանը կատարեց օրհնութիւնը չէնքին, ի ներկայութեան Օր. Ալեկրայի, Պր. Յովհաննէս Տիարպէքիրեանի, ՀՕՄ·ի եւ Խրիմեան Հիմնարկութեան վարչական անդամներուն եւ հոծ բազմութեան: Տեղւոյն վրայ երկու փոքրիկներ հայրենասիրական ոտանաւորներ արտասանեցին Սիամանթոյէն եւ Շիրազէն:

Ապա ներկաներուն սպասարկուեցաւ ճաշ, Հիմնարկութեան ճաշասրահին մէջ: Ճաշի ընթացքին, շնորհակալութեան արտայայտութիւններ ունեցան Տիկ. Իսկուհի Էպէքեան, յանուն ՀՕՄ·ի կեդր. վարչութեան, Յովսէփ Օղուլեան՝ յանուն Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան, եւ հիւրասիրաբար քաղաքը դտնուող Հրանտ Սամուէլ, խմբապետը Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակին առթիւ, շրջապտոյտի ելած է Հարաւային Ամերիկայի հայ համայնքներուն:

Ճաշկերոյթի ընթացքին ապրումով հայկական մեղեդիներ երգեցին Պր. Անարէ Մանուկեան եւ Օր. Տիանա Արզումանեան:

Ներկաներէն Պր. Կոպեռնիկ Սէֆէրեան հոս եւս 250·000 փեսօ նուիրեց Հիմնարկութեան, կրթական գործին հանդէպ իր անուցած համակրանքի իրր արտայայտութիւն:

* * *

Կիլրակի, 26 Դեկտեմբեր, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ մոմավառութեան սեղանի նուիրագործութիւնը, զոր կատարեց Կաթ. Պատուիրակ Սրբազանը: Խորանի ձեւով եւ վրան կաթողիկէով պսակուած մարմարեայ մոմավառութեան սեղանը կառուցանել տուաւ Պր. Տիգրան Գոզանլեան, ի յիշատակ իր հանգուցեալ հօր՝ Յակոբի եւ եղբօր՝ Մամասի: Արարողութենէն յետոյ, բարերարը եւ իր ընտանեկան պարագաները պատուասիրուեցան Առաջնորդարանի Դահլիճին մէջ:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Յիսնամեակին տարին բաւական եռուզեռ ստեղծուեցաւ համայնքիս մշակութային կեանքին մէջ: Ժամանակագրական կարգով յիշենք վերջին երեք ամիսներու ձեռնարկները.—

Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին.—

«Արժանթինահայ Մշակութային Հիմնարկութեան» կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ինսթիթութօ Լիսլրէի սրահին մէջ ամսոյս 8ին. խօսեցաւ Թիթօ տէ Խորխէ, «Սուրբ Ղազարի Միաբանութիւնը եւ իր մշակութային առաքելութիւնը» նիւթին շուրջ:

— Ամսոյս 15ին, Տոքթ. Փասքուալ Օհանեան խօսեցաւ Մեսրոպ Մաշտոցի անձին եւ գործին մասին, Մշակոյթի Ամսուան առթիւ: Կազմակերպող մարմինն էր Երիտասարդական կազմակերպութիւններու Միջ-Միութենական Դիւանը:

— Հոկտեմբեր 18ին, Տիկ. Անթառամ Ահարոնեան ներկայացուց տաղանդաւոր յօրինող եւ խմբավար Արամ Խաչատուրեանը: Դասախօսութիւնը համեմուած էր երաժշտական նմոյշներով: Դժբախտաբար այս յաջող ձեռնարկին ունկնդիրները քիչ էին. ներկայ էր յունական դեսպանատան մշակութային կցորդը, որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց դասախօսին: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Արժանթինահայ Մշակութային Հիմնարկը:

— Հոկտեմբեր 23ին Մխիթարեան Վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ նշանակալից ձեռնարկ մը: Մխիթարեան դպրոցի Երիտասարդաց Խմբակցութիւնը մասնաւոր ձեռնարկով մը իր ակնածանքի, յարգանքի եւ դորովանքի արտայայտութիւնը բերաւ անոնց, որոնք յիսնամեակ մը առաջ համահայկական ոդիսականութեան մէջ ըմբոստութեան, խիղախութեան դրօշը պարզեցին, յանուն մարդկային արժանապատուութեան, յանուն ազատ, անկաշկանդ եւ պատուով ապրելու եւ ստեղծագործելու նուիրական, անձեռնմխելի սրբազան իրաւունքին:

Հերոսամարտերու ամրողջութեան վրայ համառօտ ակնարկ մը նետեց երիտասարդ ուսանող Զաւէն Փափազեան, Մուսա Լերան, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի հերոսամարտերուն ամփոփ պատմականը ըրաւ երկրորդականի

այս տարուան չրջանաւարտներէն Վարուժան Տատուրեան, երիտասարդ ուսանող Մկրտիչ Անագ, ներկայացուց հերոսամարտերը Վանի, Շատախի եւ Սասունի, իսկ Օր. Ալիս Էպէքեան, ամփոփ դիծերով ներկայացուց Հայ Հերոս Կինը Յեղափոխութեան եւ Ղեռնի չրջանին: Ներկաները խանդավառ ծափերով իրենց քաջալերանքը, դորովը յայտնեցին երիտասարդներու, որոնք իրենց գովելի նախաձեռնութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ եկան մասամբ դոցելու, մեծ յաւակնութիւններ ունեցող «կեդրոնական» մարմիններու թողած կարեւոր բացը՝ Յիսնամեակի տարուան ընթացքին հերոսական ոգորումներու գրեթէ անտեսումը:

Ղեռնի չրջանին հերոսամարտերը արժանի էին յատուկ եւ համահայկական տարողութեամբ ձեռնարկներով ներկայացուելու թէ հայ նոր սերունդին եւ թէ միջազգային հանրային կարծիքին:

— Հոկտեմբեր 29ին, Հայ Համալսարաններու հրաւէրով խօսեցաւ Փրոֆ. Նարսիսս Պինայեան, «Հայ Մշակոյթը Պ. Այրէսի մէջ» նիւթին չուրջ: Դասախօսը բնորոշումը տուաւ մշակոյթին, եւ հաստատեց որ մեր համայնքին մէջ թէեւ շատ կը խօսուի մշակոյթի մասին, սակայն, մշակութային չարժում եւ մշակութային գործեր, իրականացումներ գրեթէ չկան:

Հոկտեմբեր 30ին, տեղի ունեցաւ Մատենադարանի մանրանկարներու լուսարձակումով ցուցադրութիւնը, որու մասին այլ էջի վրայ գրուած է:

Նոյեմբեր ամիս.—

Նոյեմբեր ամսուան առաջին չորս օրերուն, նկարչական ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցաւ Սան Մարթին Թատրոնին դահլիճին մէջ: Ցուցադրութեան դրուած էր Արժանթինի բնակող հայ արուեստագէտներու գործերէն եւ հայկական մանրանկարչութեան վերարտադրութիւններէն նմոյշներ: Ցուցահանդէսին բացումը ըրաւ Պր. Պարիկ Շիրակեան: Հետեւեալները մասնակցած էին իրենց գործերով. Սարգիս Աչճեան (եօթը գործ), Տիանա Զալուքեան (երկու), Գրիգոր Տէր Վարդանեան (չորս), Կիրակոս Գրիգորեան (երեք), Մրա Լութուֆեան (երկու), Եսթեր Նազարեան (երեք), Ալիս Եուսուֆեան (մէկ): Ձեռնարկը հազիւ կազմակերպուած էր: Կրնար աւելի լաւ եւ լրիւ ըլլալ. չուրջ քառասուն տարի այս քաղաքին մէջ գործող, ստեղծագործող Պաղտասար Այվազեան ոչ մէկ պաստառով ներկայացուած էր, թէեւ նկարիչը ներկայիս կը բնակի Գերմանիա, սակայն այստեղ կան, մասնաւորներու մօտ, բազմաթիւ պաստառներ իրմէ:

«Մորհրդածութիւններ Հայկական Հարցի չուրջ» նիւթի մասին Նոյեմբեր 5ին խօսեցաւ Նարսիսս Պինայեան (Որդի) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ: Աւրծարծուած խնդրին չուրջ տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն: Ձեռնարկը կազմակերպողն էր Արմենիա Երիտասարդաց Միութիւնը:

— Նոյեմբեր 13ին, Մշակութային ամսուան առթիւ, տեղի ունեցաւ համերգ մը, Պետական Քոլոն Թատրոնին — Օփերա — մէջ, զոր համայնքիս տրա-

մադրելու ազնուութիւնը ունեցաւ Քաղաքապետարանը, ձեւով մը մեր Յիսնամեայ սուգին մասնակցելով:

Համերգին առաջին մասին նուագեց հնգեակ մը՝ Անթառամ Ահարոնեան (դաշնակ), Փանաճիոթիս Քիրքիրիս, Ռոպերթօ Սավինքի (ջութակներ), Ֆրանչիսքօ Մոլօ (մեծ ջութակ) եւ Խոսէ Պրակաթօ (թաւջութակ): Նուագուեցաւ Ե. Յովհաննէսեանի Երեւանէն ստացուած մէկ գործը, իբր առաջին ունկնդրութիւն:

Երկրորդ մասին երգեց «Արաքս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ժան Ալմուխեանի: Յաջողութեամբ եւ ապրումով երգեց երգչախումբը Կոմիտասէ, Կարա Մուրզայէ, ԲարսեղԿանաչեանէ, Տիգրան Զուհաճեանէ չորս երգեր եւ ժողովրդական երկու երգեր ,դաշնակի ընկերակցութեամբ Արմանտօ Քրիկէրի:

Երրորդ մասին նուագեց Պուէնոս Այրէսի Ֆիլարմոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Խոսէ Ռոտրիկէզ Ֆորէի: Նուագախումբը մեկնաբանեց Հայաստանի երիտասարդ յօրինողներ Յարութիւնեանի, Միրզոյեանի ստեղծագործութիւններէն եւ Ա. Խաչատուրեանի Գայանէ պալէթէն հատուածներ:

Բոլոր մեկնաբանութիւններն ալ արժանացան ծափահարութիւններու. ներկաները դրեթէ հայեր էին: Գեղեցիկ առիթ մըն էր տեղացի մտաւորականներ, համալսարանի փրոֆէսէօրներ, երաժշտագէտներ հրաւիրելու եւ հայ երաժշտութիւնը ծանօթացնելու այս միջավայրին: Ձեռնարկը տեղական մամուլին մէջ եւս արձագանգ չգտաւ. «Լա Նասիոն» մեծ օրաթերթին մէջ միայն տեսանք տեղեկատուութիւն–գնահատութիւն մը:

Ներկաներէն շատերուն ուշադրութիւնը դրաւեց երեւոյթ մը, զոր աննըկատ չենք կրնար ձգել: Հսկայ Թատրոնին կեդրոնական Պատուոյ Օթեակը դրեթէ պարապ էր. ճիշդ կեդրոնը տեղ գրաւած էր Կաթ. Պատուիրակի Փոխանորդը, աւելի մեկուսի նստած էին երեք վարչականներ, մինչ երրորդական օթեակի մը մէջ խճողուած էին Կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր առաջնորդներն ու Մխիթարեան Վարժարանի Տեսուչ Վարդապետը: Աւետարանական համայնքի ներկայացուցիչներու խօսքն իսկ չըլլար. անոնք դրեթէ միշտ կ՚անտեսուին հանդիսաւոր առիթներուն: Ազգային միասնականութիւն չի ստեղծուիր բեմերէն եւ թերթերէն մեղրածորան արտայայտութիւններ թափելով: Այդ արտայայտութիւնները կեանքի մէջ պէտք է իրականացուին, փոխադարձ յարգանքի, անկողմնակալութեան եւ անկեղծ եղբայրասիրութեան գործնական արտայայտութիւններով:

Դեկտեմբեր ամիս.—

Ամսոյս 1ին, Արժանթինի Գրողներու Միութեան հրաւէրով եւ իր Դահլիճին մէջ դասախօսեց Տիկ. Էմէ Շահպարոնեան–Ռամոս Մեխիա «Հերոսականը Հայ Բանաստեղծութեան մէջ» նիւթի մասին: Յայտնի արուեստագէտ Տիկնոջ դասախօսութիւնը կարելի է նկատել Յիսնամեակի ամենէն լուրջ եւ իր նպատակին ծառայող քիչ ձեռնարկներէն մին, որուն ներկայ էին Արժանթինի մտաւորական ընտրանիին ներկայացուցիչներ եւ սակաւաթիւ հայ ունկնդիրներ:

Դասախօսութեան բացումը ըրաւ Արժանթին Գրողներու Միութեան նախագահը՝ Գորտոպա Իթուրպուրու, դասախօսուհին գրուատելի խօսքերով ներկայացուց Մարթին Ալպերթօ Նոյել գրողը: Դասախօսութեան սկսելէն առաջ Հայ Համալսարանականներու Միութեան քարտուղար Պր. Հեկտոր Գրիգորեան, ներկայացուց Սիսակ Գալայճեանը եւ իր կողմէ հայերէնի թարգմանուած Խոսէ Հեռնանտէսի «Մարթին Ֆիէռօ» գիրքը, որմէ օրինակ մը նուիրեց Արժանթինի Գրողներու Միութեան:

Դասախօս Տիկինը, համառօտակի պատմական ծանօթութիւններ տալէ յետոյ հայ ժողովուրդի եւ իր հայրենիքի մասին, արուեստագէտի խոր ըմբռնումով եւ բանաստեղծական ապրումով անդրադարձաւ իր նիւթին. սկսելով Գողթան Երգիչներէն եւ հասնելով մինչեւ ժամանակակից շրջանները: Ոսկէ Դար, Կիլիկեան շրջան, Նարեկ, Սայաթ-Նովա, 19րդ դարու ազատութեան եւ ըմբոստութեան երգիչներ՝ Ալիշան, Միքայէլ Նալպանդեան, Քամառ Քաթիպա, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, ներկայացուց յաջող թարգմանութիւններու ընթերցումով:

Աննախընթաց Եղեռնի շրջանին զոհուող մեծ բանաստեղծներ՝ Սիամանթօյի, Վարուժանի եւ Ռուբէն Սեւակի ստեղծագործութիւններէն էջեր կարդաց, ընդգծելով հայութեան անփոխարինելի կորուստներուն մեծութիւնը: Նորագոյն ժամանակներու նահատակներէն յիշեց Եղիշէ Չարենցը, իբր զոհը սթալինեան բռնապետութեան:

Կ'արժէ կրկնել Տիկնոջ դասախօսութիւնը յառաջիկայ եղանակին, յատկապէս մեր նորերուն համար: Կ'ակնկալենք Հայ Համալսարանականներու Միութենէն սոյն նախաձեռնութիւնը:

— Դեկտեմբեր 6ին, Հայ Համալսարանականներու Միութեան գովելի նախաձեռնութեամբ ներկայացուեցաւ Խոսէ Հեռնանտէսի «Մարթին Ֆիէռօ»ի հայերէն թարգմանութիւնը եւ թարգմանիչը՝ Սիսակ Գալայճեանը: Հաւաքոյթը Հայ-Արժանթինեան եղբայրութեան նկարագիր զգեցաւ:

Համալսարանականներու քարտուղար Պր. Հ. Գրիգորեանի հրաւէրով հետզհետէ արտայայտուեցան Միութեան նախագահ Տոքթ. Յովհ. Մինոյեան, Տոքթ. Ֆրանսիսքօ Քասթրօ, իբր Մարթին Ֆիէռոյի մասնագէտ մեկնաբան, Տիկ. Էմէ Շահպարոնեան-Ռամոս Մեխիա, իբր թարգմանիչը քաջալերող, փաստաբան Ե. Պայրամեան, համայնքի Վարչութեան կողմէ, եւ թարգմանիչը՝ Սիսակ Գալայճեան: Իսկ Տոքթ.ներ Ասպետ Արեան եւ Ատոլֆօ Գայեան արտասանեցին հատուածներ հայերէն թարգմանութենէն եւ բնագրէն:

Ինչ որ ալ ըլլայ թարգմանութեան արժէքը, նոր ստացանք հատորը, գովելի է Համալսարանականներու գիրքի ծանօթացման եւ սպառման համար թափած ճիգը: Հայ-Արժանթինեան փոխադարձ ճանաչման անհրաժեշտ աշխատանքին առաջին փորձը կարելի է նկատել այս թարգմանութիւնը, որուն կրնայ յաջորդել հայերէնէ քասթերէնի թարգմանութիւնը դրական եւ պատմական երկերու: Մեր շնորհաւորութիւնները թարգմանչին:

— Դեկտեմբեր 18ին, Լասաժէ թատրոնին մէջ ներկայացուեցաւ «Աղուէսը եւ խաղողները» երեք արարնոց ոտանաւոր, Արժանթինահայ Թատերախումբին կողմէ: Այս ներկայացումը ուշագրաւ անակնկալ մըն էր թէ նիւթով եւ թէ խաղարկութեամբ: Նիւթը աշխարհահռչակ առակախօս Եզոբոսի դըժբախտ, այլ բարոյալի կեանքն է, թատրոնի վերածուած պրպտիլեցի Կիլհերմ Ֆիկէյրէյօ թատերագիրի կողմէ դէղեցիկ եւ սահուն թարգմանութիւն՝ Հրաչ Փէհլիվանեանի:

Երիտասարդ սիրողները, Ասպետ Արեանի բեմավարութեամբ իրենց լաւագոյնը ըրին, թատերական բարոյալից ներկայացում մը հրամցնելով թատերասէր հասարակութեան, որ անվերապահօրէն ծափահարեց թէ Եզոբոսն ու բարոյական սկզբունքներու անչեղ կերպով, իր կեանքի գինով խոկ, հաւատարիմ մնալու իր հաստատակամ հերոսութիւնը, թէ հայերէնով կատարուած թարգմանութիւնը եւ թէ երիտասարդ սիրողները, որոնք լաւ առողջանութեամբ տուին երկը, չխնայելով ոչ մէկ ճիդ, նիւթին համապատասխան խաղարկութեամբ մը հանդէս գալով:

Գործող անձերն էին. Ռոտոլֆօ Պոյաճեան՝ (Քսանթոս, փիլիսոփան), Արմենուհի Մոմճեան՝ (Գլէա, կինը առաջինին), Ասպետ Արեան՝ (Եզոբոս, դերին), Սեդա Մարի Թորոսեան՝ (Մելիթա, դերուհի), Պերճ Ճլտրեան՝ (Ակնոտոս, զօրավար), Արեան՝ (Եթովպացի դերի):

Փափաքելի է յառաջիկայ եղանակին կրկին բեմի վրայ տեսնել այս խիստ չահեկան եւ մեր իրականութեան եւս մեծապէս պատշաճող բարոյալից ողբերգութիւնը լինչ-լինչ անխուսափելի թերիներ սրբագրելով: Իսկ թատերդութիւնը, որ տակաւին անտիպ է հաւանաբար, լաւ կ'ըլլար տպագրել եւ ընդհանրացնել:

Ս. Փ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ՖԻԼՄԻ Կ'ԱՌՆՈՒԻ

Պոլսական թերթերէն կը տեղեկանանք, թէ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան Ատենապետ Տիար Թագուոր Գամերի նախաձեռնութեամբ, պիտի պատրաստուի ձայնաւոր ֆիլմ մը, ուր պիտի ցուցադրուին Ս. Փրկիչ դարաւոր Գթութեան Յարկին բոլոր յարկաբաժիններուն առօրեայ կեանքը եւ բժշկական դասին ու պաշտօնէութեան աշխատանքները:

Թեքնիք ամէն մէկոց ձեռք առնուած է չահեկան դարձնելու համար այս ֆիլմը, որ լրանալէ ետք պիտի ղրկուի Ամերիկա եւ արտասահմանեան այլ գաղութներ, ցուցադրութեան համար:

ՁԱՐՏԱՐԱԳԻՏ ԱԶԱՏ ՏԻՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ դլխաւորութեամբ, երեք հայ ճարտարապետներ, ամերիկեան նորագոտ Ղանայի Հանրապետութեան մէջ, ջրելեկտրակայան մը պիտի կառուցանեն: Հայ ճարտարապետներու ծրագրիրը ընդունուած է եւ պիտի ձեռնարկուի չինութեան: Սովետական կառավարութիւնը այս ճարտարապետները ուղարկած է Ղանա, ընդառաջելով յիշեալ երկրի խնդրանքին:

ՀԱԼԷՊԻ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ ԱԶԳ. ՁԵՄԱՐԱՆԸ չնորհիւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան տրամադրած 41.000 տոլարին, օժտուած է արդիական չէնքով մը, կեդրոնական ջեռուցումով: Ազգ. Առաջնորդարանը հինութեան դախչերուն մասնակցած է 75.000 սիւրիական ոսկիով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ հանրակրթական դպրոցներուն մէջ ներկայիս կ'ուսանին 461,419 աշակերտ, որոնցմէ 227,158ը աղջիկներ են:

«ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԱՅՐ» պատուաբեր կոչումին արժանացած են այս տարի տասը եւ աւելի զաւակ ծնած ու դաստիարակած 1811 հայ մայրեր:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

Տիկին Սրբուհի Տուտիկեան նամակ ունի իր եղբօրմէն՝ Պր. Յակոբ Ա-ւագեանէ (Նիւ Ճըրսէ), ստանալ խմբագրատունէս:

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Մարթին Ֆիէռօ կաւչոն եւ Մարթին Ֆիէռոյի վերադարձը, հեղինակ՝ *Յոսէ Հեռնանտէս*, *թարգմանեց Սիսակ Գալայճեան*, Տպ. «Արարատ» Պ. Այրէս, 1965:

ԵՐԳԵՐ ՈՒ ԽՈՀԵՐ, հեղինակ՝ *Միսաք Վարժապետ Տէր Սարգիսեան*, «Տեվկանց»: Դասաւորեց եւ խմբագրեց՝ Հայկ Ածէմեան, հրատարակութիւն՝ Տիկ. Հեղինէ եւ Ճարտ. Համլէտ Ազատեաններուն – Շիրազ. Տպ. «Ալիք» Թեհրան, 1965:

Օր. ՇԱՒԷՆ ՊԱԼԵԱՆ
Պր. ՍՏԵՓԱՆ ՃՈՐՃԱԼԵԱՆ
Խօսեցեալ

27 Նոյեմբեր 1965 Պ. Այրէս

Օր. ԶԱՊԷԼ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ
Պր. ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՐԹԱԼԻՕՂԼՈՒ
Ամուսնացած

30 Հոկտեմբեր 1965 Պ. Այրէս

Օր. ՍՈՒՍԱՆՆԱ ԼԻՏԻԱ ՀԻՒՍԵԱՆ
Պր. ՄԵԼՔՈՆ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ
Ամուսնացած

4 Դեկտեմբեր 1965 Պ. Այրէս

Մեր չնորհաւորութիւնները խօսեցեալ եւ ամուսնացած զոյգերուն:

A N I

COOPERATIVA DE CREDITO LTDA.

VIAMONTE 2432 - CAPITAL

YA HA ABIERTO SUS PUERTAS PARA OFRECERLE:

- FIEL CUIDADO DE SUS DEPOSITOS Y AHORROS
- ACREDITACION DE VALORES EN CTAS. CTES. EN PLAZO MINIMO
- LINEA DE CREDITOS
- AGILIDAD EN SUS OPERACIONES

CONSEJO DE ADMINISTRACION

Presidente:	JORGE VARTPARONIAN
Vicepresidente 1º:	KIRKOR CANBAZYAN
Vicepresidente 2º:	EDUARDO SEFERIAN
Secretario:	TACVOR SIRINIAN
Prosecretario:	ERNESTO RACUBIAN
Tesorero:	JOSE DJEREDJIAN
Protesorero:	ARTASHES SARKISSIAN
Vocales:	VAHAC ISRAELIAN
	JUAN MANOUKIAN
	EDUARDO BAKCHELLIAN
	ANTONIO BALTAIAN
	Ing. NURHAN PANOSYAN
	GERARDO DJEREDJIAN
	CARLOS MARCARIAN
	Cont. Púb. PABLO NERSESSIAN
Síndico:	Dr. ANTRANIG ARSLANIAN
Síndico suplente:	CARLOS DEREBIAN

La ilustración y fomento de las letras es la llave maestra que abre las puertas de la abundancia y hace felices a los pueblos.

San Martin

En prueba de gratitud y reconocimiento a la Argentina por su hospitalidad brindada dedico esta página de esta prestigiosa revista.

Un Ciudadano Armenio

Correo Argentino - C. C. B y Suc. 3 - Tarifa Reducida, Concesión No. 6670 - Franqueo Pagado - Concesión No. 1819

IMPRENTA ARAX. SARMIENTO 2615